

MÜASİR AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI

XƏLİL RZA

SEÇİLMİŞ
ƏSƏRLƏRİ

XƏLİL RZA ULUTÜRK

W6

R 99

234318

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

İKİ CİLDDƏ

I CİLD

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kutubxanası

“ŞƏRQ-QƏRB”
BAKI-2005

Bu kitab "Xəlil Rza. Məndən başlanır Vətən" (Bakı, Yazıçı, 1988) və "Xəlil Rza. Mən onsuz da əbədiyəm" (Bakı, Gənclik, 2003) nəşrləri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır

Tərtib edəni:

Firəngiz Ulutürk

Ön sözün müəllifi

Bəkir Nəbiyev

894.3611 - dc 21

AZE

Xəlil Rza. Seçilmiş əsərləri. İki cildə. I cild. Bakı, "Şərq-Qərb", 2005, 296 səh.

"...Vətənin və şairin taleyi ayrı heç yerdə, heç kəsdə bu qədər – Xəlildəki qədər bir-birinə bənzəmədi. Yalnız həqiqətən xalis fitri şairlər həyatın, şəhidliyin sınağına, həm də poeziyanın imtahanına bu tamlıqda, bu səviyyədə hazır olurlar.

...Əslində, indiyə qədər də Xəlil qüvvətli ruhun, fəhmin təcəssümü olan bir varlıq idi, indən belə də ruhun simvolu olaraq qalacaqdır".

Tanınmış tənqidçi-ədəbiyyatşünas Yaşar Qarayevin bu səmimi sözləri Azərbaycan xalqının ən ağır dərdlərinin, ən ümdə arzuları və müqəddəs istəklərinin salnaməsini yazan, onun azadlığı uğrunda mübarizədə xüsusi xidmətlər göstərən şair Xəlil Rza Ulutürkün yaradıcılığını gözəl səciyyə-ləndirir.

Təqdim olunan kitabda görkəmli şairin ədəbi fəaliyyətinin 1950-80-ci illər dövrünü əhatə edən poetik nümunələr toplanmışdır. Həmin əsərlərdə siyasi və publisist təfəkkür əhəmiyyətli dərəcədə güclüdür.

ISBN 9952-418-28-8

© "ŞƏRQ-QƏRB", 2005

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

"Azərbaycan dilində latın qrafikası

ilə kütləvi nəşrlərin həyata

keçirilməsi haqqında"

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı

ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına

hədiyyə edilir

İSTİQLAL ŞAİRİ

Xəlil Rza Ulutürk keçən əsrin 50-ci illərində yaradıcılığa başlamış, 60-70-ci illərdə bir sənətkar kimi püxtələşmiş, 80-90-cı illərdə Azərbaycanın azadlığı və istiqlaliyyəti uğrunda mübarizəni yaradıcılıq və vətəndaşlıq amalına çevirmiş görkəmli xalq şairidir. X.Rzanın yaradıcılığı ilk illərindən ədəbi ictimaiyyətin diqqətini cəlb etmiş, Məmməd Arif, Məmmədcafər Cəfərov, Yaşar Qarayev, Əkbər Ağayev, Qulu Xəlilov, Şamil Salmanov, bu sətirlərin müəllifi və digər alimlərin onun əsərləri haqqında təqdirəlayiq elmi qənaətlərini söyləmişlər.

Xəlil Rza oğlu Xəlilov 1933-cü il oktyabrın 21-də Salyan bölgəsinin Pirəbbə kəndində anadan olmuşdur. Babası Xəlil kişi 1933-cü ildə qara maşına basılıb gedər-gəlməzə göndərilmiş, ailənin ağır məişət qayğıları o zaman şairin atası Rza kişinin çiyinlərinə düşmüşdü. Əkin yeri əlindən çıxan ailə güzəran ardınca Salyana köçmüşdür. Xəlil 2 nömrəli şəhər orta məktəbinin birinci sinfinə qəbul edilmişdir. İkinci Dünya müharibəsi başlayanda atası Rza kişi orduya çağırılmışdır. O, 1941-1942-ci illərdə Moskva ətrafındakı döyüşlərdə fədakarlıq göstərmişdir.

Xəlilin üzünü görmədiyi babası Rüstəm kişi "əkin üstə" bolşeviklər tərəfindən güllələnmişdir. 20-ci illərin sonu, 30-cu illərin əvvəllərində Azərbaycan torpaqları pambıqçılığın meydanına çevriləndə Xəlilgilin babadan qalma bağları da əllərindən alınmış, şumlanıb yerinə çiyid səpilmişdi.

X.Rza 1949-cu ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin jurnalistika şöbəsinə daxil olmuşdur. Tələbəlik illərində o, əvvəlcə prof.Cəfər Xəndanın, sonra isə şair Bəxtiyar Vahabzadənin başçılıq etdikləri ədəbiyyat dərnişinin ən fəal üzvlərindən olmuşdur. Şeirləri dövrü mətbuatda müntəzəm çap olunan gənc şair 1954-cü ildə Azərbaycan Yazıçılar İttifaqına üzv qəbul edilmişdir. Elə həmin ildə X.Rza ali məktəbi yüksək qiymətlərlə bitirmişdir. O, "Azərbaycan qadını" jurnalının redaksiyasına ədəbi işçi götürülmüş, iki il orada çalışmış, jurnalın səhifələrində öz şeirlərini də dərc etdirmişdir.

1957-1958-ci illərdə Xəlil Rza Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının təvsiyəsi ilə Moskvaya, M.Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutu nəzdində

fəaliyyət göstərən Ali Ədəbiyyat kurslarında olmuşdur. N.Xəzri, Ə.Kürçaylı, Qabil, M.Araz, S.Tahir, Ə.Əylisli, F.Qoca, S.Məmməd-zadə və başqaları da həmin təhsil ocağında oxumuşlar. Bu kurslarda müxtəlif illərdə Çingiz Aytmatov, Rəsul Həmzətov, Yevgeni Yevtuşenko, David Kuqultinov da təhsil almış, görkəmli yazıçılar Pablo Neruda, Romen Rollan, Nazim Hikmət və başqaları ilə kursun müdavimlərinin maraqlı görüşləri keçirilmişdir. X.Rza Pavel Antokolskinin sinfində oxumuşdur.

1959-cu ildə təhsilini bitirib Bakıya qayıdan şair bir müddət Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda çalışmış, oranın aspirantı olmuş, 1963-cü ildə namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir. Şair elə o vaxtdan nitqində yersiz olaraq əcnəbi (rus) sözü işlədənləri hər yabançı kəlmə üçün 5 qəpik cərimə edir, danışığından məmnun qaldığı soydaşlarını isə bir manat məbləğində mükafatlandırır. X.Rzaya qarşı başlamış təqib kompaniyasının bir səbəbi də bununla bağlı olmuşdur. Onun Yazıçılar İttifaqı xəttilə keçirilən görüşləri məhdudlaşdırılmış, institutdakı dərslər saatları azaldılmışdır.

Türkiyədə nəşr olunmuş "Ana dili" şerindən sonra Yazıçılar İttifaqının rəhbərliyində də şairə qarşı soyuqluq, etimadsızlıq yaranmışdır. Onun M.P.Vaqifin 250 illik yubileyinə gəlmiş qonaqlarla öz şeirlərini Türkiyəyə göndərmək təşəbbüsü də boşa çıxmışdı. Bütün bunlar institut partiya təşkilatında müzakirə edilib pislənmiş, şair məlum təzyiqlər nəticəsində işdən azad olunmuşdur. O, "Bilik" cəmiyyəti xəttilə rayonlara gedib mühazirələr oxumaqla ailəsini dolandıranda da "dinc durmamış", vətənpərvərlik, azərbaycançılıq təbliğatını davam etdirmiş, bu səbəbə görə "Bilik" cəmiyyətindən uzaqlaşdırılmışdır.

Uzun get-gəldən sonra Xəlil Rza Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutuna baş elmi işçi vəzifəsinə qəbul edilmişdir. O, Mirzağa Quluzadə, Əziz Mirəhmədov kimi görkəmli alimlərin, demokratik fikirli ziyalıların direktor olduğu həmin İnstitutda çalışarkən yaradıcılığını davam etdirmiş, doktorluq dissertasiyası yazmağa başlamış, tərcüməçiliklə məşğul olmuşdur. 1984-cü ildə X.Rzanın "Ömürdən uzun gecələr" və "Qardaşlıq çələngi" kitabları Azərbaycan Dövlət mükafatı almaq üçün irəli sürülsə də, məlum səbəblərə görə mükafat məsələsi baş tutmamışdır. 1985-ci ildə X.Rza "Məqsud Şeyxzadənin bədii yaradıcılığı və Azərbaycan - özbək ədəbi əlaqələrinin aktual problemləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını uğurla müdafiə etmişdir.

1988-ci ildə Azərbaycan milli azadlıq hərəkatı başlayanda X.Rza da öz ictimai-siyasi fəaliyyətini genişləndirmişdir. O, respublikanın bir çox bölgələrində siyasi təbliğat işi aparmış, "Azadlıq" radiosuna intervülər vermiş, 20 Yanvar hadisələri haqqında həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə bəyan etmiş, "Qanlı cəllad Mixail Sergeyeviç Qorbaçov" şeri ilə Qorbaçov və mənfur imperiyanın törətdiyi dəhşətli cinayətləri, onların mahiyyətini xalqa çatdırmışdır.

26 yanvar 1990-cı ildə Xəlil Rza həbs edilmişdir. Guya milli ədəvəti qızısqırdığına görə Azərbaycan SSR cinayət məcəlləsinə əsasən ona cinayət işi açılmışdır. Şair 1990-cı ilin 26 yanvarından 4 oktyabrına qədər Moskvanın Lefortovo zindanında saxlanılmışdır. Azadlığa buraxıldıqdan sonra 1991-ci il aprel ayının 15-də Rəfiq Zəka Xəndanla birlikdə Türkiyəyə getmişdir. Ömrünün son illərində şair müalicə məqsədilə Türkiyə, Almaniya və Fransada olmuş, 21 iyun 1994-cü ildə şəkər xəstəliyindən vəfat etmişdir. O, Bakıdakı Fəxri Xiyabanda dəfn olunmuş, qəbri üstündə əzəmətli heykəli ucaldılmışdır. Şair 1995-ci ildə (ölümündən sonra) ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən Azərbaycan Respublikasının "İstiqlal" ordeni ilə təltif edilmişdir.

* * *

Xəlil Rza Ulutürk də qələm yoldaşları kimi gənc sovet şairi olaraq fəaliyyətə başlamış, bir müddət kommunist ideallarının tərənnümçüsü olmuşdur. "Bahar gəlir" adlı birinci kitabındakı (1957) bəzi şeirləri nəzərə alınmazsa, əsərləri o zamanın ən çox dəbdə olan mövzularına həsr edilmişdi. Məlumdur ki, Oktyabr, Lenin, 26-lar, o vaxt təkcə Azərbaycanda yox, bütün sovetlər ölkəsində tanınmış qələm sahiblərinin yarış mövzularından idi.

Xəlil Rzanın yaradıcılığında ilk məzmun dəyişiklikləri 1960-cı illərdən başlamış, sonra getdikcə güclənmişdir. Həmin dəyişiklikləri təmin edən başlıca cəhətlər özünə və ictimai həyata tənqidi münasibətinin güclənməsi, lirik qəhrəmanın inadkarlığının artması, şairin həqiqəti tapmaq uğrunda qızgın idraki fəaliyyəti və bunların nəticəsində sovet ehkamlarından qurtulması ilə bağlı olmuşdur. Hələ "Sevən gözəl" (1959) lirik şeirlər məcmuəsinin əsasını şairin daxili yaşantıları, şəxsi fikir və duyğuları təşkil etmişdir. "Şairin cavabı",

"Üç yarpaq", "Tamam doğmayan günəş", "Təbəssüm", "Ağ saçlı, cavan Xəzər", "O qızın dedikləri" və digər əsərlərdə təsvir olunan hadisə və insanlara incə, lirik münasibət, fərdi duyum üstün keyfiyyət olmuşdur. Onun 60-cı illər şeirlərinin başlıca mövzularını təbiət lövhələri təşkil etmiş, təbiət hadisələri əsasında şair milli duyğu və düşüncələrini ifadə etməyə çalışmışdır.

Xəlil Rzanı kifayət qədər oxumayanlar, şairin əsərlərinə dərinləndirən bələd olmayanlar bəzən onun millilik, türkçülük, azərbaycançılıq haqqında şeirlərində yanlış notlar axtarmış, şairi şovinizmdə günahlandırmışlar. X.Rza isə orijinal bədii əsərləri, elmi-tənqidçilik fəaliyyəti, publisist çıxışları, xüsusən bədii tərcümələrilə Azərbaycanı ürəkdən sevən, həm də beynəlmiləlçi xalq ziyalı olduğunu dönə-dönə sübut etmişdir.

"Mən günəş ürəkli Xəlil Rzayam, Yer boyda, göy boyda təbiətim var. Reyhan yarpağından qarışqayacan yurdumda hər kəsə məhəbbətim var" – misraları şair üçün sadəcə deklarasiya, şüar olmamışdır. O, Azərbaycanda məskunlaşmış azsaylı qardaşlarımıza bəslədiyi səmimi məhəbbəti həmişə ürəkdən tərənnüm edirdi.

Lahic da, ləzgi də, tat da, talış da,
Kürd, udin, rutul da var-dövlətimdir.
Azərbaycanımın qucaqladığı,
Bağrına basdığı can sərvətimdir.
Fəxrim, qol-qanadım, şan-şöhrətimdir!

SSRİ-də yeridilən antitürk, antiəzərbaycan siyasətinə züymə tutan o zamankı Bolqarıstanda türklər əleyhinə aparılan şovinist siyasət də bu baxımdan şairin nəzərini cəlb etmiş və o, "Sən alçaqşan!" adlı şeirində bu antihumanist siyasətə qarşı kəskin etirazını bildirmişdi.

X.Rzanın poetik manifesti olan "Azadlıq" şeri ilk dəfə "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetinin 24 dekabr 1960-cı il tarixli nömrəsində məlum sensor basqısı nəticəsində "Afrikanın səsi" adı ilə dərc edilmişdir. 70-ci illərin sonları, 80-ci illərin əvvəllərində onun sovet mövzularından uzaqlaşmaq meylləri daha da qüvvətlənmişdir. "Bir cüt göyərçin kimi", "Ömrüm", "Tufanda", "Mində bir", "Qasırga", "Şəhriyarım", "Gül yastıq", "Min yaşlı çinarlar" və başqa şeirləri fikir və duyğular sərbəstliyinin, qurub-yaratmaq əzminin, əxlaqi-mənəvi dəyərlərimizin, təbiətin fəal vətəndaş mövqelərindən tərənnümü baxımından

fərqlənirdi. Onun siyasi cəhətdən “arzu olunmaz” şeirlərinin kütləvi ədəbi məclislərdə, yubiley gecələrində oxunmasına icazə verilməmişdir. Şair “Söz kürsüsü” şerində bu barədə yazır:

Sənə söz kürsüsü verilməyəndə,
Bəzən qərq olursan qəmə, qüssəyə.
Mənsə özgəyəm.
...Avtobus. Çimərlik. Təyyarə. Qatar.
Gör mənim nə qədər kürsülərim var...

Xəlil Rza Azərbaycanın Rusiya və İran tərəfindən parçalanması faciəsini ürək ağrısı ilə qələmə almışdır:

Bir yanda şahənşah, bir yanda da çar,
Qan ilə yazdılar sülh qərarını.
Tikanlı məftillə sarıdı onlar,
Böyük bir millətin yaralarını.

Rəsmi təbliğat o vaxt bar-bar bağırırdı ki, guya Azərbaycan vaxtilə Rusiya imperiyasının tərkibinə könüllü daxil olmuşdur. X.Rzanın böyük xidmətlərindən biri bu tarixi ədalətsizliyi poetik sözün gücü ilə xalqa çatdırıb, onun vətəndaşlıq duyğularını oyatmasında idi:

Gürşad tökdü, tufan oldu,
Araz daşdı, ümman oldu.
Qayaları al qan oldu,
O sahilə, bu sahilə.

Ölkə yandı, vətən yandı,
Qızıl pul tək xırdalandı.
Dövlət getdi, var talandı,
O sahilə, bu sahilə.

Xəlil Rzanın “Taparam səni” (1980) kitabının başlıca ideya-məzmunu vətənevərliyin, humanizmin və şair mənliliyinin daha parlaq, emosional biçimdə təsdiqindən, meşşanlığa qarşı mübarizənin daha qətiyyətlə ifadəsindən ibarətdir. Kitabın başlıca pafosu insan uğrunda mübarizədir. Bu baxımdan Xəlil Rza klassik poeziyamızın ənənələrini ləyaqətlə davam etdirmiş, antihumanizmin ən kiçik təzahürlərinə belə

dözməmiş, bu sahədə heç kimə güzəştə getmədən qələm çalmışdır. “Gedəcəksən baharda” adlı lirik poemadakı “Yalnız özüm üçün yaşasam əgər, bu gündən qazılsın məzarım mənim” beyti şairin bütün yaradıcılıq qayəsini yaxşı səciyyələndirirdi.

Vətənevərlik, humanizm, tərəqqi uğrunda ardıcıl mübarizə, fəal vətəndaşlıq mövqeyi Xəlil Rzanın 80-ci illər poeziyasında xüsusi bir qüvvətlə, zəngin boyalarda meydana çıxmışdır. Yaradıcı insanın gərgin mənəvi axtarışları, özünə inamı, öz mənliliyinə güvənməsi, Araz problemi, Cənub həsrəti, ümumən Azərbaycanın milli-mənəvi bütövlüyünün təsdiqi “Ömürdən uzun gecələr” kitabındakı şeirlərin başlıca pafosunu təşkil edir.

Xəlil Rza dramatik poeziya ustasıdır. O, buna həyatın sərt həqiqətlərini, ziddiyyət və münafişələrini dərinlən öyrənməklə, onları çəkinmədən şərə gətirməklə, can yanğısı sərf etməklə, ilham odu, daxili enerji xərcləməklə nail olmuşdur. Şairin lirik qəhrəmanı böyük və cəsur insandır. O, həyatı sadəcə olaraq seyr etmir, yenidən yaradır. Şair cəsarəti həyatı yaxşı bilməklə, dürüst ideya, məfkurə mövqeyi seçməklə, tərəqqi uğrunda mübarizənin ön cərgəsində getməklə, nəhayət, öz bədii istedadına güvənməklə şərtlənir.

Xəlil Rza tribun olmuşdur. Onun köksü geniş, ürəyi alovlu idi. İctimai ideallarını aşkarlayan şeirlərinin çoxu yollarda yaranmış, mübarizənin gedişində yetişmişdir. Hələ “Bilik” cəmiyyəti xətti ilə rayonları gəzən, görüşlər keçirən, mühazirələr oxuyan şairin özünün dolğun bədii surətini işıqlandıran “Mənə bənzə!” şeri bu cəhətdən tipik idi. “Bir cüt limon” şeri insan uğrunda, kamil azərbaycanlı uğrunda mübarizənin qayəsini düzgün nişan verir: “Mən çağırdım yüz-yüz, min-min sütül gənci Elbrusdan uca duran bir amala!”. Bu amalın adı Azərbaycanın milli-mənəvi bütövlüyü uğrunda mübarizədir. Təbriz radiosunun farsca bir verilişini dinləyən şairin həyəcanları, fikir təlatümləri “Səsin gəlsin, Təbrizim!” şerində məhz böyük amal səviyyəsində bədii ifadəsini tapmışdır. “O qədər doğmasan ki, hətta, yadlar dilində doğmalığın bilinir. Radionu az qala söykəyirəm köksümə. Dinlədikcə səsinə, işıq gəlir gözümə. Nəfəsindən güc alır qolum, qanadım, dizim. Bəs niyə özgə dildə, canım, gözüm, Təbrizim?!” Şeir yanıqlıdır. Ümumən, Xəlil Rza poeziyası üçün səciyyəvidir.

Sənətkar öz lirik qəhrəmanının qüvvəsinə inanmışdır. İnanmışdır ki, bir fərd öz xalqının mədəniyyət tarixinə işıq sala bilər, cəmiyyətə

yaşayıb-yaratmağın yeni etalonunu təqdim edə bilər. Buna görə o, təklənməkdən, yalnız qalmaqdan qorxurdu. "Birsən... yüz min olmalısən. Fərdсэн... Vətən olmalısən! Gülsən... bahar olmalısən. Kəsafəti alt-üst edən təzə rüzgar olmalısən" "Ömürdən uzun gecələr" kitabı müəllifin poetik nəfəsinin dərinləşməsindən, genişlənməsindən, bədii dil sənətkarlıq cəhətdən xeyli püxtələşməsindən, zənginləşməsindən xəbər verirdi. Bu zənginlik məhəbbət şeirlərində xüsusilə parlaq biçimdə ortaya çıxırdı. Xəlil Rzanın məhəbbət şeirləri də tərəvətlidir, yenidir. Bu şeirlərdə həyatın mənasını sevməkdə, özünü başqasına həsr etməkdə görən lirik qəhrəmanın mənəvi həyatı verilir. Sevgi şeirlərinin hər iki qütbü: aşiq də, məşuq da fəaldır, yaradıcı insandır, tərəqqi uğrunda mübarizdir. Ən başlıcası – xarakter sahibidir.

"Hara gedir bu dünya?.." kitabı X.Rzanın yaradıcılıq intibahının sanballı göstəricisi olmuşdur. Bu toplu o vaxta qədər heç bir Azərbaycan şairinin kitabında olmadığı dərəcədə milli istiqlal, cəsurluq, qəhrəmanlıq yükü ilə yüklənmişdi. 80-ci illərin ortalarına qədər şairlərin rəsmi ideologiya çərçivələrini dağıdan, milli müstəqillik ehtirası ilə aşılınmış əsərlərini nəşr etdirməsi müşkül məsələ idi. Ona görə də X.Rza bəzi hallarda istiqlal ruhlu əsərlərini çətinliklə də olsa, ya əyalət mətbuatında (bəzi rayon qəzetlərində) buraxdırmaq, ya da xaricə göndərməyə təşəbbüs etməklə təskinlik tapmış, hər iki halda rəsmi inzibati orqanlar tərəfindən cəzalandırılmış, daha ağır qadağalara məruz qalmışdır.

"Davam edir 37..." (1992) kitabı X.Rzanın ən sanballı kitablarından biridir. Burada şairin qiymətli siyasi lirika nümunələri toplanmışdır. Onun siyasi lirikası məzmunca yeni olmaqla yanaşı, öz hərərəti, gərgin dramatik özəyi, münaqişə ruhu, odu-alovu, daxili yanğısı etibarilə seçilirdi. 70-ci illərin sonlarında başlayan, 80-ci illərdə vüsətlənən, 90-cı illərin əvvəllərində kulminasiya nöqtəsinə çatan Azərbaycan azadlıq hərəkatında X.Rzanın fəal iştirakı, siyasi şeirləri, publisistikası çağdaş gəncliyin milli ideologiyanı başa düşüb qavraması, onunla silahlanması və milli özünüdərkində bir məktəb olmuşdur. Kitabın adına çevrilmiş "Davam edir 37..." X.R.Ulutürkün proqram şeirlərindən biri və ən qüvvətlişidir. Şeirdəki bu qüvvət vətəndaş şairin daxili aləmindən, onun sarsılmaz iradəsindən, inam və cəsarətindən mayalanmışdır. Azərbaycanın qırmızı imperiya tərəfindən işğalından bu şerin yazılmasına qədər keçən az qala yetmiş il ərzində sovet hakimiyyəti, onun anti-

xalq, antibəşər, totalitar siyasəti, ölkəni bürümüş həbs düşərgələrinin dəhşətləri, Azərbaycanda xüsusi canfəşanlıqla həyata keçirilən anti-azərbaycan, antitürk, antiislam tədbirləri, doğma dilimizin inzibati idarələrin qapıları dalında boynu bükük vəziyyətdə qalması heç bir şairin əsərində bu qədər kəskin və amansızlıqla yüksək bədii səviyyədə ifşa edilməmişdir.

Şeir yaddaş mövzusu ətrafında şairin poetik gəzişmələri ilə başlanır. Tarixi yaddaş motivini 30-cu illərin sovet repressiyasına bədii surətdə bağlayan şair xalq yaddaşını ayıq-sayıq olmağa çağırır:

Yox, unuda bilmərik biz xeyir cildi geyən şəri,
Yüzminləri qanunsuz və məhkəməsiz
gülləbaran edənləri.

Miz üstündə yetim qalmış qələmə, kağıza istinadən, repressiya olunmuş ədib və şairlərimizin pak ruhunu dindirmək üçün şair bu poetik vasitədən istifadə edərək yazmışdır:

Xəyanətə qurban getdi tər bənövşə, bahar Müşfiq,
Hələ də bu cinayətə zirvələrdən baxar Müşfiq.
Xəyanətə qurban getdi neçə igid,
Pensneli, zər əsalı, nur heykəli ulu Cavid.

Qurban getdi dağ bülluru Yusif Vəzir,
Yalçın qaya – Əhməd Cavad,
Qoç Koroğlu – Samı oğlu Hacı Kərim,
Ulduzları salxım kimi göydən dərən
Çobanzadə Bəkirimiz,
Güllələndi tərperimiz, kəsərimiz, hünərimiz.

Müəllif ölkənin bütün qeyrətli vətəndaşlarını azadlıq mübarizəsinə qoşulmağa çağırır, rəsmi dövlət siyasətinə qarşı öz iradələrini bildirmək üçün onları meydanlara səsləyir. Qarabağdakı xəyanətin, Sumqayıtdakı fəlakətin əsl səbəbkarlarını sərrast ifadələrlə ifşa edən sənətkar Azərbaycanın azadlığı uğrunda mübarizənin həm tarixinə, həm də coğrafiyasına müxtəsər poetik ekskurs etmişdir. "Davam edir 37..." şeri siyasi lirikanın çox əhəmiyyətli nümunələrindəndir.

80-ci illər ədəbiyyatının nadir poetik hadisəsi olan "Silahlan!" (1988) əsəri də Xəlil Rzanın ən kəskin siyasi şeirlərindəndir. Erməni-

lər gen-bol silahlanıb torpaq iddiasilə hərbi müdaxiləyə hazırlaşanda, soydaşlarımızın isə ov tüfəngləri də əllərindən alınanda Xəlil Rza xalqa müraciətlə “Silahlan!” demişdi. Hökumət dairələri, rəsmi təbliğat, dövrü mətbuat, televiziya və radionun düşmən tərəfini saxladığı bir vaxtda tribun şair cəsarətlə deyirdi:

Nə qəm, kinlə silahlan,
Topdan, tüfəngdən üstün,
Tankdan, raketdən güclü
Qeyrətinlə silahlan!
Dəyənəklə, kürəklə, daş-kəsəklə silahlan,
Nuş et ildırımları, sən şimşəklə silahlan!

O zaman silahlanmaq üçün imkanı olmayan Azərbaycan xalqını huşyar olmağa, “laylalara yatmamağa” çağıran bu qüdrətli səs hər bir vətəndaşı silkələyir, daha çətin sınaqlara səsleyir, məşəqqətli günlər qarşısında mənəvi birliyə çağırırdı. “Davam edir 37...”, “Yaşasın Xalq Cəbhəsi”, “Silahlan!”, “Qorxaqlıq, cəsurluq”, “Səlahiyyət istəyirəm” kimi şeirlərin mayasında xalqın taleyi, onun faciəli, məşəqqətli həyatı dururdu.

“Səlahiyyət istəyirəm!” şeri şairin mücadilə ruhlu əsərlərinin ən yaxşı nümunələrindən biridir. X.Rza Azərbaycanın istiqlaliyyəti uğrunda güclü, təsiredici sözü, şeri, yorulmaq bilməyən ictimai-siyasi fəaliyyətilə ardıcıl mübarizə aparmış vətəndaş qələm sahibi, 90-cı illərin əvvəllərində isə əqidəsi yolunda imperiya məhbəsində can çürütmüş ilk və yeganə Azərbaycan şairi olmuşdur. Onun üçün Azərbaycanın istiqlaliyyətindən, həmvətənlərin azadlığından, ölkəmizin dövlət müstəqilliyindən əziz və qiymətli heç nə olmamışdır. Xəlil Rza Ulutürk də M.Hadi, Ə.Cavad kimi istiqlal şairimizdir. Bu bir həqiqətdir ki, yaradıcılığının son illərində (1988-1994) X.Rzanın baş mövzusu Azərbaycanın istiqlaliyyəti və onun taleyi məsələsi olmuşdur.

“Hara qaçırsan, dayan!” əsəri qaldırdığı problemin vacibliyi, əhatə dairəsinin genişliyi və kəskin ideya-məzmunu baxımından lirik poema təsiri bağışlayır. Bəzi gənclərin doğma torpağını, xalqının taleyini çətin vəziyyətdə qoyub, Azərbaycanın istiqlaliyyətini qorumaq əvəzinə fərarilik etməsi, ordu sıralarından qaçması dözülməz idi. Bu səbəbdən də şair xitablar, suallar edir: “Yaxşı, tutaq ki, sən qaçdın. Bəs sabah arvad-uşağının üzünə necə baxacaqsan? Bəs Məzahir Rüstəm, Seymur

Məmmədli, Təbriz Xəlilbəyli kimi şəhid qardaşlarının, fədakarlıqla həlak olmuş milli qəhrəmanlarımızın xatirəsi qarşısında nə cavab verəcəksən?” Vətənin taleyi üçün ömrünü şam kimi əridən, ağır xəstəliklərə düçar olan, imperiya zindanlarının küncündə əzablara qatlaşan, sinəsinə çalın-çarpaz oğul dağı çəkilən Xəlil Rza poemada məhz bu səlahiyyətlərinə görə vətən adından amirane danışır:

Nə qədər ki, gec deyil, qayıt bu yoldan, qafil,
Ləyaqətlə ölməyi ömrün hünər tacı bil!

X.Rzanın çox şeirləri ilk növbədə kütlə qarşısında oxunmaq, adamları böyük ideallar üçün səfərbərliyə almaq məqsədilə qələmə alınmış, buna görə də publisistik ruhda olub və ciddi ictimai-siyasi pafosu özündə əks etdirmişdir. Vətəni Ana timsalı kimi cəlvələndirən şair ona müraciətlə demişdir:

Ordan-burdan pay ummaq, yurdum, yaraşmır sənə.
Yumruğunu bərk sıxıb hökmünü bildirsənə!
Zirvədədir bayrağın, bayrağı şərəf, ad san.
Sən öz istiqlalını qorumağı bacarsan,
Ehtiyac zəncirini həlqə-həlqə qoparıb
Tamam qıra bilərsən!

Şairin lirik qəhrəmanının səciyyəvi xüsusiyyəti özünü ötüb-keçmək, bunu gündəlik mübarizə amalına çevirməkdir. Onun lirik qəhrəmanının dili ilə ürəyi arasında məsafə yoxdur. Şairin poeziyasında “lirik qəhrəman” sözün əsl mənasında milli qəhrəman, milli xarakterdir.

X.Rzanın lirik qəhrəmanı öz antipodları ilə mübarizədə bütün əzəmətilə canlanır. Bəzən bu qəhrəman öz antipodunu istintaq edən amansız müstəntiqə çevrilir, tərəf müqabilinin mürtəce mahiyyətini yerli-yataqlı, “konkret faktlar” əsasında açıb ifşa edir. “Nə cür baxacaqsan gözlərimə sən?!” şerinin ifşa hədəfi, respublikamızın 90-cı illərin əvvəllərindəki rəhbərləri olmuşdur. Şeirde X.Rza Azərbaycan xalqının başına gətirilən böyük müsibətləri canlandırır, soydaşlarımızın doğma torpaqlarından qovulub çıxarılmasından, qocaların, körpələrin qarlı dağ aşırımlarında həlak olmasından, Bakı küçələrinə sovet tanklarının od-alov yağdırılmasından, günahsız həmvətənlərimizin

kütləvi qırğınından bəhs edir. Şeirdə meydana qoyulan həqiqətlərin fonunda “Cinqrın çıxdımı barı birçə yol?!” ittihamı çox tutarlı səslənir və ifşa hədəfi olan namərd, nakəs, xain başçıları biabır, rüsvay edirdi.

X.Rzanın həbsiyyə şeirləri “Xüsusi təyyarədə” (28 yanvar 1990-cı il) ilə başlayıb “Poeziya hökmdarı” adlı şeri ilə (sentyabr 1990-cı il) tamamlanır. Şair “Davam edir 37...” kitabındakı bu qəbildən olan əsərləri “Qıfılı o üzdən olan qapılar” başlığı ilə çap etdirmişdir.

“Həbsiyyə”yə daxil olan şeirlərdəki fikir və qənaətlərin konturlarına, ilk cizgilərinə X.Rzanın həbsxana gündəliklərinin ayrı-ayrı qeydlərində rast gəlirik. “Yox, mən qaça bilməzdim”, “Dustaq”, “Təbrik, Nelson Mandela”, “Salam, Boris Pasternak!”, “Bakıdan gələn bağlama” və onlarca digər şeri göstərir ki, X.Rza onu mütəəssir edən hadisə, əhvalat, fakt, görüş, söhbət və xatirəni dərhal gündəliyində qeyd etmiş, sonra şeirlərinin yazılmasında onlardan faydalanmışdır. “Həbsiyyə” şeirlərinin ümumi mövzusu azadlıq, istiqlaliyyət olsa da onların həyat materialı çox genişdir. Bu əsərlərdə cənublu qardaşlarımızın azadlıq savaşına, fransız müqavimət hərəkatına, Vyetnamın ABŞ-a qarşı azadlıq mübarizəsinə dair maraqlı hadisə və insanlarla da qarşılaşırıq. Şair bütün bunları özünün zindan həyatı, məhbus duyğuları ilə üzvi surətdə birləşdirib oxucuya təqdim etmişdir. “Qara hədəfə atəş” silsiləsi ictimai satiranın Mirzə Ələkbər Sabir, Rəsul Rza ənənələrinə söykənən poetik nümunələridir. Xəlil Rzanı bu ustad şairlər ilə bağlayan başlıca cəhət satiranın ictimai məzmunudur, məfkürəsinin xalq mənafeyinə tabe tutulmasıdır. Şeir atəşinə məruz qalan qara hədəflər Xəlil Rzanın ictimai düşmənləridir. “Qara hədəfə atəş” silsiləsində gərgin döyüş gedir. Bu döyüş tərəqqi ilə irtica, düzlük ilə yalan, cəsurluq ilə qorxaqlıq, yurdsevərlik ilə milli satqınlıq, zəka ilə nadanlıq arasındadır.

“Məndən başlanıv vətən” (1988) kitabındakı satirik şeirlərə X.Rza “Ələkbər Sabir işığında” adı vermişdir. Satirik ruh, zəmanədən şikayət, cəmiyyətdəki neqativ hadisələrə kəskin tənqidi münasibət və bunların satirik vasitələrlə təqdimatı həmin kitabdakı şeirlər üçün səciyyəvidir. “İftiraçıya”, “Heç bir ehtiyat!”, “Verin mənə haqqımı!”, “Sənin ölümünü gözləyənlər var”, “Toxunmadım ilana” kimi əsərlər satirik boyalarının həyatiliyi ilə diqqəti daha çox cəlb edir.

Keçən əsrin 90-cı illərində X.R.Ulutürkün “Ayla Günəş arasında” (1992), “Uzun sürən gənclik” (1994), “Mən Şərqəm” (1994),

“Azadlıq” (1998) və başqa şeir kitabları çap olunmuşdur. Sədaqətli zövcəsi Firəngiz xanım Ulutürk şair dünyasını dəyişəndən sonra onun irsini sahmana salmış, ondan artıq şeir, poema və tərcümə kitablarını, bəzi elmi əsərlərini, gündəliklərindən nümunələri nəşr etdirmişdir.

* * *

X.R.Ulutürk onlarla irili-xırdalı poemanın müəllifidir. O, poemanı poeziyanın seçmə janrı hesab edirdi. Belinskiyin: “Poema həyatı onun ən mühüm məqamlarında ehtiva edir” – fikrini izah edərək, yazırdı ki, həyatdakı hər şey poema üçün mövzu və bədii material ola bilməz. “Poema mütləq qəhrəmanlıq, nəciblik, ləyaqət, vətənpərvərlik, fədakarlıq ruhu ilə dolu olmalıdır. Hətta, poemada müsbət qəhrəman olmasa belə, müsbət ideal mütləq olmalıdır”.

X.Rzanın poemaları epik vüsətə malikdir. Brest qalası qəhrəmanı Əliheydər İbrahimovun şücaətlərinə, onun sevgilisi Asya xanımın fədakarlığına həsr olunmuş “Məhəbbət dastanı”, ataların mübarizə və humanizm estafetini davam etdirən oğullara dair “Atalar-oğullar” poeması, Söhrab Tahirə xitabən yazılmış “Az ömürlü ağ günlər”, Xəzər qasırğalarında vəzifə başında həlak olmuş qəhrəmanların xatirəsini əbədiləşdirən “Tufandan güclülər” – geniş epik təsvir və təhkiyəsi ilə seçilən bədii nümunələrdir.

Şairin ilk sanballı poemalarından biri “Hara gedir bu dünya?”-dir. Bu əsər Azərbaycanı ikiyə bölən, bəşər mədəniyyətinə dahilər vermiş bir xalqı əslindən-kökündən, ənənələrindən, mənəviyyatından qoparmağa çalışan qara qüvvələrə qarşı poema-pamfletdir. Əsər ekspozisiya və doqquz bölmədən ibarətdir. “İki qardaşın söhbəti” adlı bölmə tariximizin parlaq və şərəfli səhifələrindən biri olan Cənubi Azərbaycanda milli demokratik hökumətin bərqərar olması mövzusunun və ideyanın predmetinə çevrilmişdir. Cənubda azadlıq uğrunda mübarizə tarixinin ən mühüm mərhələləri, həmin mübarizənin Firudin İbrahimi kimi tanınmış öndərləri, təmənnəsiz qəhrəmanları, cəsur fədailəri, milli hökumətin qurulması, torpağın kəndlilərə paylanması, ana dilində məktəblərin açılması, ilk Ana dili dərslisinin işıq üzü görməsi ideal qardaşları olan Söhrab Tahirlə şairin söhbətində ifadə edilmişdir.

Qalx ayağa, Vətənim!
Bu xoşbəxt ölümümlə nümunəyəm mən sənə.
Səs ver mənim səsimə Xəzərin ciyərilə.
Bütün Babəklərinin, bütün Kərəmlərinin,
Bütün Nəbilərinin birləşmiş hünərilə!
Bu gün mənim ölməyim, mənim qanlı köynəyim
Sənin mübarizənin başlanğıcıdır hələ.
Hələ dağ başındadır ən işıqlı mərhələ.
O işığın uğrunda mən ölümə gedirəm.
Al, sənə bəxş edirəm,
Qızıl bayrağın olsun
Güllədən deşik-deşik al qırmızı bədənim!
Qalx ayağa, Vətənim!
Qalx ayağa Vətənim!

Qəhrəmanlığın fəcilik ilə vəhdəti və qələbəsi poemanın bu misralarında çox zəngin boyalarla canlandırılmışdır.

Şairin SSRİ rejiminə qarşı ağır ittihamnamə kimi səslənən ən təsirli poemalarından biri "Sumqayıt dastanı"dır. Əsəri oxuyarkən bir daha görürsən ki, 1988-ci il fevral ayının 28-də və 29-da ağır iqtisadi, siyasi, ictimai, mənəvi vəziyyətlərinə etiraz əlaməti olaraq küçələrə çıxmış sumqayıtlıların geniş miqyaslı aksiyasından sui-istifadə edən daşnaklar milli münaqişə zəminində iblisənə təxribatlar törətmişdilər. "Adımız, soyadımız" poemasında şair çox aktual, ictimai əhəmiyyətə malik olan bir problem üzərində də düşüncələrini ifadə etmişdir. Məsələ qaldırılmışdır ki, Azərbaycan adlarının çoxu ərəb adlarıdır, soyadımızın ifadə forması isə ov/ova kimi rus şəkilçiləri ilə əmələ gəlmişdir. O, əcnəbi kəlmələri doğma sözlərimizlə əvəz etməyi məsləhət görürdü. Bu baxımdan ədəbi dilə yeni, milli sözlərin daxil olmasında Xəlil Rzanın tarixi xidmətləri həqiqətən böyük olmuşdur.

"Əlvida, Azərbaycan!" panoram-poeması mövzusu, motivləri, həyat materialı etibarilə X.Rzanın "Qanım bayrağımdadır!" poemasının başlanğıcıdır. Əsərdə 20 Yanvar faciəsinin yüzlərlə dəhşətli epizodlarından birinin fonunda sovet imperiyasının Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi genosid aktının ifşası verilmişdir. Şairin oğlu Təbriz Xəlilbəylinin Qarabağ döyüşlərində böyük fədakarlıq göstərərək həlak olması, ölümündən sonra ona Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanı adının verilməsi, Azərbaycan Respublikasının müstəqillik əldə etməsi,

şairin zindan həyatının təsirli epizodları bu panoram-poemanın əsas materialını təşkil edir. Əsər zindanın təsvirilə başlanmış, ondakı bütün hadisələrə də elə bu daş qəfəsdən baxılmışdır:

Kameraya sığmıram, kameramız kiçik, dar,
Qıy vursam qəzəbimdən yer də, göy də dağlar.
Addımlarım altında taxta, qırmızı taxta,
Bəlkə donub, bərkiyib qızıl qan laxta-laxta.

Şair əsərdə al qanları küçə və meydanlara axıdılmış igid oğul və qızlarımızı ağuşuna alan Şəhidlər xiyabanının poetik mənzərəsini yaratmağa çalışmış, sanki hər bir şəhidin obraz-xatirəsini canlandırmaq istəmişdir. Nəfəs genişliyi – poetik cümlənin sanballı, əhatə dairəsinin vüsəti X.Rza yaradıcılığı üçün səciyyəvidir. Şairliyin atributlarından olan özünü ötüb keçmək və bunu daimi, gündəlik mübarizə aktına çevirmək həmişə Xəlil Rza istedadının, onun lirik qəhrəmanının başlıca əlaməti olmuşdur.

* * *

X.Rzanın əsərləri təkcə əks etdirdikləri fikir və ideyalar, məqsəd və arzularla deyil, sənətkarlıq baxımından da çox zəngin və qiymətlidir.

Şair Azərbaycan folklorunu yaxşı bilmiş, "Kitabi-Dədə Qorqud"dan "Qaçaq Nəbi"yə qədər dastanlarımızı, Xaqanidən, Nizamidən, Nəsimidən başlamış S.Vurğuna, M.Müşfiqə və R.Rzayadək klassik şerimizə dərinlən bələd olmuşdur. Onun bədii yaradıcılığı zəngin milli və bəşəri qaynaqlara malikdir. "Yox, mən qaça bilməzdim" şerində sevgilisi şəhid olmuş gəlinin ərinin xatirəsinə müraciətlə dediyi sözlər "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında Dəli Domrulun halalının ona dediklərini xatırladır:

Qarşı yatan şiş dağları
Səndən sonra mən neylərəm?
Yaylarsam, qəbrim olsun.
Soyuq-soyuq bulaqları
Səndən sonra mən neylərəm?
İçərsəm zəhərim olsun!

Tövlə-tövlə köhlənləri
Səndən sonra mən neylərəm?
Mənərsəm tabutum olsun!
Sonuncu sükutum olsun!

X.Rza klassik irsə yaradıcı münasibəti ilə fərqlənən sənətkarlardandır. M.Füzulinin “Məni candan usandırdı, cəfadan yar usanmazmı?” mətləli qəzəli ilə onun “Apardı sellər Saranı” şeri arasındakı səsleşmə bu baxımından çox maraqlıdır. Çar Rusiyası ilə İran monarxiyası arasında bağlanmış bədnam “Gülüstən müqaviləsi” (1828) nəticəsində Azərbaycan xalqının başına gəlmiş ağır tarixi faciənin şiddətini ifadə etmək məqsədilə X.Rza heca vəznində yazdığı şerə Füzuli əruzunun ahənginə uyğun olaraq, səkkiz hecalı dördlükler peyvənd etmişdir:

“Şəbi-hicran yanar canım,
Tökər qan çeşmi-giryanım,
Oyadar xəlqi əfğanım”
O sahildə, bu sahildə.

...Nə həsrət, nə hicran olsun,
Vahid Azərbaycan olsun!
Qoy birləşsin, bir can olsun
O sahil də, bu sahil də!

Bu baxımdan digər bir nümunə S.Vurğunun “Azərbaycan” şerilə ilgilidir:

“El bilir ki, sən mənimsən,
Yurdum-yuvam məskənimsən”
Bəs nə üçün namərdlərə
Yer verirsen qoynunda sən?!

X.Rza real bədii təsvirə, obrazlı düşüncəyə, ifadə vasitələrinin təravətinə həmişə üstünlük verirdi. Sözün qüdrətilə mənərə yaratmaq, bədii surətin portretini çəkmək onun şeirləri üçün səciyyəvidir.

X.Rza irsinin başlıca poetik keyfiyyətlərindən biri bədii forma əlvanlığına malik olmasıdır. Məlumdur ki, heca vəzninin onbirlik bölgüsü Azərbaycan şerinin geniş imkanlı ölçülərindəndir. Lakin şair bununla bərabər, heca vəzninin başqa bölgülərindən və əruzdan da ustalıqla faydalanmışdır.

Onun poeziyasında vəzn baxımından maraqlı hadisələr müşahidə olunur. Şair sərbəst vəznə də biganə deyil. Lakin yeri gələndə, buna xüsusi bədii ehtiyac olduqda, eyni mətn daxilində bunların üçündən də istifadə etməyi bacarır. “Hara gedir bu dünya?...” poemasının “İki qardaşın söhbəti” bölməsində Milli Hökumətin yaradılması münasibətilə çağırılmış qurultayın təsvirini verən hissədə belə bir parça var:

Açılır ilk qurultay! Açılır səhər.
Açılır arzuların yolu.
Açılır arzulardan düğünlər.
Açılır
Mən il nisgilli qalan könüllər.
Açılır
Bağlarda, çəmənlərdə, könüllərdəki güllər.
Güllər və könüllər,
Könüllərdəki sellər.
Buludu yarıb çıxan al qırmızı günəş tək
İşıqladır salonu bir kəlmə söz:-Azadlıq!

Burada sərbəstdən (ilk altı misra) əruza (onların ardınca gələn üç misra) və əruzdan hecaya (son iki misra uğurlu) vəzn keçidləri vardır.

X.Rzanın dördlükleri arasında istər mövzusu, qaldırdığı problem, istərsə də problemin poetik həlli baxımından klassik rübailərimiz səviyyəsində duran nümunələr var:

Neçin ağacları çox istəyirəm?
Ağac əllərimə bənzəyir onlar.
Bütün sərvətini bəşəriyyətə
Təmənnsiz verən ürəkləri var.

Sənətkar təkcə şeirlərində deyil, bəzi poemalarında da ədəbi təcrübədə nisbətən az işlənən beş misralıq bəndlərdən istifadə etmişdir. “Türkel balam” poeması başdan-başa beşlik formasında yazılmışdır. 52 bənddən ibarət bu əsərin qafiyə quruluşu a a a b b şəklindədir:

Səsin, ünün qayaları tərpedir.
Kim deyir ki, mənim balam körpədir?
O, sabahki qasırgadan ləpədir,
Qasırgamsan, tufanımsan Türkelim,
Ehkamları yıxanımsan, Türkelim!

Onun şeirlərində a b v b b şəklində qafiyələnən beşliyin – Vurğun bəndlərinin də maraqlı nümunələri vardır:

Başımın altında Savalan, Sayan:
Fikir ver qanımda qaynar axına.
Yerindən qaldırıb Qoşqar dağı
Qoşmaq istəyirəm Ural dağına,
Fikir ver qanımda qaynar axına!

Hecanın on beşliyi ilə əruzun uyarlı bəhrinin hüdudlarına gəlib çıxan belə şeirləri də az deyil:

Yenə qarşıda mənəm, bircəciyim, tək gözəlim,
Mən ata, sən ana bülbül, sarıköynək gözəlim.

Öz əlim, öz darağım qoy darasın saçlarını
Oxşayım busəm ilə kirpiyini, qaşlarını.

“Ay aman!” şerini isə şair təzad formasında qələmə almışdır. Bu az işlənən forma əsrarəngiz məhəbbət duyğularının bəkarətini, paklığını əks etdirməkdə şairə yaxşıca kömək etmişdir:

Biz ikimiz çıxdıq dəniz seyrinə,
Axdıqca axdıq.
Suda gümüş ayın qızıl şövqünə
Baxdıqca baxdıq.

.. Göz gözü oxşadı, göz gözü duydu.
Sözsüz sorğusuz.
Başımı çiyindən köksünə qoydum,
Dinmədi o qız.

Dözmədim... alışıdı tər yanaqları,
Elə bax, bu an
Bircə yol açıldı gül dodaqları,
Dedi: – ay aman!

Bu səs məhəbbətin ürəyə dolan
Öz səsiydimi?
Yoxsa ilk busədən qəfil məst olan
Qız səsiydimi?..

Möhtərəm oxucu fərqiyyə varmamış deyil ki, bu miniatür müstəzadı xələldar etməmək üçün onun tam mətnini verməli olduq.

X.Rzanın poeziyasında son dərəcə əlvan qafiyə sistemi mövcuddur. “Gəlir böyük Azərbaycan” şerindəki qafiyə bolluğu diqqəti xüsusilə cəlb edir:

Zirvələrdən üzü bəri
Gəlir məğrur Azərbaycan!
Gəlir cəsur Azərbaycan!
Nur və büllur Azərbaycan!

Aşağıdakı bənddə misraların dördü də həm qafiyə sözlərlə müzəyəyəndir:

Gəl gəzə-gəzə
Qalxaq Kəpəzə,
Dünya təptəzə,
Dünya möcüzə!

Məna ardıcılığı və təbiiliklə yanaşı qafiyənin gözəlliyi və “z” səsinin yaratdığı alliterasiya da burada misraların ahəngdarlığını təmin etmək üçün öz işini görmüşdür.

“Azərbaycan” şerində şair misrabəşi qafiyələndirmədən çox məhərətlə istifadə etmişdir:

Xəlil Rza atılsa da
Bucağına zindanların,
Azərbaycan sığa bilməz
Qucağına zindanların.
Aman dostlar, siz gəlməyin
Ayağına zindanların,
Lənət deyın qan-qırmızı
Bayrağına zindanların

Azərbaycan şerinin məcazlar sistemində təşbeh geniş yer tutur. Orijinal təşbehlər sistemi X.Rza şerinə də xüsusi rəvnəq və bədiilik vermişdir.

Qarabağ – ürəyimdir, Şuşa – gözüm giləsi,
Gözlərimə tuşlanıb bu gün düşmənlə güllesi.

X.Rzanın təşbeh yaratmaq üsulları son dərəcə əlvan və zəngindir. Bəzən o, real həyat hadisələrini əks etdirən misralarla yanaşı, onların fonunda elə misra-təşbeh işlədir ki, bu da öz növbəsində obrazlı ifadənin təsir qüvvəsini qat-qat artırır. Qobustan qayalarından bəhs edən “Yaşamaq üçün” şerində əcdadlarımızın həyat problemlərindən, məişət çətinliklərindən söz açan şair yazır ki, onlar:

Halal bir ruzu üçün
Yer qazıb, dağ yarıblar.
Daşdan çörək çıxarıb,
Daşdan od çıxarıblar.

* * *

Xəlil Rza Ulutürk tanınmış ədəbiyyatşünas-alim kimi sənətə dair məsələlərlə də ciddi məşğul olmuşdur. Şairin folklor, aşiq yaradıcılığı, klassik və müasir ədəbiyyat, lirika, nəsr, dramaturgiya və teatra dair maraqlı məqalələri vardır. O, S.Vurğun, M.Müşfiq, R.Rza, B.Vahabzadə, Rəfiq Zəka haqqında elmi kitabların, H.Cavid, Ə.Vahid, R.Rza, M.Şəhriyar, Ə.Kərim, M.Araz, S.Tahir, Ə.Tudə, M.Şeyxzadə, Ə.Cəfərzadə, İ.Şıxlı, N.Həsənzadə, Qabil, C.Novruz, H.Arif, Q.Qasımzadə və başqalarının yaradıcılığı haqqında ədəbi-tənqidi məqalələrin müəllifidir.

“Bədii sözün tanrısı” (1987) X.Rzanın ədəbiyyatşünaslıq sahəsində nəşr edilmiş ən bitkin əsərlərindən biridir. Məqalə Nizami Gəncəvinin 100 cildlik “Dünya ədəbiyyatı kitabxanası” düzümündən 1988-ci ildə “Yazıçı” nəşriyyatı tərəfindən buraxılmış bircildliyə müqəddimə kimi yazılmışdır. Bu cildə Nizaminin lirikası, “Sirlər xəzinəsi” və “Şərəfnamə” əsərləri daxil edilmişdir. Həmin məqalədə Nizaminin lirik şeirlərinin təhlili xüsusi yer tutur. X.Rza göstərir ki, mütəfəkkir sənətkarın lirikasında sevgi dünyanı idrak vasitəsidir, sevgisiz həyat mənasızdır. Ən böyük fədakarlığın, qəhrəmanlığın əsasında məhz məhəbbət durur. İnsanlığı sevmək fərdi sevməkdən başlanır. Fərdi sevə bilməyən milləti, bəşəri də sevə bilməz. Nizami lirikası gözələ eyb gətirən cəhətləri, yaramaz ictimai münasibətlərin doğurduğu eybəcərlikləri, alçaq ehtirasları insan varlığından qoparıb atmaq, köülləri saflaşdırmaq uğrunda mübarizə vasitəsidir.

“Xəmsə”də X.Rzanı daha çox düşündürən əsər “İskəndərnamə” olmuşdur. Nizami ideallarının daşıyıcısı olan İskəndəri çox bəyənən

X.Rza hesab edirdi ki, başda Ərəstu olmaqla alimlərlə dostluq edən, məzlum misirliləri zalım zəngibarların əsarətindən qurtaran, ciddi ixtilafları qızıl, söz, elm, nəhayət, peyğəmbərlik və Tanrıya yalvarış gücünə həll etməyə çalışan, yeri gələndə silah işlətməyə məcbur olan, qalib gələndə öyünməyən, vuruşa-vuruşa düşünən, düşünə-düşünə vuruşan İskəndər ədalət və zəka timsalıdır. O, Nizaminin bu dünya ölkələrində görmək istədiyi hökmdar idealıdır!

X.Rzanın təqdimində və şərhində Bəxtiyar Vahabzadənin lirikası dramatik özəyə malikdir... O bütün həyat hadisələrinə fəal münasibət bildirən, yanan, yaradan sənətkar, milli ənənələrə söykənən novator şairdir. Bu keyfiyyət onun həm dilində, həm yazı və düşüncə tərzində, həm də əsərlərinin məzmununda aydın gözə çarpan məziyyətlərdir. X.Rzaya görə B.Vahabzadə öz əsərlərində bədii-fəlsəfi mühakiməyə üstünlük verən fikir şairidir... Şərq şerinin, klassik Azərbaycan poeziyasının ən dərin qatlarından süzülüb gələn bu keyfiyyət Bəxtiyar yaradıcılığında yeni keyfiyyətlə də üzə çıxır.

X.Rza 60-cı illərin əvvəllərindən başlayaraq ədəbi tənqidlə də müntəzəm məşğul olmuş, “Müharibədən sonrakı Azərbaycan sovet ədəbiyyatında poema janrı (1945-1950)” mövzusunda namizədlik dissertasiyası yazıb müvəffəqiyyətlə müdafiə etmişdir. Bu əsərində alim poema janrının inkişafı üçün təməl olan mənbələri göstərmiş, Xaqani Şirvani, Nizami Gəncəvi, Arif Ərdəbili, Füzuli, Saib Təbrizi poemalarının zəngin yaradıcılıq xəzinəsi olduğundan bəhs açmış, bu sahədə “Abbas və Gülgöz”, “Şəhriyar” və “Qaçaq Nəbi” dastanlarının rolunu xüsusi qeyd etmişdir. Tədqiqatda XX əsrin Azərbaycan poeziyasında ilk poema nümunələrinin meydana gəlməsi və inkişafı araşdırılmış, Cəfər Cabbarlının “Qız qalası”, Hacı Kərim Sanılının “Köç”, Hüseyn Cavidin “Azər” poemaları, xüsusən M.Müşfiqin “Qaya”, “Səhər”, “Sındırılan saz” əsərləri əsaslı surətdə bədii təhlilin predmetinə çevrilmiş, janrın inkişafında onların rolu obyektiv qiymətləndirilmişdir. X.Rza poemada lirik qəhrəman problemini qaldırmış, S.Vurğunun “Muğan”, “Bakının dastanı” poemalarını diqqət mərkəzində saxlayaraq, onların orijinal bədii forma xüsusiyyətləri, ideya-məzmunu və milli koloritindən danışmışdır.

X.Rza “Məqsud Şeyxzadə poeziyası və Azərbaycan-özbək ədəbi əlaqələrinin aktual problemləri” adlı doktorluq əsərində, habelə, 1980-ci ildə “Elm” nəşriyyatı tərəfindən buraxılmış “Məqsud Şeyxzadənin

bədii yaradıcılığı” və daha əvvəl nəşr etdirdiyi “Məqsud Şeyxzadə” (1978) kitablarında, habelə, bir sıra məqalələrində iki xalqın övladı, görkəmli sənətkar-alimin çoxcəhətli yaradıcılığı, xüsusilə, onun ədəbi əlaqələr sahəsindəki müstəsna rolunu geniş elmi tədqiqat obyektinə çevirmişdir.

1970-1980-ci illərdə X.Rza ruhən özünə yaxın sənətkarların yaradıcılığını ciddi təhlildən keçirmiş və Ə.Kərim, Qabil, F.Sadiq, H.Arif, M.Günər, N.Həsənzadə, C.Novruz və b. haqqında tərəvətli ədəbi-tənqidi məqalə və resenziyalar yazmışdır. Onun 2003-cü ildə çap edilmiş “Ədəbi tənqid” kitabında folklor, klassik irs, müasir ədəbiyyat (lirika, nəsr, dramaturgiya), teatr və nəzəriyyəyə aid məqalələri toplanmışdır.

* * *

X.R.Ulutürk çox məhsuldar tərcüməçi idi. Keçən əsrdə Azərbaycanda milli ədəbi tərcümə məktəbinin formalaşmasında onun tarixi xidmətləri vardır. X.Rza tərcümənin elmi-nəzəri problemlərinə də diqqət yetirmiş, bu sahəyə aid “Şairlik və bədii tərcümə”, “Bədii tərcümə milli mədəniyyətin ayrılmaz hissəsi kimi”, “Bədii tərcümə bədii kəşf olmalıdır”, “Tərcümə və bədii dil”, “Poetik tərcümədə şairliyin elmi filoloji ənənəyə arxalanması zərurəti” və başqa qiymətli məqalələrini yazmışdır. Tərcüməçilik X.Rzanın oxumaq, öyrənmək, biliklərini zənginləşdirmək, bədii zövqünü dünya ədəbiyyatının yüksək səviyyəli nümunələri əsasında tərbiyə etmək zərurətindən doğmuşdur desək yanlışdır. 1970-ci illərdən başlayaraq dövrü mətbuat səhifələrində səpələnmiş tərcümələrin əbədi ictimaiyyətdə oyatdığı uğurlu təəssürat nəticəsidir ki, onun 1982-ci ildə “Qardaşlıq çələngi”, 1984-cü ildə “Dünyaya pəncərə”, 1992-ci ildə “Turan çələngi”, 1994-cü ildə “Qutadqu-bilik”, 2000-ci ildə “Yeddi gözəl”, 2002-ci ildə isə “İskəndərnamə” poeması kimi sanballı tərcümə kitabları nəşr edilmişdir.

“Qardaşlıq çələngi”ndə şairin keçmiş SSRİ xalqlarının poeziya xəzinəsindən dilimizə çevirdiyi nümunələr toplanmışdır. Tərcüməçi Rusiya, Ukrayna, Belarus, Özbəkistan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Gürcüstan, Moldova, Tacikistan, Türkmənistan, Estoniya, Latviya, Litva xalqlarının yüzdən çox şairinin əsərlərini ana dilimizdə səsləndirmişdir. “Dünyaya pəncərə” adlı tərcümə kitabında isə yunan, macar, bolqar, çex, alman, fransız, ingilis, italyan, əfqan, hind, yapon, və baş-

qa xalqların (28 xalqın) poeziya dünyasından seçmələr tərcümə edilmişdir. Madaqaskar, Mozambik, Filippin, Fil Dişi Sahili kimi ölkələrin şeir gülüstanı ilə Azərbaycan oxucuları ilk dəfə X.Rzanın tərcümələrində tanış olmuşlar.

X.Rzanın tərcümə kitabları arasında ən sanballısı “Turan çələngi”dir (1992). O, həmin kitabı 90-cı illərin başlanğıcında, milli azadlıq uğrunda mübarizənin genişləndiyi bir vaxtda tərtib edib Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu xətt ilə nəşr etdirmişdir. 800 səhifəlik kitabın adı onun mahiyyətini dürüst ifadə edir. Şair türk dünyasının min ildən artıq zaman vüsətində yaranmış qiymətli poeziya nümunələrindən həqiqətən də gözəl bir çələng hazırlayıb oxuculara təqdim etmişdir. Həmin şeirlərin bir qismini X.Rza türkcə, özbəkçə, qazaxca və tatarcadan dilimizə uyğunlaşdırmış, Xaqani, Nizami, Tusi və Saibin əsərlərini farscadan, Vazehin şeirlərini isə ruscadan birbaşa tərcümə etmişdi. “Turan çələngi”ndə təmsil olunan şairlər arasında türk xalqları ədəbiyyatlarının sütunları olan Yusuf Xac Hacib, Ə.Nəvai, B.Məşrəb, Çolpan, M.Şeyxzadə, Q.Qulam, Zülfiyyə, A.Arif, Ə.Muxtar, O.Süleymanov, A.Tukay, Y.Kamal, M.A.Ərsoy, Q.Təbrizi və Şəhriyar kimi sənətkarlar da vardır.

X.Rzanın rus dilindən tərcümələrində çox ciddi yaradıcılıq zəhməti, ardıcıl fikir, bədii axtarış, mütərcimin həmin axtarışlara qanad verən məqsəd ucalığı və böyük məhəbbəti vardır. Onun ən yaxşı tərcümələrində orijinala sədaqət canlı fikir üçün buxova çevrilmədiyi kimi yaradıcılıq sərbəstliyi də mütərcim özbaşınalığından uzaq olmuşdur. Şairin Puşkin, Lermontov, Nekrasov, Blok, Luqovskoy, Yevtuşenko, Voznesenski, Rojdestvenskidən tərcümələri xüsusilə uğurludur və ədəbiyyatımızın qarşılıqlı əlaqələrinin xəritəsini əlvan boyalarla zənginləşdirmişdir.

X.R.Ulutürkün ədəbi irsinin geniş bir hissəsi hələ də işıq üzü görməmişdir. Onun zəngin arxivindəki 200-dən artıq qovluqda qiymətli publisist əsərləri – gündəlikləri öz araşdırıcısını və nəşrini gözləyir.

Görkəmli şair, mütəfəkkir, şəxsiyyət, istiqlal mücahidi və ictimai xadim olan Xəlil Rza Ulutürkün xalqımızı və ədəbiyyatımız tarixində çox mühüm yeri vardır.

Bakir Nəbiyev

50-ci illər Övlad həsrəti

ŞAİRİN CAVABI

*Vurğunam mənalı gözəlliyə mən
Səməd Vurğun*

Bu, bir xatirədir – söyləyir ellər:
Bir gün İstisuda şair – deyirlər
Çiçəkli dağları seyr edən zaman,
İpəklər içində məst, xuraman,
Dodağı boyalı, dili məzəli,
Qaş atan, göz süzən məclis gözəli,
İşvəkar bir xanım yanaşır ona;
Xəlifcə qımışır, girərək dona.
Şair seyr eləyir həmin afəti,
Görür ki, gözəldir boyu-qaməti.
Başında çiçəkli, tor şlyapa var,
Boynunda mirvari – on iki qatar,
Üstündə incilər, almazlar yanır,
Ağ buxaq altında ulduzlar yanır,
Rəngdən-rəngə çalan zərli libası
Tavuzə bənzədir o sərvinazi.
Xanım sağ əlini vurub belinə,
Nazla sığal çəkib ipək telinə,
Söyləyir: – A şair, hər şerində sən
Bu kənd qızlarını tərifləyirsən.
Yazırsan, belədir saf dodaqları,
Həyatın hüsnüdür gül yanaqları.
Bəs hanı? Bunlarmı sənin dildarın?
Bunlarmı kəklik tək səkən qızların?
Əynində çit köynək, belində kəmər
Bu vaxt işdən çıxan qızlar, gəlinlər

Gedirmiş dəstəylə bulağa sarı,
Dönüb seyr eləyir şair onları.
Görür üst-başları tozlu olsa da,
Qızıl gül sayrışır yanaqlarında.
Gümüş saçlarına əl çəkib bu an,
Xanıma üz tutur o sadə insan:
– Neyləyim, indicə Allahın altda,
Bir yağış tutaydı burdaca bizi.
Sənin pudran, boyan, yağın gedəydi,
Onların üstünün-başının tozu.
Yağış ara verib günəş doğanda
Əsl gözəl kimdir – görərdik onda.
... Qayıdır çadıra xanım peşiman.
Şairə qızların qaqqıltısından
Zövq alır, bığaltı qımışıb gülür,
Üzündən sənətin nuru tökülür.

Bakı, 1956

MƏNİM ATA YURDUM, ATA MƏSKƏNİM

*Sevimli və unudulmaz atam Rza
Xəlil oğlunun əziz xatirəsinə*

Ey ata yurdumun doğma havası,
Çinar başındakı o quş yuvası,
Otu dizə çıxan ətirli çöllər,
A başaq yığdığım qızıl sünbüllər,
Qoynunda yatdığım yallar, yamaclar,
Dırmaşb çıxdığım barlı ağaclar,
Yemlik topladığım göy biçənəklər,
Başına döndüyüm əlvan çiçəklər,
A şəhdi süzülən ağ tut, qara tut,
Bildirçin buduna oxşayan armud,
Heyvası ətirli heyva bağları,
Üstünə seh düşən yemiş tağları,
Kürə halə salan aylı gecələr,
Qışda yem verdiyim arıq sərçələr,
Qoyun dırnağının tanış izləri,
Su içən ceyranın məsum gözləri,
Ocaqda gözümü yaşardan tüstü,
Deyin, hansı şair sizdən əl üzdü?
Ey ata məskənim Pirəbbə kəndi,
Ürəyim səninçin titrəyir indi.
Ömrümün ən şirin, erkən çağında,
Siz harda qaldınız, – Kür qırağında...
Dinlə bu nəğməni, dinlə, can ata,
Sevdiyi torpaqda uyuyan ata.
Yenə yada düşdü körpə çağlarım,
Yadımdan çıxardı oyuncaqlarım.
Hər işdən gələndə axşam çağı sən.
Durub yüyürədim qabağına mən.
Məni iki əlli qaldırıb göyə.
Yəqin fəxr edərdin xoşbəxtəm deyə.
Əyilib baxardım gülən gözüne,
Üzümü sürterdim tüklü üzünə.

Çiyindən hər yanı görərdim aydın,
Deyərdim: – Mən də kaş böyük olaydım.
Bəzən dil açardım quş balası tək:
– Böyütkən dərməyə, ay ata, gedək...
Gedərdik... əlində güllü bir kasa,
Tikanlı kolları sən basa-basa,
Böyütkən yığardın... dayanıb gendə,
Əlinə baxardım fərəhlə mən də.
Şaxələr bəhrəli, şaxələr dolu,
Böyütkən qapqara, böyütkən sulu,
Kolların çiçəyi təzə qar kimi,
Hayanda kol vardı o kollar kimi?

... Ya Kürə gedərdik balıq tutmağa,
Bəzən islanardın başdan-ayağa.
Öz ipək torunu atıb sulara,
Çəkərdin dübarə yenə kənara.
Qəlbimdən çıxmıyır o günlər, ata,
Mənim yadımdadır inan ki, hətta
O bulanıq Kürün gicovları da,
Çatdığın tonqalın alovları da.
Yadımdadır Kürün coşqun səsi də,
Torun gözündəki su pərdəsi də.
Odur, bir şahmayı sıçradı tordan,
Gümüşü pulları göründü bir an.
Getdi, gür sulara gözdən itərək –
Uzaqlarda qalan körpəliyim tək.

O günlər durduqca göz qabağında,
Baxıram yollara, yol çəkir gözüm.
Ay ata, ay ata, xoşbəxt çağımda,
Xoşbəxt olduğumu bilmədim özüm.
Ancaq ürəyimi yandırsa da qəm,
Sızlayıb göz yaş tökməyəcəyəm.
Mənə təsəllidir ata məskənim,
O nəfəsin dəyən çölüm-çəmənim.

TƏBƏSSÜM

Atama üz tutub bir gün fərəhlə
Görün nə söylədim zarafatyana:
– Ata, gəl özün də, etiraf elə,
Dünyada hər şeydən şirindir ana!

Hanı elə şair, elə bir rəssam
Dilində gəzməsin ananın adı?
Eşidib bu sözü sevindi anam:
Gülən gözlərində şəfəq parladı.

Atamsa əl vurub onun çiyinə,
Dedi: – Bahar gülün, gül baharıdır.
Ay oğul, bənd olma elə şeylərə,
Elə analar da atalarındır!

Bakı, 1958

DOSTLUQ

Səninlə dost olandan
Sanıram ki, səfali,
Qoynu bahar havalı
Bir dağ başındayam mən.

Bir insan olduğumçün
Fəxr edirəm mən indi –
Sanki dünya mənimdi,
Ucadayam günəşdən!

Səninlə dost olalı
Yerə-göyə sığmadım.
Dolaşdım addım-addım
Ulduzlar dünyasında!

Ayağım büdrəyəndə
Tez yapışdım qolumdan,
Özümü gördüm bu an
Gözünün aynasında!

Arşimedin niyyəti
Gözəlsə də, əbədi
Ayrı aləmdə gəzdi
İstinad nöqtəsini.

Mənə elə gəlir ki,
Tutsam sənin əlindən,
Çiyinimlə qaldıraram
Bütün Yer kürəsini!

Moskva, 1958

Moskva, 1958

O DAĞLARDA BOY ATDI...

O, dağlarda boy atdı!
Onu bəzən şiddətli ildırım şaqqıltısı,
Bəzən də bir kəkliyin fərəhli qaqqıltısı
Yuxusundan oyatdı!
O dağlarda boy atdı...
Burda bir çoban kimi
O, öyrəndi gör nəyi:
Güllərdən – zərifliyi,
Qayalardan – sərtliyi!
Ona gör nələr dedi nəgməsində şələlə:
– Mənim kimi gurla sən!
Elə cavan yaşından
Bu daşların başından
Ax, tökül qürurla sən!
Mənim kimi gurla sən!
Ancaq bahar yelləri ona başqa söz dedi,
Dedi: – mənə oxşa sən,
Çiçəkləri, gülləri
Öz əlinlə oxşa sən...
Bağlasalar əlini,
Nəfəsinlə oxşa sən.
Yalnız mənə oxşa sən!
Ona nələr dedi gör dağ qartalı səmadan:
– Sən də düşmənin üstə
Mənim kimi gələsən.
Mənim kimi enəsən,
Mənim tək yüksələsən!
Ancaq başqa söz dedi ona yaralı ceyran,
Öz doğma sürüsündən xeyli aralı ceyran:
Anandan ayrı düşsən, mənim kimi mələ sən...
Sən anana çatarsan, mənim kimi mələsən.
Mənim kimi mələ sən...
... Qulaq verdi o cavan:
Neçə nəfəs, neçə səs,
Biri yüksək qürurlu,

Biri nəcib, müqəddəs...
Qulaq verdi o cavan,
Bu səsləri dinlədi.
Tufan kimi gurladı,
Kaman kimi inlədi...
O, dağlarda boy atdı.
Dağlar onu özündən min dağ qədər yuxarı
Bir zirvəyə ucaltdı!
İndi bir alimdir o,
Dostum – həmdəmdir o.
Yenə də əvvəlki tək
Getdiyi – dağ yoludur.
Ürəyi min kitablə,
və güləblə
doludur!
O, dağlarda boy atdı!
Onun coşğun qəlbində
İncəliyi, sərtliyi
Həyat ekiz yaratdı.
O, dağlarda boy atdı!...

ANA MƏKTUBU

Ana, qurban olum, sənə, ay ana!
Aldım məktubunu yenə, ay ana!
Oxuyub nə qədər sevindim, bilsən!
Ana, bilirəm ki, bu məktubu sən
Özün yazmamısan,
Ah, yazıq qadın!
Axı neyləyəsən, yoxdur savadın.
Kiməsə yalvarıb,
qurban olumla.
Başına dönümlə, qadan alımla
Yazdırı bilmisən, yəqin ki, bunu.
Ana, əziz ana, sənin ruhunu,
Sənin saf eşqini, məhəbbətini,
O ana qəlbinin hərərətini
O adam bəlkə də verə bilməmiş.
Qəlbinə, gözündə görə bilməmiş.
Bu məktub yazılıb qurtaranacan
Sən nələr çəkmisən hələ, ana can!
Kağıza bir azca ləkə düşdümü,
Varaq əzik oldu, ya sürüşdümü,
Mürəkkəb qurtardı, qələm cızdımı,
Yazan sətirləri əyri yazdımı,
Nənə yarpağı tək ürəyin əsmiş.
O zərif ruhunu fikirlər əzmiş,
Məktuba zillənmiş qəmli gözlərin,
Ürəyində qalmış ürək sözlərin.
Elə həmin çağda bəlkə, ana can
Təzə bir dən düşüb saçlarına, dən.
Beş-on dəqiqəlik həyəcanından
Bəlkə də neçə il qocalmısan sən.
Poçta qaçmağını demirəm hələ,
Əlin əsə-əsə almısan bunu.
Elə bil qutuya qoynundan deyil,
Qəlbindən çıxarıb salmısan bunu,
Çoxları bəlkə də diqqət etməmiş

Sən niyə qımışıb o dəm gülmüsən:
Məktubun heç mənə gəlib yetməmiş,
Yanıma, ay ana, özün gəlmisən!
Açılıb qarşımda könül dəftəri,
Belə bir nemətdən mən necə doyum?
Sənin gözün baxan bu sətirləri
Qoy öpüm, gözümün üstünə qoyum!
Ana, qurban olum, sənə, ay ana!
Məktubun qanaddır mənə, ay ana.
Eşit, şair oğlun bu gün nə deyir:
Ana məktubudur ən lətif şeir!
Savadsız olsan da, inan buna sən:
Həyatda ən böyük müəlliməsən!

Moskva, 1958

SƏNİN BAĞINDA

Həyətdə gəzirəm yenə, ay ata,
Güllər o güllərdir, ləklər o ləklər.
Az qalıb eyvanın başına çata
Əlinlə əkdiiyin cavan tənəklər.

Bu həmin yarpızdır, – yarpağında şəh,
Bu da həmin mixək, həmin gülşəbbu.
Deydi üz-gözümə ətirli bir meh,
Bəlkə də meh deyil, nəfəsindi bu.

Baxıram diqqətlə burda hər şeyə,
Mənə elə gəlir lap indicə sən
Ay Xəlil, bir kasa su gətir – deyə
Məni bağ dalından səsleyəcəksən.

Ata, sən doğrudan canlı şeirdin,
Lap aydın görünür mənə indi bu.
Baxıb bu göy bağa gör nə deyirdin:
– Mənim göy cilidli əsərimdi bu.

Bəli, yaradırdı səninin də əlin,
Bax o göylər dələn boylu çinara.
Cismin torpaqdadır, fəqət əməlin
Səni qaldırmışdır asimanlara!

Şerinin rəngidir gördüyüm rənglər
Sözün – meyvələrdir, meyvən şirindir,
Cərgəylə əkilmiş əlvan çiçəklər
Sənin yazılmamış sətirlərindir.

Sənin nərgizini, səninin nanəni
Gəlinlər toy günü dəstələmişdir.
Sənin sözlərini, səninin nəğməni
Bülbüllər gül üstə bəstələmişdir.

Bu həmin yarpızdır, – yarpağında şəh,
Bu da həmin mixək, həmin gülşəbbu.
Deydi üz-gözümə ətirli bir meh,
Bəlkə də meh deyil, nəfəsindi bu...

Baki, 1958

SILDIRIM ÜSTÜNDƏ DAYANAN PALID

Musa Cəlilin xatirəsinə həsr olunur

Şaha qalxmış dənizin seyr eləyin sahilini:
Qocaman, göy palıdın yaxşı baxın qamətinə.
Dayanıb sıldırım üstündə müəzzəm, məğrur
Əymədən dik başını fırtınanın hiddətinə.

Dalğalar hey can atır mavi qoşun tək irəli,
Göy ləpə hey şığıyır sahilə ağ bayraq ilə.
Elə bil qeyzə gəlib qorxulu ümman döyüşür
Hər daşı, hər qayası səngər olan bir dağ ilə!

Yel əsib qum sovurur, göylərə qalxır tozanaq.
Göylərin köksünə bax: atəş oxu, od şırımı.
İldırımlar şığıyır əldə qılınc şaqqa-şaraq!
Osa tək, alnı açıq qarşılayır ildırımını!

Yel qırır yarpağını, qərq eləyir dalğalara!
Üzülür qol-qanadı, tüstülənir gövdəsi də.
Əyə bilmir yenə ancaq onu tufan, onu yel,
Dənizin hayqırışı, ildırımın nərəsi də!

Ən nəhayət, bir ovuc ağ kül olub sovrulur o,
Qaralan gözlərini dalğa yuyur, sel aparır.
Ay ötür, gün dolanır, qar əriyir, buz qırılır,
Qış ilə əlbəyaxa yaz yeni tufan qoparır.

... Palıdın yandığı yerdə göyərir körpə palıd,
Təzə tufanlar üçün yerdə yenə bəslənir o.
Başı göylərdə durur, rişəsi torpaqda yenə,
Dənizə, ildırımına "gəl" deyərək səslənir o!

Moskva, sentyabr, 1958

ÖVLAD HƏSRƏTİ

Hələ gəlməmişsən bu dünyaya sən,
Gəl, balam, gözlərim yolunda qalmış.
Sənə vurulmuşdur atan indidən,
Səninçin indidən o, hər şey almış.

Gəl, balam, quş kimi sən elə cik-cik,
Dinləyib sevinək mən də, anan da.
Biz sənə qəşəngcə paltar tikərik,
Hədik bişirərik diş çıxaranda.

Səni öz əlimlə özüm bəzəyəm,
Başına qoyaram güllü papağı.
Çiçə könəyinə sədəf düzərəm,
Sənə öyrədərəm addım atmağı.

Gəl, gəl, ata eşqim gülsün gözündə,
Hər səhər əlimlə açsan daransın.
Gəl, mənə mane ol şeir yazanda,
Könlümdə təzə bir şeir yaransın..

Demirəm, dünyada şanı-şövkətim,
Ya dövlətim olsun, ya varım olsun.
Deyirəm, sənin tək bir səadətim,
Sənin tək günəşim, baharım olsun!

Sabah – işıqlıdır, sabah – günəşli,
Ancaq hər sabahın öz sabahı var.
Birinə çatsan da, o biri müşkül,
İnsanı gözləmir anlar, saatlar.

Mənimse böyükdür eşqim, diləyim,
Dünyadan dünyaca umacağım var.
Bir gör nələr deyir coşan ürəyim:
Mənə qismət olsun bütün sabahlar!

Mənim bu arzuma gəl kömək elə,
Sevinim, ay qızım, ay oğlum mən də.
Bala nəfəsiylə, bala səsiylə
Həyatda yenidən doğulum mən də...

Moskva, 1958

Qocama...
Dayan...
Əymədən dik basın...
Gəl, balam, puz kimi sən elə cirk-cik.

Dalğalab...
Göy ləpələ...
Elə bil...
Her də...
Səni öz ölməyə oxşam.

Yel...
Göy...
Sənə...
O...!

Gəl, gəl, mən eşiyim güldün gözündə,
Yel...
Gəl, mənə mənə...
Əy...
Dəniz...

Dəniz...
Ya...
Qaralar...
Ay...
Qaralar...

Sabah - ispidir səhər - ginsəli
Palid...
Təzə...
Bəzi...
Dəniz...

Mənim...
Dünyadan...
Bir...
Mənə...

Ulduzlar...
Aləm...
Məni...
Məni...
Taqqullalar...

O toz-torpaqlı əldə
Ən müqəddəs əməllər...
Məni...
Bəzən başımın altıda
Yastıq oldu o əllər.

Çoxu yatar...
Anam...
Mən...
Halma...
Andıqca o əlləri
Yenə yol çəkir gözüm.
O əllərə neçə yol
Su tökmüşəm mən özüm.

Yolcular...
Kimi...
Fışkırtı...
Ünvan...
Mənə tanışdı, kənddə
Doğma cığırlar qədər
O geniş ovcundakı
Çalın-çarpaz cizgilər.

Analar...
Ya...
Sevgililər...
Sevgi...
Hələ o sarğılı əl
Mənə necə doğmadı
Biçin vaxtı əlini
Azmi oraq doğradı?

Kimi...
Bir...
Yatan...
Günəz...
Yüz il unuda bilməz
Bir gün onu görənlər,
Əlsiz-ayaqsızlara
Əl tutardı o əllər.

Borab...
Kü...
O əldə barıt iyi,
Sünbül ətri də vardı.
Onları od qaraldar,
Gül şəbnəmi yuyardı.

İstərəm o əl yenə
Saçlarımı oxşasın;
Ömrüm boyu əllərim
O əllərə oxşasın!

Moskva, 9 mart, 1959

O tox-toxadı əldə
Gün müqəddəs əməllər...
Bəxət başın əldə
Yastıq oldu o əllər.

Andaç o əllər
Yenə yol çəkir göyün
O əllərə nəçə yol
Sü tökmüşəm mən özüm.

Mənə təmsid, kəndə
Doyma çığırar dedər
O geniş övcündə
Çalm-çapır cisgilər.

Hələ o səngül əl
Mənə nəçə doğmadı
Bəzən vaxt oldu
Axır ocaq dəfədi.

Yüz il umda bilməz
Bir gün onu görənələr
Gizlə-aypazlılara
Ol tənəli o əllər.

O əldə bəzən çit
Sübbələri də vaxt
Onları od paxılda
Gül şənəm yuxarı.

QATAR GEDƏR ARAZ BOYU

Ulduzlar arasından gecələr qatar keçər,
Aləmi bir-birinə qəfildən qatar, keçər.

Qırıq-qırıq fit səsi, yeknəsəq taqılıtlar.
Taqılıtlar altında çoxları rahat yatar.

Yatmayanlar uzanar, dirsəklənər, mürgülər.
Məni yatmağa qoymaz qış zamanı soyuqlar,
Yay zamanı bürkülər.

Çoxu yatar, mürgülər, bürünüb ədyalına,
Anam yatar, bürünüb yun saçaqlı şalına.

Mən dalaram onların
Halına, əhvalına.

Yolçular yatar gecə vaqon mənzillərində,
Kimi yumşaq kupədə, kimi taxta yerində.

Plaskartda gedənlər almaz qışı eyninə,
Ümumidə gedənlər yatar çiyin-çiyinə.

Analar ayıq yatar, çocuq varsa yanında,
Ya bətnində, canında.

Sevgililər uyumaz,
Sevgi varsa qanında.

Kimi ayaq üstündə, kimi buferdə gedər
Bir vaqonda nə qədər qol-boyun sevinc, kəder.

Yatan zaman bir azca yazıqlaşar insanlar,
Gündüzlər bir-birilə dilləşib dalaşanlar.

Bərabər çalışanlar,
Küsənlər, barışanlar.

Yatan zaman bir azca ipəkləşər adamlar,
Zalimliyi bilinməz, qəşəngləşər adamlar.

İllərin qatarında gecə yol gedər bəşər,
Dinçlik tapan ürəkdə duyğular zərifləşər.

Rəhmim gələr uyuyan namərdə, alçağa da.
Sanaram: uzanıblar yuxu adlı tabuta.

Qaranlıqda qarşidan bəzən işıq görünər.
Zəncirvari vaqonlar silkələnər, gərilər.

Artırar sürətini, qalxar qırıq bir səda.
Töşüyər, nəfəs dərər yarımstansiyada.

Kəhkəşanlar içindən gecələr qatar keçər,
Bir-birinə yerləri, göyləri qatar, keçər.

Düşünərəm, yatmaram bütün yollar uzununu,
Donmuş olsa pəncərə,

Nəfəsimlə hovxurub əridərəm buzunu.
Təki görüm o tayın barı bir ulduzunu.

Kirpiyimi uzadıb göz qoyaram Araza.
Azərbaycanı görər kim gözümü arasa.

Əyilərəm, baxaram Araza lap yaxından.
Mümkünmü bircə ovuc içim qanlı axından?!

O, görünər neçə min qat-qarış dörd içində
Kələfin ucu kibi.

Qıfıllanmış vüsalın
Qanlı surğucu kimi.

Yaralı bahadırın döyüş çölünə düşmüş
Qanlı qılıncı kimi.

Yatağı qəfəs olmuş yaralanmış pələngə.
Araz sıxmır qəfəse, ləngər vurur, o ləngər.

Nifrətini, qeyzini çırparaq daşdan-daşa,
Rəlslərin qırağından.

Təkərlərin dibindən
Məftillərin altından axıb gedər birbaşa.

Dalğalarda parlayar Ayın işıq qırışı,
Qatar axara qarşı, axar qatara qarşı.

Əynimdə sonsuz gecə
Od və zülmət qarışıq.

Yorğun taqqıllarla qatar keçər yolları,
Yeyər yolları qatar... yeyər-içər yolları.

Yatar neçə vaqonda babalar və nəvələr.
Qatarsa yollar boyu alov, atəş cəvələr.

Parovoz kürəsində qaya kömür, daş kömür.
Yaş kömür. Zülmət kömür.

Parovoz kürəsində
Yanar bütöv bir ömür.

Sərhəd ağaclarından birisi suya batmış.
Həmən yerdə dalğalar ağ bir tufan yaratmış

Nə istəyir axar su? Ürəyindən çıxarsın
O qara, küt nizəni.

Heyhat, dirək dayanıb.
Çopur-çopur qabığı ahdan, nalədən yanıb.

Mən Arazı az qala gözlərimlə içərəm,
Dirəklərin üstündən alov kimi keçərəm.

Araz – oxlanmış Qüdrət... nə yatar, nə dincələr.
Qayalar arasında dərd əlindən incələr.

Düzənliyə çıxanda neçə yerə bölünər.
– İmdad! – deyə uzadar hər tərəfə əlini.

Qatar girər tunelə, sanma yavaşdan keçər.
Torpağın fəryadıdır, qayadan, daşdan keçər.

Ürək birdən sıxılar, tunel zülmət gecə tək.
Bircə anlıq zülmətə davam gətirməz ürək.

Ey Mərəndim, Marağam, ey vüqarlı Təbrizim!
Ey mənim Ərdəbilim, mehribanım, əzizim!

De, bəs nə cür dözürsən o kor qaranlığa sən?
Zülmətlərin içində nə vaxtdır yol gedirsən!

Qaranlıqdan çıxmağa qərarın qəti gərək:
Qatar qüvvəti gərək, qatar sürəti gərək!

Qatarın sədaları yayılar pərdə-pərdə.
Uzaqlaşar sərhəddən, yaxınlaşar sərhəddə.

Qatar deyil, o, mənəm, bağrından od saçılan.
Qatar kimi qıvrılan, qatar kimi açılan.

Qoşa rels ki, görürsən sənə sarı uzanır,
Üstündən təkər keçən yaralı qollarımdır.

Mənim yumruqlarımdır o hiddətli təkərlər.
Qığılcımlar səpələr, yollara od tökərlər.

Səni fit səslərilə çağırın da özümə.
Qatar kimi qüdrətli, qatar kimi acizəm.

Pilləkəndə durmuşam, bəlkə macal tapmağa,
Bəlkə doğan günəşi dan yerindən qapmağa.

Kimdir orda xış sürən, o ki, mənə tanışdır.
Torpağın həsrətilə torpak kimi yanışıdır.

O çarıqlı cavanlar, o çit donlu gəlinlər
Qardaşım, bacım qədər mənə doğma gəlirlər.

Gül olsaydı yanımda, gül atardım onlara.
Məgər güllə sağalar iki yüz illik yara?

Üzeyirimin “Sənsiz”i radioda oxunur.
Ürək dərdli olanda ona hər söz toxunur.

“Hər gecəm oldu kədər, qüسسə, fəlakət sənsiz.
Hər nəfəs çəkdim, hədəf getdi o saat sənsiz”

Sən bu sahiləndən əgər arxayın olsan da, gülüm,
Daldı könlüm o taya, olmadı rahat sənsiz.

Vağonda bir Nizami, Bülbül, Üzeyir, bir də mən.
Qatar sovuşub keçir burulğanlar içində.

Çırpır qarı yollara, küləklərə qataraq.
Tarak-tarak səsinə şimşəklərə qataraq.

Artırır sürətini zaman sürətli qatar,
Ürəyimdən od alan zəka qüdrətli qatar.

Sarılmışam Araza, gözlərimdə od çaxır.
Mənim damarlarımdan qan axmır, Araz axır.

Astara-Bakı-Naxçıvan qatarı, 21 dekabr, 1959

60-cı illər *Mənim şerim*

MƏNİM ŞERİM

Qəlbimdə pöhrələnib
Hər gün boy atanda sən,
Məni şirin yuxudan
Gecə oyadan da sən!

Ürəyimin sevinci,
Qəzəbi, qəmi şerim.
Bütün yaralarımın
Bircə məlhəmi şerim!

Aldığım nəfəs kimi
Mənimləsən həmişə.
Bircə gedib-gəlirik
Biz həm evə, həm işə.

Mən səni gəzdirirəm
Qəlbimdə qürur ilə!
Mən sənə ucbatından
Bəzən üz-göz oluram
Neçə redaktor ilə.

İlham namərdlik edib
Üz döndərəndə məndən,
Mən ayrılı bilmirəm
Yenə inan ki, səndən.

İftixarım, ilhamım,
Varlığım, həyatımsan!
Yalnız evim deyilsən,
Bütün kainatımsan!!

Gözümdə ildırımsan,
Ürəyimdə gur dəniz.
Bəlkə atadan əziz,
Bəlkə anadan əziz
Elə sənə həyatda.
Sənə elə həyat da.

Mənə ata desələr,
Bil ki, sənə övladım.
Mən sənə ucbatından
Yaxşı övlad olmadım.

Sən mənə yanar, odlu
Dəli-dolu şerimsən.
Köksümün qəfəsində
Pələngimsən, şirimsən!

Nədir mənə istəyim?
Mən adamlıq bir salon
Bir stəkan təmiz su,
Bir xitabət kürsüsü.
Ürəyimin gur səsi
Dalğa-dalğa yayılsın,
Yer də, göy də ayılsın!

Kürsülərə sığmayan
Cəsur şerim, ər şerim!
Təpədən dırnağacan
Silahlı əsgər şerim!

Sənə söz raketinlə
Mən düşmən bayrağını
Torpağa saldıraram.
Sənə qüdrətinlə mən
– Qalx! – desəm,
bir dünyanı
Ayağa qaldıraram!

Həyatımı verərəm
Bircə sənin yolunda.
Sənin özünü isə
Bu Vətənin yolunda!

Ürəyimin aynası,
Qəlbimin amalısan.
Mən öləndən sonra da
Məni yaşatmalısan!

Mənim şerim vüsalı,
İstiqlalı alqışlar.
Şerimin davamıdır
Salondakı alqışlar!

1962

SƏTTAR BƏHLULZADƏMİZ

Ateş yuvası – gözlər, cansız bədən, od sine.
Qulaqları müntəzir Füzulinin səsine.

Üzeyir asta-asta dodaqaltı pıçıldar.
Əlindəki fırçanı, yoxsa kaman, bəlkə tar?

Ürəyinin qanıyla yaratdığı tabloya
Fırçasının ucundan düşər ildırım – boya.

Bəzən gələr irəli, bəzən çəkilər geri.
Önündəki molbertdə sökülürsə dan yeri

Özü günəşə bənzər dan yerinin dälində.
Babək qüdrəti çarpar zəif, arıq qolunda,
usta barmaqlarında.

Sığmaz iş otağına, çıxar geniş çöllərə,
Bəzən qarla, qırovla gümüşlənmiş çöllərə.

Qoy şimşəklər şığısın, ildırımlar tökülsün,
Minillik sal qayalar yerbəyerdən sökülsün.

Saxlaya bilməz onu nə vulkan, nə fırtına.
Toplar gözəllikləri qaşlarının altına.

Çovğuna düşmüş quşu öz balası bilər o.
Güllərin göz yaşını asta, ehmal silər o.

Üşüyən ahuları baxışıyla isidər,
Ayağına baş qoyub yatar quzu ləpələr.

Dinlədim Qudyalçayın bahar daşqınlarını
Tör, südəmər otların öpdüm baxışlarını,

Yandırdı, yaxdı məni Şahdağın günəşi də,
Pərvanə qanadının incə titroyışı də
Sənin tablolarında.

Qızlar çox görüb səni Qızbənövşə yolunda,
Yağışlar bir çiçəyin yarpağını yolanda
xəyallara dalmısan.

Ömrü bitmiş yarpağa əbədi ömür verib
Öz tablona salmısan.

Fırçan sənin əlində bir yaraqdır hər zaman,
Sən gözəllik uğrunda çarpışan bir qəhrəman.

Bəzən Astaradasan, bəzən Neft daşlarında.
Buludların yüz rəngi, dalğaların ahəngi

Gərilən qaşlarında,
Açılan qaşlarında.

Səni ağ qağayılar öz ardınca aparar,
Dəniz susanda belə könlün tufan qoparar.

Utansın, deyirəm, tablolarından
Günəşli dünyanı ləkələyənlər.
Bu vahid cahanın gözəlliyini
Sərhədlə, sədd ilə tikələyənlər.

Utasin firçanın özəmətindən
Kimlər ki, törədir fitnə, fəsad, şər.
Mənim bayrağımın, mənim xalqımın,
Gülşənim üstünə tank yeridənlər.

Mənə öylə gəlir: sən lap indicə
Ayrılib mөлbertdən bir məqam, bir an
O qızıl – qırmızı qanlı qatarı
Balaca firçanla saxlayacaqsan!

Sən şəfəqlər şairi, rənglər bəstəkarısan.
Bu qat-qarış cahanda gözəllik memarısan.

Nə mükafat, nə ad-san, heç nə vecinə deyil.
Şöhrət özü ardınca kölgən kimi sürünür.

Yalnız çiçəklər deyil, sabahkı gözəl, azad,
Güllü cahan görünür sənin tablolarında.

Bakı, 1960

BAHAR

Sübh çağı bağçada gözlərim qamaşdı,
Ağaclar ağappaq, ağaclar qumaşdı.
Bu necə bağ-bərə, bu necə yamacdı –
Ağaclar açıbdır ağ yelkən, ay bahar!
Qabarmış ağ yelkən sübh ikən, ay bahar!

Artlanan xəşəmdən tökülən axça tək,
Arxların döşünə tökülmüş ağ çiçək.
Hayana baxıram – sol çiçək, sağ çiçək.
Ağ geyinib torpağın, daşın da, ay bahar!
Buludlar çələngdir başında, ay bahar!

Həyətlər yamyaşıl, həyətlər yoncalı,
Qızılgül yarpaqlı, qızılgül qonçalı.
Yoxsa bir gəlinsən, əllərin xonçalı,
Ya qəşəng, nazənin qızmışan, ay bahar!
Xonçana min sovqat düzmüsən, ay bahar!

Sən mənim qismətim, sən mənim ömrümsən.
Durulan Göy gölüm, bulanan Kürümsən.
Ömründə nə qədər dövrənlər görmüsən.
Olubmu belə bir xoş çağın, ay bahar?
Gedirəm, əlimdə bayrağın, ay bahar!

İstədim bu şeri lap qısa yazam mən,
Buruqlar qoynundan gəl dedi yasəmən.
Qoşuldum güllərə, vuruldum yaza mən.
Könlümdə çağladı bulaqlar, ay bahar!
Qollarım dünyanı qucaqlar, ay bahar!

Əsməsin, dayansın dəlisov küləklər.
Solmasın çiçəklər, göyərsin bu ləklər.
Sığışmır köksümə arzular-diləklər.
Elə bil mən də bir baharam, ay bahar!
Dünyaya sənə tək baxıram, ay bahar!

Əmirhacıyan, 3 aprel, 1960

DOĞMA EV

Doğma ev, doğma ev, necə şirinsən,
Dolanım başına, dönüm başına.
Axı, körpəlikdən bağlanmışam mən
Sənin təndirinin yanar daşına.

Qəlbim bu ocaqdan atəş alıbdır,
İsidib könlümü meyr, məhəbbət.
Bənində qaranquş yuva salıbdır,
Qoynunda bir bölük mehriban külfət.

Mən namərd olaram, səni unutsam,
Yerim ocağının başı olubdur.
Birinci stolum, birinci masam
Sənin pəncərənin qaşu olubdur.

Səni tərifləsəm məni kim qınar,
Ürəyim daşında torpağındadır.
Ən qəşəng qızılgül, ən gözəl çinar,
Ən şirin üzüm də öz bağındadır.

Dünyada heç səni anmayan varmı,
Dolansın deyirəm boynuna qollar.
Sənin astanandan başlanmayırmı
Böyük dahilərin açdığı yollar?

Kim deyər kiçiksən, kim deyər darsan,
Sən ki, bağlanmışam bizim həyata.
Balaca radio səslənən zaman
Dönürsən gözümdə bir kainata.

Sən çox dinləmişəm şerin səsinə,
Nəsibin gah sevinc, gah da ah olub.
Sənin pəncərənin ağ pərdəsini
Titrədən “Şur” olub, “Cahargah” olub.

Unuda bilməzsən o xoşbəxt çağı,
Qoynunda o gecə günəş yanıdır.
Dəycək astanana gəlin ayağı
Sənin zirzəmin də işıqlanıdır.

Burda bir insanın xoş nəfəsi var,
Onun əsəridir neçə oğul-qız.
Onun əllərilə qalxdı dörd divar,
İndi şəkli durur divarda yalnız.

Bir evin günəşi, baharıdır o,
Könlümün sevinci, qubarıdır o;
Memar olmasa da imarətlərə,
Bizim ailənin memarıdır o.

Göyərsin önündə bağçalar-bağlar,
Uzansın eyvana barlı budaqlar;
Sevinclə doldursun otaqlarını
Dodağı nəğməli gözəl uşaqlar.

Lifti hey səslənən saraylar kimi,
Nə olar, deyilsən yüz mərtəbəli.
Bu yer kürəsinin özü deyilmi,
Sənin daş binövrən, polad təməlin.

Salyan, 1960

BİR DƏSTƏ ÇİÇƏK

Bir dəstə çiçək verdi
Bu axşam dostlar bizə.
Çiçək təzə, gül təzə.
Bu güllər tək çırpınıb,
Sevinən könül təzə.
Nərgizə bax, nərgizə.
İşıq axır gözündən,
Doya bilməm hüsnündən.
Bu güllərin gözüylə
Mənə Göy gölüm baxar.
Çəmənim-çölüm baxar.
Vətənim-elim baxar.
Bu güllərin ətrilə
Üz-gözümə toxunar
Natəvanın nəfəsi,
Odlar torpağı boyda
Gülüstanın nəfəsi.
Dinlə, əziz oxucu,
Sən verdin bu gülləri.
Hansı yerdə bitibse
Bu güllərin kökləri,
O torpağa qurbanam.
Odur mənim ilk anam.
Mənə elə gəlir ki,
Bircə kəlmə söz desəm
Şeir sənət dilimdə,
Bax bu bağlı qonçalar
Dözə bilməz, açılar
Bu dəqiqə elimdə.
Bircə baxışımdan da
Bu güllər anlar məni.
Bu güllər öpər-qucar,
Bu güllər danlar məni.
Heyif.
Heyif ki, ancaq

Bu gül sabah solacaq.
Nə qəm.
Bir gül solsa da,
Gülzarımız solmasın.
Təki arzularımız,
Böyük duyğularımız
Baharımız solmasın.
Ömrün bircə günü də,
Bu çiçəkdən, bu güldən,
Bu Muğandan, bu Mildən,
Bu vətəndən, bu eldən
Heç vaxt ayrı olmasın.

1961

Səhən, 1961

HƏYAT DÜŞÜNCƏLƏRİ

Sən elə bilmə ki, köçdüyüm zaman,
Dünyadan bir yolluq köçəcəyəm mən.
Bir dəfə ölüncə,
bəlkə min dəfə
Ölümü tapdayıb keçəcəyəm mən!

Bir gün öz yanında görməsən məni,
Çıx yaşıl bağlara quşları dinlə.
Okean qüdrətli Araz nəhrini
Saxlamaq istəyən daşları dinlə!

Dinlə küləkləri, küləklərdəyəm!
Ürəklərdən soruş, ürəklərdəyəm!
Bütün ulduzlarda, bütün çaylarda,
Bütün güllərdəyəm, çiçəklərdəyəm.

Buludu şimşəklə parçalayaraq,
Zülməti nur ilə boğacağam mən.
Qərbdə ulduz kimi batsam,
Şərqə bax:
Şərqdən günəş kimi doğacağam mən!

Qanadlanacağam sənin yanına
Qışla əlbəyaxa ilk bahar ilə.
Savalan dağının zirvələrindən
Qərbə, Şərqə düşən şüalar ilə!
İtib-batmaq üçün yaranmamışam.

Dünənəm!
Bugünəm!
Gələcəyəm mən!
Bir gün bu dünyadan getsəm də, nə qəm,
Dünyaya təzədən gələcəyəm mən!

1961

SAĞLIQ – YAXUD VƏSİYYƏT

Məst olmaqla ölümün
Bəlkə bircə santidi məsafəsi, arası.
Ancaq mən ölsəm belə
Ölməz ürəyimdəki həsrət, hicran yarası.

Məst olmaqla ölümün
Xırdaca tük qədərdir, inanın ki, arası.
Məst olanlar bəlkə də yeri, göyü, unudar,
Mənsə unuda bilməm doğma Azərbaycanı,
bir də qanlı Arazı.

Qaldırım badələri!
İçək Azərbaycanın, bu müqəddəs məkanın,
torpağın sağlığına
Hardasa Araz boyu
Sarılıb düşən bircə yarpağın sağlığına!

İçək... Araza doğru uzanıb... orda itən
Cığırım sağlığına!.. Azdır bir sağlıq ona.

O qoşa cığır, qafil, bəlkə heç cığır deyil,
Öz vüsal yollarımdır.
Bəlkə o taya doğru uzanan qollarımdır.

Ölsəm... məzarıma siz güləb, ətir səpməyin.
Vəslə yetmiş vətəndə Arazdan bircə ovuc
Alın, tökün üstümə. Ayrı heç nə istəməm.

O vaxtacan Arazın suları durulmasa,
Heç olmasa onda siz
Azərbaycan dilində mənə rəhmət deyiniz!

Əgər bu da olmasa, rədd olun, yansın qəbrim!
Bu Odlar torpağı tək daim odlansın qəbrim!

Türkan, 1962

“VƏTƏN, YA ÖLÜM!”

(Fidel Kastro)

Göz önündə yurdunun qan ləkəli gen düzü,
Yanar bəbəklərində inqilabın gündüzü.
Sənmi dedin bu sözü?
Yoxsa yeni Kubanın bütün torpağı–daşı,
Övladı öldürülmüş ataların qəzəbi,
Anaların göz yaş!
Bəlkə bunu öz bacın, qardaşın söylədi?
İpək yastıq yerinə yaş səngərə baş qoyan
Qız qardaşın söylədi?
Yox! Sən dedin bu sözü,
O bayrağa, o yurda, o qəbrə and içəndə.
Amerika təyyarəsi qara quzğunlar kimi
Başın üstədən keçəndə.
İndi bahar fəslidir – indi gözəllik çağı,
İlin bu mövsümündə təbiətin dodağı
Su istəyir...
üstünə od yağmuru tökülür.
Çəmən istəyir...
köksü səngər–səngər sökülür.
Sən bu dərddə torpağın yarasından yarandın.
Hər xalqın məramıdır sənin məramın–andın.
Sənin alov səsinə qatıram öz səsimi,
Qatıram öz şerimi.
Bakıdan Havanaya qızılgül dəstəsi tək
Atıram öz şerimi.
Sən basılmayacaqsan! Buna arxayınam mən:
Basılarmı, söylə heç
Qız–gəlini, anası,
Hər mahnısı, laylası silahlanmış bir vətən?!
Dinlə, qəlbimdən qopan bu alovlu sözləri:
Haqqa güvənənlərin yerə gəlməz dizləri!
– Vətən, ya ölüm! – dedin. Budur məramın!
Ancaq
Ölüm – düşməninizin, Vətən – sizin olacaq!!!

Bakı, 1960–1962

BUZ İÇİNDƏ OD

Tarix axarının qayğısı sayəsində
şəxsiyyətə pərəstiş dövrünün ləkəsindən
təmizlənmiş böyük sənətkar
Hüseyn Cavidin parlaq xatirəsinə.

İldırım sədalı qəhqəhəsilə
Ey köhnə dünyaya gülən şairim.
Sənənin, Azərin od nəfəsilə
Bu yeni dünyaya gülən şairim.

Deyirlər gözlərin zəifdi sənin,
Heç gör qələm bunu qıyıb yazdımı?
Ürək atəşini xalqa verənin
Gözünün atəşi azalmadı mı?

İstambul yolları, Berlin yolları,
Yollar misra-misra, sətir-sətirdi.
Səni yad ellərdən doğma ellərə
Söylə hansı qüvvə çəkdi, gətirdi.

Gəldin. Ayırdılar! Yox ayrılmadın!
Səni “düşmən” deyə apardı düşmən.
Duyan könüllərdən qopmadı adın,
Həyatdan cismini qopardı düşmən!

Ağlayan güləndən gizli ağladı,
Fikir dustaq oldu, baş dustaq oldu.
Dodaqlarda donan ürək fəryadı,
Gözləri yandıran yaş dustaq oldu.

Günlər, qanlı günlər dumanda, çəndə,
Günlər də insan tək müsibət çəkir.
Gül açan, bar verən illər içində
Otuz yeddinci il xəcalət çəkir.

Yaralı ömrünün bütün əzmini
Sən Vətənə verdin, ellərə verdin.
O mənhus illərə yalnız cismini,
Qəlbini gələcək illərə verdin!

Süngü qabağında ac, susuz, xəstə,
Padvala dəyəndə şair addımı,
Nur azalmadımı dünyanın üstə,
Dünyanın altısa nurlanmadımı?!

Adını çəkmirəm o qatillərin,
Qoy tikansız görüm gül bağını mən.
Vermərəm onların bütün ömrünə
Şərinin bir əzik varağını mən.

Cavidsən – Ölməzsən! Bu ada alqış!
Yumanda gözünü bu dünyaya sən,
Deyirlər bir qarış yer tapılmamış,
Buzların içində dəfn edilmisən.

Qəlbin od, şerin od, ömrün-günün od!
Özün buz məzarda! Bu necə işdir:
Bəs necə olub ki, o buz dağları
Sənin atəşindən əriməmişdir?!

Əllərin dəyməyib əllərimizə,
Səni az tanıyır cavan nəslimiz.
Gəl! Gəl! Aç qoynunu yenidən bizə,
Ey tufana düşən bahar fəslimiz!
Bu, sənin səsinmi? Gəlir uzaqdan:
– Dustaq məzarında yata bilmirəm.
İtsə də,
Vətəndə itsin məzarım,
Mən belə məzarda itə bilmirəm!

Gözlərim yaşardı, Cavid əfəndi,
Sənin nəfəsinə, sözünə qurban!
Mənim fəryadımın şimşəklərindən
Əriyən qəbrinin buzuna qurban!

Məzarın itməyib! Yox, yox, itməyib!
Günəş də torpaqda itə bilərmə?
Deyirəm: qışqırsam, səsim, görəsən
Bu altı qitəyə yetə bilərmə?

Üzümü tutmuşam bütün cahana,
Qış çıxıb,
Cavidin baharı gəlsin!
Onun ana yurdu Azərbaycanca
Sənəti gəlildir, məzarı gəlsin!

Bunu mən demirəm, Vətəndir deyən,
Bunu səma deyir, bunu yer deyir,
Fəxri xiyabanda narahat yatan
Cabarlı söyləyir, Üzeyir deyir.

Bakı, 2 dekabr, 1962

DƏLİ DAĞ

Dayanmış Dəli dağ... Onu seyr elə,
O, mənim müəzzəm məğrur dağımıdır.
İldırımın qızıl nizələrilə
Yenə daş sinəsi dağım-dağımıdır.

Dayanıb Dəlidağ... Qoy yağsın dolu,
Yumurta rənginə boyanır dağlar,
Baxın yüz-yüz olub çayların qolu,
Kükreyir selablar, daşır bulaqlar.

Dayanıb Dəlidağ... Qoy yağsın dolu,
Ağ şabaş səpilir onun başına.
Qıratın üstündə sanki Koroğlu
Bayaqdan yaslanıb yəhər qaşına.

Sıxılmış buludlar, qara buludlar
Onun çiyindəki yapıncıdırımı?
O Tərtər çayımı parlayır par-par
Ya onun sıyrılmış qılıncıdırımı?

Dolu noğul-noğul, dolu ağ sədəf,
Döyür şappılıyla alaçıqları,
Alaçıq dördyandan mühasirədə
Az qalır çıxarda sel çubuqları.

Bu nədir gurlayan gecə tən yarı,
Qalxıram yataqda azca yerimdən.
İldırımın qəfil parıltıları
Soxulur çadırın deşiklərindən.

Duyuram Dəlidağ hələ dayanmış,
Çovğuna, Tufana gərib döşünü,
Bəlkə də sinəsi yüz yerdən yanmış
Ancaq o, döyüşür hələ döyüşür.

Səhərdir... Təbiət nə qədər gözəl,
Nə yağış, nə dolu, nə də şarhaşar.
Dünyaya baxdıqca, nur gəlir gözə,
Gümüş damcılarda qızıl şüalar.

Dəlidağ, Dolu dağ nədir bu vüqar.
Ürəyi qıy vuran laçınımı yoxsa?
Zirvəndə gördüyüm o süd buludlar
Döyüşdə ağarmış saçınımı yoxsa?

Şəfqət bacısı tək gəlib al günəş,
Dərman qoymaq üçün yaralarına
Tənzifi çiçəklər, dərmanı atəş,
Qanamış köksünü sən göstər ona.

Qıra bilmədilər dağ vüqarını,
Sənə dağımı deyim, insanımı deyim?
İldırımın yanar qılınclarını
Dişlərində qıran qalxanımı deyim?

Yağış mirvarili boyunbağını
Buludlar itirdi, sən nə itirdin?
Cırdılar lələnin al yaylığını,
Yerində gör neçə lələ bitirdin.

Şığıyır şələlə üzü aşağı,
O sənin eşqimin vüqarınımıdır?
Tovus yaraşlıq o göy qurşağı
Kainatı qucan qollarınımıdır?

Sənə bənzəyəydim həyatda mən də,
Döyüşdə tufanı yora biləydim.
Üstümə göylərdən od töküləndə,
Altında sənintək dura biləydim.

TAMAM DOĞMAYAN GÜNƏŞ

Anan süd yerinə döşündən
sanki

Sənə od içirdi, od əmizdirdi.

Yox! Sən yetimliklə böyümüsən ki...

Sənə Odlar yurdu bu odu verdi.

Şerindən, sözündən de kim doydun, kim?!

Gəldin də, getdin də ilk bahar kimi.

Mən sənə qəlbinə Göy göl deyərdim,

Qəlbin yanmasaydı vulkanlar kimi!

Qızılgül yağardı dodaqlarından,

Bahar çırpınardı hər bir sözündə.

Sən tribunaya ucalan zaman,

Şəri ucaldardın elin gözündə!

Tufanlar coşardı ilikdə, qanda.

Sönmüş duyğuların şerin odlardı.

Alqış şələləsi guruldayanda,

Bir xəbis şairin bağı çatlardı.

Əlacı olsaydı cilovlardı o,

MİN-MİN KÖNÜLDƏKİ BU ŞƏLƏLƏNİ.

Ancaq el görürdü: köksün içində

El üçün titrəyən qızıl lələni!

Sən bir zinət idin Azərbaycana,

Dinlə, ürəyimin deyim sirtini:

Güclü şeirlərin hələ bir yana,

Mən sənə sevirəm zəif şerini.

O zəif şeirlər yarandı bəlkə

Ən ağır zamanda, çətin zamanda.

Dargözlər, namərdlər yaxaraq ləkə

Sənə ilhamını yaralayanda!

İlham bir şairə məxsus deyil tək.
Xalqın sərvətidir, xalqın malıdır.
Şair Vətəni qoruduğu tək,
Vətən də şairi qorumalıdır!

Mən Vətən söylədim, mən el söylədim,
Vətən bircə Kürmü, bircə Xəzərmi?
Muğanda saçını oxşayan nəsim,
Göy göldə gördüyün o mavi zərmi?

Vətəndaş olmasa, boş şeydir Vətən!
Beş günlük, on günlük güney qarıdır.
Vətən məfhumunun özündəki
Vətənin vüqarlı oğullarıdır!

Gəzdim doğulduğun eli-obanı,
Xızının küləyi üzümə dəydi.
Mən bəlkə sevməzdim Azərbaycanı,
Sənin tək oğullar yetirməsəydi!

MEYAR

Tutaq ki, var istedadın,
İlhamın da,
Biliyin də,
Rədd ol! İtil gözlərimdən
Əgər yoxsa Vətən eşqi
Sümüyündə, iliyində.

1962

ŞƏLALƏ KİMİ

Şəlalə – dağların mərd övladıdır.
Qır bütün sədləri!
Şəlalə tək qır!
İldırım – buludun,
tufan – dənizin,
Cəsarət – ürəyin istedadıdır!

1962

ƏYİLMƏ!!!

Qalsan belə susuz, ac,
Yavan çörəyə möhtac,
Boğazına ilan tək
Sarılsa da ehtiyac.
Ehtiyac ürəyini
Köksündən qoparsa da,
Odu, suyu, havanı,
Evindən aparsa da,
Ağız açma namərdə!
Ürəyində dərd, yaşa.
Sən İNSANSAN! ƏYİLMƏ!
Yoxsul yaşa.
MƏRD YAŞA!!

1962

MƏNİM TƏLƏBƏLƏRİM

Yenə meydan qızıdır,
Başlanıbdır seminar.
Dillərdə adlar gəzir:
Nizami,
Bəhram,
Simnar...
Neçə böyük simalar
fikrimizdə canlanır.
Danışdıqca Şəfiqə,
hamı həyəcanlanır.
Dağa dönür ürəyim,
dinlədikcə mən onu.
Unuduram, inanın,
müəllim olduğumu.
O gül dodaqlardakı
sözlər alovlu, odlu.
Ürək günəşlə dolu!!
sınıf günəşlə dolu!!
Sınıf günəş meydanı!
Birdən bahar tufanı
açır pəncərələri,
Yağış vurur içəri,
sərin nəfəsli yağış.
Şırıltılı,
şıdacağı
şimşək həvəsli yağış.
Ağ yağış,
parlaq yağış!
şad yağış,
gurşad yağış!!!
Nə xoşdur bu şırıltı,
bu şən, şirin çağlayış.
Şüşələrə döş vurur
sərin, büllur damcılar,
Damcıdan nur damcılar.

DAĞLARA QALXIRAM

Sınıfdə bir təlatüm...
hamı gülər, hamı şən.
Birdən nə görürəm mən,
bu lövhə bir tamaşa:
Bir cüt qəşəng göyrəçin
pəncərədə baş-başa,
Daldalanıb baxırlar
al şəfəqli yağışa.
Bu lövhənin önündə
dayanıram lal kimi.
Alır qanadlarına
göyrəçinlər qəlbimi.
Yağış yağır... dünyaya
nur gətirən yağışlar,
Qızıl sünbül, mələs nar,
gül bitirən yağışlar.
Yağışlarda bağ ətri,
yağışlarda gül tozu.
Hər damcıda bir limon,
bir mandarin qoxusu.
Nə gözəldir yağışın
daş-kəsəyi deşməsi.
Zirvəli dağlarda
torpaq-günəş təşnəsi!
Sən bir yağışdan sonra
göyərən güllərə bax.
Çinarlar göyə qalxar,
buludları yararaq!
– Müəllim, sualım var...
bu, bir nəcib, təmiz səs...
Ayrılıram xəyaldan...
göyrəçinlər hamı bəs?
Göyrəçinlər uçublar,
göyrəçinlər bir qonaq...
Şəfiqə də, Sona da
O göyrəçinlər kimi
bu gün-sabah uçacaq.
Ürəyimdən səs gəlir:

mənim sərvətim-zərim –
gözəl tələbələr! Mənim müəllimim də,
tələbim də sizsiniz!
Bu dünyadan ən böyük
tələbəm də sizsiniz!
Qolum-qanadım,
qəlbim,
qələbəm də sizsiniz!
Sizsiniz həyatımın
əvvəl-axır dayağı!
Məsləkimin məşəli!
məramımın mayağı!
Bu gün yağışlar yağır...
yaz nəfəsli yağışlar.
Yağışlar bu dünyaya
yeni həyat bağışlar
Gedin... gedişinizlə
təbiət gəlsin cana.
Sizi gül toxumu tək
öz əlimlə səpirəm
Arzu yağışlarında
çimən Azərbaycanla!

1964

DAĞLARA QALXIRAM

Dağlara qalxıram... dağlar tər-təzə,
Nə qədər cavanmış bu qoca dağlar.
Qırmızı fincanlı lalələr təzə,
Çəmən süfrəsində qədoh bulaqlar.

Hər gümüş şəbnəmə bir qızıl şüa
Zər çəkir...

dayanıb dağ keşiyində.
Körpə bənövşələr gedib yuxuya,
Uyuyur dağların gül beşiyində.

Vəhşi qızıl gülün şehi qırmızı,
Ağ gülün hüsnündə ağ günlər yaşar.
Mən seyrə daldıqca gülzarımızı,
Dəniz ürəyimlə dağ qucaqlaşar.

Baxıram ağ saçlı şələlələrlə,
Tökülən,
sökülən,

gülən şələlə.
Ayağı altında uçurum dərə,
Zirvəli dağlardan gələn şələlə.
Sıçrayan qətrələr fişəngə bənzər,
Qətrələr şəfəqdən od tutub yanar,
Düşdükcə ətrafa zərlər, zərrələr,
Çiçək sırğalanar, gül sırğalanar.
Fikrim – dağ qartalı

hissim – asıman.
Elə bil dünyaya hökmdaram mən.
İstəsəm,

yapışib bir sal qayadan
Dağları ovcümdə qaldıraram mən.
Döşü zireh-zireh qırçın qayalar
Boranla,
tufanla çox güləşibdir.

Yüz yerdən yaralı yalçın qayalar
Əsr ilə, zamanla pəncələşibdir.

Saçları ağarmış sərkərdələr tək
Dağlar dayanmışdır müəzzəm, mətin.
Gör nələr düşünür dağ boyda ürək:
Dağlar heykəlidir əbədiyyətin.

Süzülür qar suyu qarın altından,
Dupduru, tərtemiz o sulara bax.
Tər lan çolpasını qanadlandırıb
Yuvadan çıxaran arzulara bax.

Seyr et
hərdən qopan qasırğaları,
Ona bəxş etmişəm qüdsiyyəti mən.
Özüm yaratmışam sanki baharı,
Özüm yaratmışam təbiəti mən.

Mənəm bu dağların ilk hökmdarı,
Yansın ildırımlar.
Od tutub yansın.
Suya çəkmək üçün od qılıncları
Bulaqlar yanımda hazır dayansın.

Bura Çənlibelə oxşayır bir az,
Bəli.
Mərd oğullar oylağıdır bu.
Qızaran lələzar çəmənə sığmaz,
Nigarın gəlinlik yaylığıdır bu.

Bir əlində mizrab, birində mizraq,
Əsrlər dalından gəlir Koroğlu.
Dağların başından qanadlanaraq
Şığıyır böyük bir sabaha doğru.
Savalan, Şah dağı, Çənlibel, Qoşqar...

Dağlarım-daşlarım – çiyin-çiyinə,
Yeriyir,
alında qırıqsız vüqar
Mın ilim, min əsrim Böyük bir Günə.

Nədir bu təlatüm, nədir bu tufan?
Dağlarda iğtişaş qoparan mənəm.
Babəki, Nəbini, qoç Koroğlunu
Özüylə sabaha aparan mənəm.

Mən ki, kainatla qucaqlaşmışam
Deyin dağlardır mənə coşduran?
Yoxsa mənəm arzum-diləklərimdir
Bu qoca dağları cavanlaşdıran?

VƏZİFƏ

Öyrənmişən daha sən hər qanunu, qaydanı,
Vəzifəyə qoyanda iyləyirsən adamı.

Gərək bir azca həlim, ədəb-ərkanlı olsun.
Bir az arlı, namuslu, bir az vicdanlı olsun.

O bir az vicdanı da, ədəbi, ərkanı da
Qoy ipə, sapa yatsın.
Nə oyağa yat desin, nə yatmışı oyatsın.

Bəzən yeri gələndə ayaq cütləyə bilsin.
Ağa qara...
qaraya bəzən ağ deyə bilsin.

İstedadı olsunmu? Olsun deyirik, nə qəm,
İstedadı cəhənnəm, özü əhli-hal olsun:
Danışmaq məqamında bircə ləhzə lal olsun.

Vətən eşqi olsunmu? Olsun deyirik, nə qəm,
Vətən eşqi cəhənnəm,
Təki bir azca sıyıq, bir azca kövrək olsun.
Təki şəxsi duyğusu vətəndən yüksək olsun!

O qələm əhliydi, dilli-dilavər,
Mən elə bilirdim ər oğlu ərđi.
Doğma övladımı istəsə əgər,
“Al, sənın balandır, apar” deyərđim.

Onu irəliyə çəkdilər bir gün,
Gör necə dəyişdi, balacalaşdı.
Dünən ulduz idi şerimiz üçün,
Bu gün yolumuzda bir köntöy daşdır.

Şimşəklər yaşardı təbiətində,
Necə hədərlə oldu o qüdrət, hədərlə.

Onun göylər boyda cəsəreti də
Kiçildi bir möhür, bir ştamp qədər.

Bənd olma, deyirlər, gəldi-gedərdir,
Kiçiklik göstərir. Sakit durur o.
Yox, kiçikliylə böyük əngəldir,
Qorxusuzluğuyla qorxuludur o,

Sədinin bir sözü çıxmır yadımdan:
Pişiyin duruşu rəngbərəng olur.
Pələngi görəndə o, siçanlaşır,
Siçanı görəndə o, pələng olur.

Onunçün nə siçan, nə də pələngəm,
Fəqət mənə görəncə, qızırır bir az.
Daha xatirədir duz-çörək kəsmək,
Kəssək də o dadı, o duzu olmaz.

Vəzifə nə yaman məhək daşdır,
Verir insanların əyarını o.
Tək-tək mərdlər üçün o, dağ başıdır,
Uçuma yelləyir çoxlarını o.

Vəzifə ədası, vəzifə rəngi
Hopub varlığına, iliklərinə.
İlhama,
günəşə,
bəşəriyyətə
Şax baxabilməyən kirpiklərinə.

Vəzifə qaldırır, həm də endirir,
Vardır qiyamları, qiyamətləri.
Kiçik insanları heçə döndərir,
Böyüdürlər qəhrəman təbiətləri!
Heç bir vəzifədə gözüm yox mənim,
Fəqət, siz dinləyin qəlbin səsini.

Siz mənə tapşırım:
ləyaqətsiz
Yerindən qoparmaq vəzifəsini.

Sən, dünənki dostum, dinlə gəl məni.
Həyatın qəribə təzadları var.
Quru bir tikana döndüyün halda,
Özünü meyvəli bağ sanmaq olar.

Sən başqa ixtisas yiyəsi olsan,
Mən bəlkə susardım, deməzdim bunu.
Bir azca yanırım,
görəndə sən
Bizim şerimizdən doğulduğunu.
Ver bura "möhür"ü, açarlarını.
Cəld geyin!
Mən səni aparmalıyam.
Bəlkə xilas etdim.
Sevdiyim üçün
Səni vəzifəndən qoparmalıyam!

1967

QALSTUKLU CANAVAR

Söylə, nəyin çatışmır? Sənin hər sərvətin var.
İmarətinə sığmaz yatırın, dövlətin var.

Evdə bilyard salonun, aynabənd gülüstənin,
Otağında qış günü sarı güllü xiyarın,
Bağ-bağatın, gülzarın.

Küçələrdən keçəndə dik tutursan başını,
İstəsən qütbə kimi sürdürürsən maşını.

Ancaq torpağa dəycək bürəyir addımların,
Özün də bilirsən ki, üstündəsən odların.

Yan-yörənə çəkirsən dargözləri, kütləri.
Qabağında mil durur ayaq cütləyənləri.

Bəlkə öz aləmində "Mən xoşbəxtəm!" deyirsən.
Yox, sən xoşbəxt deyilsən. Sən stol xərçəngisən.

Oddan qorxan qurd kimi qorxursan istedadın.
Əridilmiş dəmir tək qaynar, pak, isti addan.

Səninçün mərdanə söz acıdır istiotdan.
Qorxursan istedadın.
Bir rəhbərin şəklini başın üstə vurmusan,
İşıqın qarşısında zülmət kimi durmusan.
Bax keçdiyən yollara, nəyin var diri, ölməz?
İstedaddan qorxanlar sənətkar ola bilməz.
Bəxtiyar ola bilməz!

Halal insan şöhrəti igidə, mərdə qalır.
Kişinin abidəsi stol başında qalmır,
İşdə, hünərdə qalır. Gözəl əsərdə qalır.

Adın huri, ya qılman... Özün iblisdən betər.
Rədd ol... mikrob vücudun alovlarımda itər.

Qalstuklu canavar, yaman qorxursan oddan.
Elə bu qorxun səni qoparacaq həyatdan.

1967

ÇAYLARIMIZ

Yalçın qayaları yırtıb dağdan,
İldırım qeyzini sel-sel axıdan,
Çapaqdan, xəşəmdən, qızıl balıqdan
Rəng alan, dad alan dəli çaylarım,
Dağların dənizdə əli – çaylarım.

Sevirəm hayını, hay-harayını,
Nə qədər doğmadır o səs, o səda.
Müşfiq təlatümlü Tərtər çayının
Arzular çırpınar qıjhaqijında.

Ov üstə atılan cavan şir kimi
Zəyəmçay şığıyar, sıçrar irəli.
Girdiman suları Cavanşir kimi
Dağıdar çiynilə dar sahilləri.

Göllənər, sellənər, hirs ilə çağlar
Qüdyalçay yüz yerdən qırar bəndləri.
Dalğasında üzən solğun yarpaqlar –
Qüdsinin cırılmış epoletləri.

Bulqarçay – zülmətdə parlayan şimşək,
Vətənin boynuna qol salıb gələr.
Haqsız qanunları alt-üst edərək
Qırar sərhədləri, yol salıb gələr.

Təbrizin çayları abi-zəməmmiş,
Göz yanır ayrılıq atəşi kimi.
Kimsə Acı çaya Təlxrud demiş,
O, axır vətənin göz yaşı kimi.

Kor çay, yaraşırımı bu ad heç ona?
Onun ki, gözündə min illik nur var.
Kaş xalqa, vətənə elə onun tək
İşıq verəydilər gözü olanlar.

Şəmşirçay, Tovuzçay, Əlincə, İncə...
Bazarçay, Gilançay, Qarasu, Ağsu...
İrmaqlar birləşib nəhrləşincə
Könüldə çırpınar dəniz arzusu.

Elə ki, keçdilər maneələrdən,
Çıxıb dəmir-beton məngənələrdən
Geniş düzənlərdə lal axar onlar.

Axşamlar mis rəngli qüruba dalar,
Gecə mürğü vurur sabaha qədər.
Saatdan saata kamala dolar,
Qocamanlaşarlar, müdrikləşərlər.

Obum, Yeniseyim – süstlüyə qənim,
İrtiş – qayaları yırtan axarım.
Turan torpağımız – ürəyim mənəm,
Ağidel, Zərəfşan – qan damarlarım.

Ey könül, ömr elə bu nəhrlər tək,
Usanma, həmişə irəli şığı.
Baykaldan öyrənək, Kürdən öyrənək
Sakit, təmənnəsiz qəhrəmanlığı.

Axar budaq-budaq şaxələnərək
Saysız çeşmələrim, saysız çaylarım.
Şöhrətsiz fəhlələr, əkinçilər tək
Hələ gör nə qədər adsız çaylarım.

Kimşə bu dünyada çaysız, çeşməsiz.
Bitməz haraylarım, haylarım mənəm.
Beş dəniz yaşayır məndə, beş dəniz.
Axır beş dənizə çaylarım mənəm.

Türkan, 28 may, 1967

QAYALAR ŞAHİD OLSUN!

Köksü, çiyini zirehli,
sərt, ucaboy, ağırbaş
Qayalar arasında
gəzirəm yavaş-yavaş.
Başında od fikirlər,
əlimdə bir soyuq daş,
gəzirəm yavaş-yavaş.
Düşüncəmdə bir sual:
bizimkilərin sayı.
Dolaş, o tay, bu tayı.
Öyrən o tay, bu tayı.
Hesabla, gör neçədir
bizimkilərin sayı.
Ürəyimdə gülürəm
özüm öz sualıma.
“Get hələ xamışın hənuz”
Hələ uşaqsan, bala!
Öyünmək istəyirsən...
Millətin sanıyla yox,
siqləti, qüdrətilə
fəxr eləmək gərəkdir.
Millət – milyon köksdə
vahid ürək deməkdir!
Hesabla, gör çoxmudur
o sal qayalar kimi
söykənməli oğullar?!
Hesabla, gör nə qədər
Sözde “Vətən!” söyləyən
Vətən dəyyusları var.
Qoparaq dargözləri,
Ataq ürəksizləri
Silək məsləksizləri
ölkənin ayağından,
görək nə qalır onda.
Rədd ol – buqələmun tək

gündə yüz rəng alanlar!
Rədd ol – hörümçək kimi
tor qurub qan soranlar!
Rədd ol – yalnız kürsüdə
el dərdinə qalanlar.
Yalnız öz arvadının
yanında ər olanlar!
Bu günəş ölkəsində
bataqlıq yarıdanlar,
Təfəkkürü qoturlar!
“Baş” sayılan boşların
keçəl, küçəl müavini!
Qopardağ stolundan
müasir Maviyəni.
Bir santi şöhrət üçün
ləhləyib axşam-səhər,
Vəzifəsi üstündə
əsim-əsim əsənlər,
Rüşvətlə can bəsləyən,
pambıqla baş kəsənlər,
Üstü bərli-bəzəkli,
içi təzək kimilər,
Xalqının sinəsində
qansız xərçəng kimilər...
Hələ kül olmamışlar
onlar mənim odumdan
Kürsüyə dartınırlar
Vətən, millət adından,
Partiya, xalq adından.
“...şeyr... gəncliyə qayğı...”
Yağlı sözləri əzbər.
Ancaq imkanı olsa
gəncliyi güllələyər.
Yırtılmamış maskası
hələ heç bir əsərdə!
Ayağı burda,
özü on doqquzuncu əsərdə

Budur sənin yurddaşın!
Bunamı güvənib sən,
Gecə-gündüz odlanıb
– Araz!
– Təbriz! – deyirsən!
Dəb düşdü bir arada
“Azər”, “Azəri” sözü.
Şadlandırmaq istədi
guya qəzetlər bizi...
Mən çırpıram bu sözü
maskalanmış üzlərə.
Mən nifrət bəsləyirəm
saxtakarın dilində
odu keçmiş sözlərə.
Mən nifrət bəsləyirəm
çiçəyə də, gülə də –
namərdlərin əlində.
Mən nifrət bəsləyirəm
Hətta Aya, Günə də –
onların mənzilində!
Ey təmkinli qayalar!
Səbrin böyükdür sənin.
Bu vətənbaz hərzələr,
İnsanvari gürzələr
çiyində yükdür sənin.
Səbrin böyükdür sənin
sərt duruşlu qayalar!
Sinə dağları çarpaz,
ağır başlı qayalar!
Bu dünyaya gəldiyin
on doqquz min ildə sən,
Nə qədər goreşənlər
və aslanlar görmüsən.
Azərbaycan!
Köksümdə arzuların Xəzəri!
Mənim gözümün zəri,
ürəyimin atəşi,

Gecəm-gündüzüm, yuxum!
Həyəcanım və qorxum!
Məhəbbətim, nifrətim!
Görünməz yarasından
Araz uzunluğunda qan axsa da,
sarğısı açılmayan Vətənim!
Hələ mərdi namərdədən
seçilməyən Vətənim!
Azərbaycan! Od yurdu –
gündoğanın gövhəri.
Yüz min sözün içində
dilimizin əzbəri.
Hələ atıb-tutacaq
zaman bu kəlmələri,
haman bu kəlmələrin
vəznini bilmək üçün.
Siqlətimi, rühümü
məğzimi bilmək üçün
Sözün də mərdlər kimi
müqavimət gücü var.
İşsiz-əməlsiz sözü
Məhv edir qasırgalar,
toz-torpağa döndərir.
Qoşur əsən yellərə,
muzeylərə göndərir.
Ərdəbilim, Təbrizim!
Söylə, qara yelləri
yara biləcəkmisən?
Tufanlar qarşısında
bu sal qayalar kimi
dura biləcəkmisən?

DÜZLÜK

Harda bir balaca səhv addım atsam,
Ayağım altında titrəyər cahən.
Sıxar dörd tərəfdən bu dünya məni,
Qan yox, alov axar damarlarımdan.

Körpə uşağa da bircə soyuq söz,
Bircə kəlmə desəm qeyri-səmimi
Elə bil düzlüyün polad əlləri
Köksümdən qopardar ciyərlərimi.

Görünür, dünyada təmiz yaşamaq
Çörəyim, suyumdur, havamdır mənim.
Paxır götürməyən düzlük, açıqlıq
Sarsılmaz qalamdır, yuvamdır mənim!

Dağları çiyində daşıyıram mən,
Nə çiyim öyilər, nə belim sınar.
Ancaq bircə yalan çıxsa dilimdən,
Dilim kabab olar, sümüyüm yanar.

Dəniz ləngərilə, çiçək ətrilə,
Qartal uçuşuyla yaşadığı tək
İnsanı tanıdır, alışıb-yanan
Ciyərlərindəki haqqın nəfəsi.
Həqiqət uğrunda təsadüfi yox,
Gündəlik, güzəştisiz mübarizəsi.

Məni “döyə” bilər tənqidçilərim,
Hətta danlayarlar, hətta qınarlar.
Ancaq ürəyimə əl uzatsalar,
Mütləq alışırlar, mütləq yanarlar!

Alov paytaxtına toxunma, sakın!
Odlar diyarında doğulmuşam mən.
Səməndər quşuyam ana torpağın,
Yapalaq qənimi qızılquşam mən!

Nə ətədir, nə sümük!
Poladlaşdır
Biləklərim mənim, dizlərim mənim.
Görməyən görməsin,
Od yuvasıdır
Mın-mın göz içində gözlərim mənim,
Əlası, yaxşısı hələ bir yana,
Sevirəm insanın hətta “pisini”.
Silmək istəyirəm onun hisini,
Parlasın, çevrilsin ay parçasına!

Sevirəm qasırga, tufan içində
Kişi yerişini əyməyənləri.
Zülmət zirzəmidə gün keçirsə də,
Saflığı gül kimi iyləyənləri.

Yaşa, poeziyam!
Bərki döyüşdə,
Yolunu dağ kəssə, qaldır, at dağı.
Mənə sən öyrətdin bu keşməkeşdə
Mətin dayanmağı, mərd yaşamağı.

Hardasa bir dəfə yazmışam
Rəhbərliklərinə bəyaz bilməz
Növbəti sənətin qəhrəmanı
Mənə sən öyrətdin bu keşməkeşdə
Xalqın səhərinə bəyaz bilməz
Nə qədər ki, sənətin qəhrəmanı
Vətənə pəncərədən baxanda
Sən dələm etmiş, sənə bəz nəcm
Yüz çilə bürsən bəyaz bilməz
Fikrini yazmışam bəyaz bilməz
Yaxşıdır, qəhrəmanın bəyaz bilməz
Qalıb yerində bəyaz bilməz
Bizim babalarımız bəyaz bilməz

Məslək yurdunda, səvgə bəyaz bilməz
Kişi qəhrəmanın bəyaz bilməz
Uğrunda o qədər ələvə bəyaz bilməz ki,
Odlar torpağına, oda bəyaz bilməz sən.

RÜBAİLƏR

Yaxşı ki, sən asan yolla getmədin,
Uymadın şöhrətə, dövlətə, vara.
Ürək atəşini təslim etmədin
Dağları dağdan qasırgalara.

Ən gözəl qızını, dan ulduzunu.
Duzunu da verdi sənə bu Vətən.
Fikirleş, borcunun mində birini
Sən ona qaytara biləcəkmisən?

Vulkan püskürsə də od nəfəsində,
Görsünlər üzündə xoş təbəssüm var.
Mərdlik, mərdanəlik səhifəsində
Bir döyüş sözü var, bir də dözüm var.

Bostan, Şehli tağlar, birinci nübar.
Atanın əlinə baxır balalar.
Verdi hərəsinə aypara dilim,
Qovunun ətriydi özünə qalan.

İlbiz işıldayır, nur yaya bilməz.
Rütbə düşkünləri parlaya bilməz.
Yalnız stolunu qoruyan gəda
Xalqın şərəfini qoruya bilməz.

Sən qələm əhlisən, söylə bəs neçin
Yüz cildə girirsən buqələmuntək.
Yazmağın, pozmağın faydası yoxdur,
Özün də olmasan öz qələmintək.

70-ci illər Dilim mənim, nəvəm mənim

VƏTƏN

Ömrü sakinlərin ömrü qədərdir,
Heç vaxt bitməycək, qurtarmayacaq.
Hər gələn körpəylə dünyaya gəlir,
Hər gedən insanla getməyir ancaq.

Axır gilə-gilə damarlarına
Onun ovcündakı Göy göl, Araz, Kür.
Ananın südüylə qarışır qana,
Ata sevgisilə qoşa böyüyür.

Duydum bu hikməti: ölüm yox mənə!
Çünki mən yurdumun bir parçasıyam.
Hardasa yıxılısam onun yolunda,
Hardasa göyərüb gül açasıyam.

Nəyisə, kimisə qocaldır illər,
Mənsə çaylar kimi aşıb-daşıram.
Nə qədər çəkişib bərkiyirəmsə,
Vətənə o qədər yaxınlaşıram.

Fikir ver, Daşkəsən eşim-eşimdir.
Gör necə saf çıxır dəmir filizi.
Qalıb yer altında dəmirleşibdir.
Bizim babaların mərd iradəsi.

Məslək vuruşunda, səngər başında
Kişi qeyrətindən doğulan Vətən!
Uğrunda o qədər alovlandıq ki,
Odlar torpağına, oda döndün sən.

Vətən – özümüzü dərk etməyimiz,
Daim fikrimizin yeniləşməsi.
Mənim nəfəsimlə, sənin əlinlə
Tarix qatarının yeyinləşməsi.

Alçaqlıq görəndə, riya görəndə
Qından qılinc kimi sıyrılmamız.
Qəlbimiz cırlaşır, yoxsullaşarsa,
O qəlbi boğmağı bacarmamız.

Alim paltarında nadan görəndə,
Bir az addımını ləngidir Vətən.
Mərdlərin əlilə ağciyərlərin
Üzünə çırpılan şillədir Vətən!

Biz bağban kimiyik, Vətən – bağ, bağıt,
Bağlar nəsə tapar, nəsə itirər.
Fədakar, qayğıkeş bağbanı varsa,
Bir gülü solsa da, min gül bitirər.

Qarlı bənövşələr daşı qaldırır
Can atır günəşə...
bu eşqə əhsən.

Bunca pak, bunca mərd bir məmləkətdə
Haqqın yox birtəhər baş gırləyəsen.

Səninçin daimi döyüşdür Vətən,
Həyatda əriyib itməməyindir.
Böyük döyüşlərdə zərrə qədər də
Heç kəsə güzəştə getməməyindir.

Ömrü sakinlərin ömrü qədərdir,
Heç vaxt bitməyəcək, qurtarmayacaq.
Hər gələn körpəylə dünyaya gəlir,
Hər gedən insanla getməyir ancaq.

1970

SƏADƏTİM

Mənim balalarım
keçirdiyim saatlar –
Ürəyimdə çalğısız
Səslənən toy-büsatlar...
Gah dənizə yollanar,
gah üz qoyarıq bağa.
Cüt igidim, cüt balam
qartal çolpası kimi
düşər məndən qabağa.

Çox vaxt yüngül geyinən,
bözən papaqsız gedən,
Şokoladlı, şəkərli
əndurmaya alçaya
hər şeydən çox meyl edən,
Atasıyla gəzməyi
hər şeydən üstün bilən,
Hər bir salamlaşanı
atanın dostu bilən,
Hamını doğma sayan,
hər tanışla öyünən,
Balaca köksündəcə
bəlkə ümman döyünən
Mənim nə balalarım,
kiçik ər balalarım!
Sizdən əsirgərəmmi
qızıl kimi vaxtım?
Sizsiz mənim gözlərim
bu dünyaya baxdım?
Qaçdı-tutdu oynarıq
çimərlikdə qum üstə
Təbrizə çatmaq çətin,
Rzam başqa həvəslə
Alnınızın tərini
meh qurudar, gün əpər.

Qumdan istilik içən
Kiçik, gül ayaqlara
Xəzər ağ güllər səpər,
dalğalar qoşun-qoşun,
dalğalar – zümrüd quşu.
Dalğa bəzən dağ olar,
qayaların köksündə
dağındağım dalğalar.
Yelləncəkli, yosunlu,
sərin, duzlu, yosunlu
Dalğa yenidən gəlib
daşa bir də çırpılar.
Heç gör mənim Rzamin
kirpikləri qırpınar?
Təbriz üzmək öyrənər
qollarımın üstündə,
nə şadlanar bilsəniz.
Kiçik köksü altında
Xəzər boyda bir dəniz.
Rzam ləpədöyəndə,
baxır bir azca ürəkək
bir özünə, bir ona.
Ana Xəzər baş qoyar.
bala ayaqlarına.
Dayan!
Uzağa getmə,
burda üz ördək kimi.
Uzaqlara aparma mənim Səadətimi.
Bəzən süfrə açırıq,
Harda? Sahil daşında.
Mən yemlərəm balamı
daş süfrənin başında.
Adi pendir-çörəyi
yağ bal kimi yeyənlər,
– Ata, sağ ol! – deyənlər,
– Dəniz, sağ ol! – deyənlər,
Dünyada hər canlının

istəyini bilənlər,
Tikəsini quşlarla,
balıqlarla bölənlər.
Qarısqaya dəyməyən,
nənəmusa “Uç!” deyən,
Arxası üstə düşmüş
bir çanaqlı bağanı
dikəldib “sovuş” deyən,
Hər xilqəti, hər şeyi,
azad görmək istəyən
Mənim fəxrım, vüqarım
insafılı balalarım,
xeyirxah balalarım,
Oxay! Bu ki, cənnətdir!
Çimərlikdə iydəlik –
bir gözəllik oylağı.
Heç biri qıyıb üzməz
bir güllü, bir budağı.
Atadan öyrənilər
gözlə ilham almağı.
Yüz gülzarın ruhunu
Bir ciyəyə çəkməyi.
Yerin göyün ətrini
şərbət kimi içməyi.
Ehey! Hələ ora bax:
Şıx dağının başında
neçin yanmır o mayak?!
Orda özün ol mayak!
Görək kim tez çıxacaq?
Qaçıb yüyürmək üçün,
Hamını ötmək üçün.
Bircə işarəyə bənd,
Himə bağlı balalar...
Hər gün dağa dırmaşan
Bir az dağlı balalar!
Dağ yolu eniş-yoxuş,
yolların ən çətini.

Dağ başına qaldıran
Mənim səadətimi.

– Yuxum gəlir ay ata!
– Get, o nar ağacının
altındaki boz daşın
üstünə baş qoyub yat.

Gəlib nə görərəm mən:
Uyuyur şirin-şirin
uyuyur rahat-rahat.
Biləyində, boynunda
daşdan düşən naxışlar...
Gözlərimlə öpərəm,
mənə dünya bağışlar.
Sizi bəsləmədim mən.
nərmənazik, cır, incə.
Yat o çəmən döşəkdə
Ürəyin istəyincə.
Oyananda istəsən,
götür balta, yon daşı.
Bir azca zəif olsun
qollarının naxışı.
Sizi gizlətmədim mən
nə yağışdan, nə qardan.
Quyuya damcı-damcı
sızıb gələn sülardan.
Ey quyudan su çəkən,
ovcunu kəndir kəsən,
Ancaq yenə inadla
dolub dolqanı darta,
Zəif, cır tənəklərə
su daşıyan balalar!
İşdə, gücdə bərkiyən,
poladlaşan balalar!
Əgər imkanım olsa,
göydən ildirimi da
tutub verərəm sizə.

Ayı gözmüncüğü tək
tikərəm çiyinizə.
Mən sizinlə bərabər
bü dünyanın ən dadlı
çağlarını yaşaram.
Bir az kövrəkləşərəm.
bir az uşaqlaşaram.
Dərya asevincim içrə
bir kiçik qəm ləpəsi,
Dünyada ən sevimli
adam düşər yadıma.
Yumurta boyamaqçun
mənə boyaq çıxaran,
yerdən sevinc çıxaran
atam düşər yadıma.
Aylar, illər qovuşar,
illər sovuşub keçər.
Bu bağların kökləri
ürəyimdən su içər.

Gələr yenə bağlara
bölük-bölük balalar.
Yanı oğullu, qızlı
Bir az böyük balalar.

Türkan, 1970

KENTABR

Bədən – şir bədəni, baş – adam başı,
Çıxıb əsatirdən gəlibdir onlar.
Şəffaf gözlərində zəka işığı,
Almas pəncəsində yırtıcılıq var.

Nə gözəl düşünüb görün sənətkar,
Necə dürüst yonub bu mərmər daşı.
Bir insan könlündə yüz xilqət yaşar,
Quzu yalquzaqla yatar yanaşı.

Həyatda tanımaq bir az çətindir,
Şəkildə, heykəldə tanımaq asan.
Necə baxasan ki, aldanmayasan:
Yarı qoyun, yarı insan.
Yarı tülkü, yarı insan.
Yarı gürzə, yarı insan.

Nə qədər gentavra rast gəlmişik biz,
İnsan ulaq olub, insan at olub.
Qaplandan, timsahdan daha yırtıcı
Qıran, biçib tökən avtomat olub.

Qorxaqlar görmüşük, igid adlanıb,
Aldadıb çoxunu saxta vüqarı.
Səadət məşəli sayıblar bəzən
Fitnə ocağını yandıranları.

Ürəyin üstündə döyüşlər gedər,
Gedər top-tüfəngsiz müharibələr.
Bir səngərdə durar vəhşilə insan
Ürəyi kim tutar, kim üstün gələr?!

Sən elə bilmə ki, qəhrəman ancaq
Alaylar dağıdıb səflər yarandı.

Xeyir bambaşqadı igidlik, hünər:
Ən böyük igiddir öz içindəki
Görünməz düşməni görə bilənlər.

Enək könlümüze gəl bir anlığa,
Burda nəşə qalxır, nəşə sürünür.
Burda qorxaqlıqdan qəhrəmanlığa,
Ya əksinə gedən yollar görünür.

Böyük insanların, mərd igidlərin
Özündən tələbi amansız, qəti.
Böyüklərdi qıran öz içindəki
Ən gərgin, ən güclü müqaviməti.

Təbiət insanı naqis yaradır,
Yaşasın zəkənin verdiyi işiq.
Biz ağıl gücünə nəfsimizdəki
Heyvanı öldürüb... insanlaşırıq.

1970

CAHANA SIĞMAYAN ŞAİR

Məndə sığar iki cahan, mən bu cahana
sığmazam,
Gövhəri-laməkan mənəm, kövnu məkana
sığmazam.

NƏSİMİ

Bayramındır bu gün sənin, gözün aydın, ulu şair!
Ellər gəlib bayramına, dünya sənə alqış deyir.
Bu gün dünya göz dikibdir Azərbaycan bayrağına,
Bir bayraq ki, ağac qulpu Nəsiminin qələmidir.

Sığmır bu gün Azərbaycan öz həddinə, hüduduna.
Uzaq Hələb şəhərindən şölə düşüb buluduna.
Beş qitədən əklil gəlir bir şairin məzarına,
Beş qarışlıq kiçik məzar dönür cahan gülzarına.

Hanı ağzı köpüklənən ağ çalmalı üləmələr?
Sümüyü də sürmə olmuş... bu gün ondan nişanımı var?
Sürü-sürü o vaizlər, o qazilər hanı, hanı?
Bu gün dünya görür ancaq yaradanı, yaşadanı!

Onlar dedi: – İnsan sığır bir beşiyə, bir tabuta.
– Yox! – söylədin – tabut nədir? Sığmır insan kainata!
– Nəkarasan? – Qışqırdılar. Dedin: – Qızıl dan yeriyəm.
Dünya mənim sədəfimdir, mən dünyanın gövhəriyəm.

Dartındılar yerbəyerdən: – Sən Tanrıya kölə, bəndə.
– Yox! – dedin sən – Tanrı özü yaşar məndə, yaşar məndə.
Bizim qaynar qanımızda gizli çaylar aşıb-daşır,
İnsan kimi yaşayanda insan özü tanrılaşır!

Biləklərim Kürlə Araz, gözüm – Göy göl, Xəzər mənim.
Zindanlara düşsəm belə zirvələrdə yaşar qəlbim!
Assanız da, kəssəniz də sənən deyil gözümdə şam.
Mən ədalət qılıncının şöləsindən yaranmışam.

Unutdurmaq istəyirlər onlar mənə kimliyimi,
Dünən Babək özü geydi mənim qanlı köynəyimi.
Mən dünənəm. Mən bu günəm. Mən keçmişəm, gələcəyəm.
Ölsəm belə bu dünyaya mən yenidən gələcəyəm!

Salam, şair!
Sən yenidən bu dünyaya xoş gəlmisən.
Dünya sənin öz evindir, Xoş gəlmisən evinə sən.
Çoxlarını məhv elədi bu qovğalı, qallı dünya,
Sultanlara qalmaqat, yox, Nəsimiyə qaldı dünya.

LAYLA

Çöllər yatıb, sən oyaq,
Güllər yatıb, sən oyaq.
Ay mənim ömrüm-günüm,
Gəl bir azca uyuyaq.
Əhdim-müradım, layla.
Qolum-qanadım, layla.

Çiçəyimsən, lalamsan,
Candan şirin balamsan.
Bu gün şəhli bir budaq,
Sabah polad qalamsan.
Evim-eşiyim, layla,
Qızıl beşiyim, layla

Gözlərimin nurusan,
Qəlbimin qürurusan,
Boy at, əlini uzat
Ulduzlara doğru sən.
Körpəcə quzum, layla,
Ayım, ulduzum, layla.

Hər gün bağdan, bağçadan
Səsin gəlsin ucadan.
Tanrım səni saxlasın.
Çiçəkdən, qızılçadan.
Qızıl tel körpəm, layla,
Dənizdə ləpəm, layla.

Təbrizin yolu duman,
Odur səndən nur uman!
Dumanı dağıtmağa
Bir sənə gəlir güman.
Hayım-həyanım, layla,
Görpə tərhanım, layla.

EŞİTSƏM GƏLİRSƏN

Eşitsəm gəlirsən, dönərəm yelə,
Öpərəm mübarək qədəmlərini.
İçərəm bənövşə kirpiklərindən
Asılan mirvari şəbnəmlərini.
Öpərəm mübarək qədəmlərini.

Eşitsəm gəlirsən, uçaram, inan,
Pənbə buludlarla qucaqlaşaram.
Açaram köksümü yeddi iqlimə.
Dəli çaylar kimi aşıb-daşaram.
Pənbə buludlarla qucaqlaşaram.

Elə bir gülsən ki, ömür bağımda
Səni nəfəsimlə bəsləmişəm mən.
Qönçə bağlamısan göz qabağımda,
Səni dan yerindən səsləmişəm mən.
Səni nəfəsimlə bəsləmişəm mən.

Eşitsəm gəlirsən, çıxaram yola,
Bütün yollar boyu güllər əkərəm.
İkimiz bir qəlbə yaşayaq deyə,
Sənə qəlbim boyda bir ev tikərəm.
Bütün yollar boyu güllər əkərəm.

Mən – evəm, sən mənim od-ocağımsan,
Bağbanam, sən mənim barlı bağımsan
Mən dağ bulağıyam. Sən bulaqlı dağ,
Dünyadan ən böyük umacağımsan.

Ürəyim o qədər yanıqdır ki,
Az qala qanadlı bir quşa dönəm.
Sənin tellərinə düzülmək üçün,
Yağışa, zümrüdə, daş-qaşa dönəm,
Az qala qanadlı bir quşa dönəm.

Gurşadla, baharla, ya qatarla gəl!
Hər bir qədəmini könlüm izləyir.
Yüz-yüz, milyon-milyon dalğalarla gəl,
Səni sahilə bir qaya gözləyir,
Hər bir qədəmini könlüm izləyir!

1973

OD

Evlərin papağı dörd bir tərəfdən
Qol-qol, salxım-salxım buz bağlayanda,
Şaxta ayaqlara qandal keçirib,
Natiq dodaqları qadağlayanda.

Od qalamaq gərək. Kibritimsə yox.
Nə düşür yadıma? Dünənki tonqal.
Çatlayan, partlayan çınqılları – ox,
Ərşə dirək olan alovları – al.

Görəsən bir azca odu qalıbmı?
Gedirəm... Möcüzə kəşf etməliyəm.
Üstünün külünü ehmal götürüb
Öləziyən odu diriltməliyəm.

Torpağın önündə diz çökürəm mən.
Gözümə nur verir ocağın gözü.
Əlim isti külə batsa da hərdən,
Bir yaqut bilirəm hər kiçik közü.

Deməli, sönməyib. Zəndimə əhsən.
Səs gəlir könlümdən, od qarışıq sə:
– Dünənki ocaqda od götürməsən,
Bu günkü ocaqlar alışı bilməz.

Bir az dərinədir atəşgəbələr,
Sən bir az səbr ilə, diqqətlə axtar.
Üstündə tapmasan, yənə də bil ki,
Bu yurdun altında hardasa od var.

Alov qanad verir boş kötüklərə,
Düşünüb kimləri salıram yada:
Od tapılmayanda özü od tutan
Kişilər yaşayıb bizim dünyada.

İşıqı zülmətin gözü götürməz,
Əslində gözüdür işıq gecənin.
Gümüş aynasıdır, qızıl fanarı
Qaranlıq yollardan gəlib keçənin!

Qarşımda böyük bir od lələzarı,
Külək göbəyini yırtmasın əbəs.
Ürəyi, zəkası nur saçanları
Tufan da, səmum da söndürə bilməz!

1973

ANLAMAQ SƏADƏTİ

*İdraktır müsibətə mizan əvət, əvət,
İdraksızların ola bilməz müsibəti.*

Ə.SABİR

Mən səni duyuram, bilirəm ustad,
İdrakın əlindən nələr çəkmişən.
Qələmdən kağıza söz yox, sətir yox,
Beyninə dağ basan odu tökmüşən.

“Ən böyük dərd imiş anlamaq dərdi!” –
Deyib...
İçin-için gizli yanmısan.
Dərk edə bilsəydi, dağ əriyərdi,
Sən dağdan, qayadan mərd dayanmısan.

Bilirəm, qanana dərd verir yaman,
Həqiqət cildinə girəndə yalan.
Gözü ola-ola özü kor qalan,
Dili ola-ola özü lal qalan,
Ayağı sağ ikən gedə bilməyən
Zavallı kimsələr hələ bir yana
Dərdsizlər özü də dərd olub sənə
Baxıb Kür çayına, Araz çayına,
Dönmüşən iki od pərvanəsinə.

Bunlar tamam doğru...
ancaq, ey ustad!
Gəl bunu danma ki, sən bəxtəvərsən.
Gəldi də, getdi də çoxu dünyadan,
Sənsə milyon gözdə nurlu səhərsən.

Mənəvi dirilik hələ bir yana,
(Tutalım, saymırsan öz şöhrətini)
Hansı səadətə dəyişmək olar
Qanmaq, dərk eləmək səadətini?!

Qoyunlar otlaqda şirin otlayar,
Qəssabdan xəbərsiz, qurddan xəbərsiz.
Qoyun "səadəti" qoyuna qalsın,
İnsan səadəti tələb etdiniz.

İnsan bir zərrədir gəldi gedəri,
Çiçəyi, qartalı, qumu andırar.
Fəqət, təfəkkürdə doğsa dan yeri,
Zəka dünyaları işıqlandırar.
O zərrə nurlu bir dağı andırar.

Səadət paytaxtı – beyindir, şair,
Zülmətlər içində mayağa bənzər.
İdrak qüdrətilə adi bir şair
Seyli-tən önündə bir dağa bənzər.

Ən böyük müsibət – yoxsulluqmudur?
Yaxud səadətmi sərvət, qızıl, pul?
Kim bilir, bəlkə də xoşbəxtdir bir az
Qanmaz hökmdardan qanacaq qul.

Qaynar ürək kimi bu gün vurursan,
Damarlarımda qan, gözümdə nursan.
Tək-tənha çəkdiyən dərdlərinlə sən
Bütün dərdsizlərdən üstün durursam.

Anlamaq – hədəfə düz tuşlanan ox,
Dayaqdır insana darda, çətində.
İdrak – müsibətə mizan...
sözüm yox,
İdrakdır mizanı səadətin də!

1973

İGİDLƏR, DAHİLƏR

Baxıram... qəbiristan qəbirlə dolu,
Nəsillər yanında nəsillər yatır.
Birləşir köhnənin, təzənin yolu,
Əsrlər üstündə əsrlər yatır.

Fikirlər içində çırpınır könlüm,
Gedən yer üzünə bir daha gəlmir.
Həyatdan hamını qoparır ölüm,
Yalnız dahilərə toxuna bilmir.
Yalnız igidlərə toxuna bilmir!

Qədim Şıx düzündə ayaq saxla, dur,
Ölməz sənətkarı yada sal bir an.
Ölüm elə bil ki, qurd oğlu qurddur,
Qorxur dahilərin göz işığından.

Nəsimi, alnında qanlı bir qürur
Baxır kainata öz dan yerindən.
On dördüncü əsr yıxılır, durur
Tutur o ustadin ətəklərindən.

Baxıram... qəbiristan qəbirlə dolu.
Neçəsi bəzənib mərmərlə, zərlə.
Daşlar parçalanıb, sınıb ovulub
Ciyərlər dağlayan hönkürtülərlə.

Çiçəklər düzülüb, güllər səpilib
Üstünə, başına, həndəvərinə.
Dodaqla öpülüb, gözlə öpülüb,
Ağaclar göyərüb həsrət yerinə.

Ancaq yenə batıb məzarlar yasa,
Heç birinin səsi, sədasi gəlmir.
Ölən öz-özünü yaşatmayırsa,
Onu heç bir qüvvə yaşada bilmir.

Məzarlar – torpağın dərdi, qubarı
Keçər aylar, illər... unudularmış.
Fəqət, sən yad elə yaradanları,
Məzarlar torpağa şöhrət olarmış.

Mamırlı, yosunlu məzarlar nə çox,
Fəqət yepyenidir Sabir, Nizami.
Dahilər torpağa ölü kimi yox,
Bəlkə basdırılır xəzinə kimi.

Sən qorxma ölümün kor qüvvətindən,
Mayakdır qarşıda Spartak, Babək.
Tarix ölməzləri yetirənlərin
Göstərdiyi yolla gedib... gedəcək.

1973

ƏYİLMƏK QORXUSU

*Alaq yığmaq üçün əyilsən də sən,
Gərək yer üstündə şax yeriyaşən.*

Ramiz Duyğun

O ədər əyilib işləmişəm ki,
Dikəldə bilmirəm bükük belimi
Ot-alaq yığmışam, daşlar yarmışam,
Dəmirin bağrından od çıxarmışam.

Sonuncu alağı yerdən çəkəndə,
Dözmədim, torpağa dizimi qoydum.
Düzəlmiş belimi bir də əyəndə,
Beli büküklərin halını duyudum.

Bildim ki, dünyada nələr çəkibdir.
Rəncbələr, burlaklar, qara fəhlələr.
İnsan da seçilir dördayaqlıdan,
Dikəldə bilmirsə belini əgər.

Dikəldə bilməsən sən qamətini,
İtirmiş olursan ləyaqətini.
Üçcə addımlıqda bitən gülün də
Gücün yox duyasan tərəvətini.

Sınıbsa vüqarın, mənlik qüdrətin,
Doğan günəşi də görməyin çətin.
Əllərin olsa da əlsiz kimisən,
Deyinə bilsən də, dilsiz kimisən.

Əyilib düzəlib çalışmaqdansa,
Əyilib çalışmaq bəlkə də asan.
Bəs, onda dünyaya tac olduğunu
Haçan düşünərsən, haçan qanarsan?

Beli bükük gəlir dünyaya insan,
Beli bükük gedir dünyadan insan.
Gəl-get arası da bu cür keçibse,
Demək, yerli-dibli yaşamayıbsan!

1973

YANARDAĞ

– Bəs sən görməmişən heç Yanardağı?

Elə bir heyrətlə üz tutdu mənə!
Gördüm Yanardağın odu, ocağı
Köçüb gözlərinə, bəbəklərinə.

Talış dağlarının bir gədəyində
Dostum kibrit çəkdi. Alışdı torpaq.
Qalxdı dilim-dilim qızıl alovlar,
Baxdım yanar daşa heyran qalaraq.

Endik bir çeşməyə...

yenə möcüzə:

Kibritdən od alıb alovlandı su.
Dibində daşları gömgöy göyərmiş
Bulaqlar, qaynaqlar atəş dolusu.

Zanbağın, lələnin döşündən vurur
Torpağın həniri, qızmar nəfəsi.
Yanır kəpənəyin zərif qanadı,
Quruyur yemşanın qaragiləsi.

Yalnız palıdlara toxuna bilmir,
Gör hara yüksəlmiş gözəllik, vüqar!
Bütün ağaclardan xeyli ucada
Ormanın tanrısı boylu palıdlar!

Açıb qollarımı uzandım yerə,
Kürəyim dağlara, üzüm göylərə.
Həzir kürəyimdən keçir qanıma,
Ayağım ucunda səslənir Viləş.
Yaşıl yarpaqların aralarından
Birbaş könlümə süzülür günəş.

Bir əlim az qala Qoşqara çatır,
Bir əlim Savalan zirvələrinə.

Haçandır elə bil Çənlibeldəyəm,
Qıratım uzaqda kişnəyir yenə.

Bəlkə milyon ildir, bəlkə də milyard
Uyuyur dağlarda gözəlüm mənim.
Bulaqlar – gözlərim. Odlar – kirpiyim,
Ağır çay daşları – əzələm mənim.

Polad qayadakı dəmirağacı
Nəçə rəng içində: al, yaşıl, sarı.
Bəlkə Yanardağın alovlarıdır
Mis kimi qızarmış sərt yarpaqları.

Bulaqlar öləndə biz çökmüşəm mən,
Dünyədə daşların izləri qalmış.
Könlüm daş başında, şəklim çeşmədə,
Təbiət ağlamı başımın ağımsız.

Təke döbəyim yox, küpükürüm də
Lizantı ax qəməni içmiş.
Yaslıq, yaşılıq kəklikürüm də
Çatıb daş yuvadan könlümə köçmüş.

Apaq döğməliyəm səçürü ota,
Qolbimə odu var mən xəstəyim:
Uzaq bir çadırdan dəyənəz gəlirəm
Ya bulaq zətinə, ya səlcəm zətinə.

O nəğmə səni də ovsunlayırdım
Qolbini elinə bağlayan çobanı
Göxlümə dux təküb,

tar kobolayı.
Ocaqda, dər üstə ağladım çobanı

SULTAN HEYDƏR YAYLAĞINDA

Burda mən dalmışam tər lələlərin
Ovcundan süzülən qızıl sulara,
Dağlarda top atan şələlələrin
Dərəyə tökdüyü gurultulara.

Bir tülək tərmanın qıyı, qıyyası
Qopanda, demişəm: dağ qopasıdır.
Yaxası düyməli Gəlin qayası...
Bəlkə qaya deyil, gül topasıdır.

Təbiət göz açan qızılgül tək...
Səngiyib kəsəndə avqust yağışı.
Nəhəng qayaların daş köksündəki
Sular güzgülü tutub günəşə qarşı.

Bulaqlar önündə diz çökmüşəm mən,
Dizimdə daşların izləri qalmış.
Könlüm dağ başında, şəklim çeşmədə,
Təbiət aqlımı başımdan almış.

Təkcə dodağım yox, kirpiklərim də
Uzanıb az qala çeşməni içmiş.
Yastıdöş, yaşılbaş kəkliklərim də
Çıxıb daş yuvadan könlümə köçmüş.

Alqış doğmalığın saçdığı ətə,
Qəlbimdə odu var min xatiratin:
Uzaq bir çadırdan qaymaq gətirən
Ya Burla xatını, ya Selcan xatın.

O nəğmə səni də ovsunlayıbmı
Qəlbini ellərə bağlayan çoban!
Gözünə duz töküb,
tər kəbələyi.
Ocaqda, qor üstə ağladan çoban!

Yağışda islanmış çarıqlarınla
Gəzdin qarış-qarış yalı-yamacı.
Elə bil qartalın qanadlarıydı
Polad çiyindəki qara yapıncı.

Od-ocaq qalayan növrəstə bir qız
Duyub gəldiyini gizli boylandı.
Səni gören kimi onun ocağı
Bəlkə nəfəsindən od tutdu, yandı.

Tüstü qız ətirli doğma tüstüdü,
Mənim də könlümdə başqa bir ocaq...
Orda şairlikdən yüz qat üstündü
İsmətli bir qızın sevgisi olmaq.

SEVDİYİM SƏNƏTKARA

Duymaz bu şerimi buz ürəklilər,
Çünkü əsil şeir can məşəlidir.
Sənət həvəsinə düşməzdən əvvəl
Sənətkar mənliyi yetişməlidir.

Mənlikdən başlanır ilk meyar, ölçü.
İlhamın gövhəri tapılmır asan.
Dünyanı, bəşəri tanımaq üçün
Ən əvvəl özünü tanımalısan.

Bilənlər bilirdi. Sən dedin bir də:
Cəsurluq adlanan bir məmləkət var.
Şəxsi qəhrəmanlıq olmayan yerdə
Nə şeir, nə sənət, nə səadət var.

Hər cür dərdi, qəmi unutturarmış
Tapdığım bir sözün qızılgül iyi.
Hər növ igidlikdən üstün durarmış
Zəka igidliyi, söz igidliyi.

Ocaqda atəşə rast gələn zaman
Çöp də qanad tapar, qaratikan da.
Namərdlər az qala mərdləşər bir an
Sənin tunc əlini gəlib sıxanda

Ümman öz köksünə min-min çay yığar,
Onunçün bir qurtum sudur Kür, Araz.
Şair çiyinləri pencəyə sığar,
Zamana, məkana, dövrə sığışmaz.

Azmi bahadırlar bəllidir bizə?
Sənətin başında Sabir tacı var.
Ancaq mətin sözə, qəhrəman sözə
Bəşərin hər zaman ehtiyacı var.

Ərzin bağrındadır şerin kökləri
Şair baxışından od-alov törər.
Addımı yerləri, əli göyləri,
İdrakı Vətəni genişləndirər.

Anadan bir kərə doğulmaq azdır,
Yetişib xalq üçün doğulmaq gərəkdir.
Təpələr yanında dağ olmaq azdır,
Dağlar cərgəsində dağ olmaq gərəkdir.

İçib nəhrləri dənizləşmişən,
Bəs niyə ürəyin daha dincəlmir?
Kiçik qayğılardan qurtaran könül
Böyük qayğılardan qurtara bilmir.
Dənizlər dincəlir, ürək dincəlmir.

ÖZBƏK TÜRKLƏRİ

Mən "Özbək!" deyəndə qürurlanaram,
Artar məhəbbətim, artar qüdrətim.
Ceyhunu Seyhunla qoşalaşdırıb
Ürəyimə doğru dartar qüdrətim.
Artar məhəbbətim, artar qüdrətim.

Mən "Özbək!" deyəndə duyaram vüqar,
Könlümdə atəşlər qalanıb gedər.
Arxamda dayanmış Savalan, Qoşqar
Urqut dağlarına calanıb gedər.

Mərdlik qaynağıdır özbək – özü bəy!
Məhəbbət, sədaqət, cürət deməkdir.
Həmişə müqəddəs, həmişə yüksək
Bu yurdun şöləsi sönməyəcəkdir!

Özبەکلەر qonağı nəylə qarşılar?
Badam gözlərinin gülüşlərilə.
Təyyarə yolunda, qatar yolunda
Odu qana keçən öpüşlərilə!
Badam gözlərinin gülüşlərilə.

Dodaqla öpüşmək vacibmi məgər,
Onsuz da baxışlar, gözlər öpüşər.
On-on beş hörüklü bir süx gözəlin
Ya bir cümləsindən, ya xoş səsindən
Könlünə səadət şöləsi düşər.

Yolunu gözləyən qardaş evində
Gəlib əyləşərsən bəxtiyar kimi.
Qızılzeh fincanda az-az içdiyin
Dəmli çay bir kiçik laləzar kimi.

Özбەکلەر qonağı qonaq edərlər
Ystü qırmızı kök, yağlı pilova.

Manti, şiş kababı, mastava ilə
Bir gələn şüşədə yaşıl alova.

Yetər, Arif əkə, bəsdir bir qədəh,
Doğan bir günəşdir piyaləmdəki,
Nəvai demişkən: iç damcı-damcı,
Tamsına-tamsına nuş edək meyi.

Tələsmə getməyə.
Çıxıb qarşına
Səni gətirərlər Fərqanəyədək.
Dövlət quşu kimi qonar başına
Dördbucaq araxçın – o düppi çələng.

... Sən özbək sözünün məgzinə varsan,
Qədim bir ocağı, közü eşərsən.
Bir özbək qızına vurulmuş olsan,
Özün də bilmədən özbəkləşərsən.

Daşkənd – Türkan, 1974

Yanaşub heykələ əl vururam mən,
Qəlbimə od salır soyuq qranit.
Bu qranitdirmi?
Yoxsa şeritə
Zəncilər, qandallar qran bir igid!

Rentgen işığıdır kişi gözləri,
Ən böyük tobibə, Loğmansı avaz.
Qəlbimdə, beynimdə mikrob olansız
Kişi baxıma davam gətirməz.

Odur yer üzündə ən ulu zirvə
Sarada bünövrəsi o dağ qorluq.
Məzarı ginnomisiş işıq girəvə
Kişilər mərdlərin qəlbina ginnə.

SAĞICIDIR MƏNİM NƏNƏM

Sağıcıdır mənim nənəm,
Köməkçisi mənəm, mənəm.

Mən badyanı gətirirəm,
Nənəmə tez yetirirəm.

Nənəm sağır inəkləri,
Badyada süd köpüklənir.

Köpük südün ağ üzündə,
Muncuq-muncuq yağ üzündə.

Xallı inək, qaşqa inək,
Varmı bu cür başqa inək?!

Qaşqa inək naxırdadır,
Göy yoncası axırdadır.

Sağıcıdır mənim nənəm,
Köməkçisi mənəm, mənəm.

KİŞİLƏR

Sabir – kişi şairdir

Bir natiq söylədi bu sözü, bəli,
Şirvan dahisinin söz bayramında.
Böyük bir heykəlin qədəmlərini
Əlvan güldəstələr qucaqlayanda.

Əynində mahuddan adicə pencək,
Başında adicə buxara papaq.
Əlləri qoynunda bir cüt qılnc tək,
Altında möhtəşəm sal qayaya bax!

Bir azca uzaqda uyuyur dəniz,
Bağrında bəlkə də tufan yetişir.
Burdasa gör necə düşünür səssiz
İdrak zəlzələsi qoparan şair!

Başımın üstündə qızıl kəhkəşan,
Qarşımda işıqlı, zil qara mərmər,
Kişilər dünyanı tərək edən zaman
Bu cür mərmərləşir, ölməzləşirlər.

Yanaşıb heykələ əl vururam mən,
Qəlbimə od salır soyuq qranit.
Bu qranitdirmi?
Yoxsa şerilə
Zəncirlər, qandallar qıran bir igid?!

Rentgen işığıdır kişi gözləri,
Ən böyük təbibə, Loğmana əvəz.
Qəlbində, beynində mikrob olanlar
Kişi baxışına davam götürməz.

Odur yer üzündə ən ulu zirvə!
Sarsıda bilməmiş o dağı gərdiş.
Məzara girməmiş tapıb girəvə
Kişilər mərdlərin qəlbinə girmiş.

Vaxt olub tabutda görmüşəm onu.
Üzü bir az solğun, cilalı dəmir.
Hətta ölüm belə kişi nurunu
Kişi surətindən qopara bilmir!

Kişilər – torpaqda qüdrət, bərəkət,
Evlərin günəşi, duzu, çöreyi,
Ərzin məhvərini hərleyən qüvvət
Qoca planetin söykənəcəyi!

Düşmənlər bir yurda gəzdirəndə əl,
Yığıb aparmamış hələ barını,
Çalışıb öldürsün hər şeydən əvvəl
Torpaqda kişilik toxumlarını.

Elə ki, göyləri buludlar alıb,
Ərlər kəmərinə çəkib, bərkidib.
Əfəllər, yazıqlar, yassarlar qalıb,
Ölümlə döyüşə kişilər gedib!

Kişilər başını əyməmiş yada,
Xosrova göstərmiş Fərhadlığını.
Qolları zəncirli dustaq olsa da,
Qorumuş təfəkkür azadlığını.

Yada kimlər düşür?
Səngərdə Həcər
Sırğalı, başmaqlı Natəvan mənə.
Vaxt olur, qadını ləyaqət, hünər
Yüksəldir kişilik mərtəbəsinə!

Kişi meyvəsidir yurd da, vətən də
Onsuz yurd xaraba, üstündə bayquş.
Yem gəzən tayfanı millət edən də
Mın nəfər içində bir kişi olmuş!

Kişilər zamanın fəxri, qüruru,
Nəsillər barınır könül barıyla.
Tarix addımlayır səhərə doğru
Kişi addımların addımlarıyla.

Mərdin çiyindədir ərzin özülü,
Zərbilə zindanlar laxlamalıdır.
Geyim qına bənzər... mərdlər özünü
Qında qılınc kimi saxlamalıdır.

Kişilər birinci natiq yaranmış!
Bəzən zəncirləyib dərdi birtəhər,
Sükutu nitqdən faydalı sanmış
Dözüm dünyasında dəmirləşənlər.

Qala divarının sinəsi şan-şan
Heykəl qalabəyi fikirli, dalğın.
Kişimi, heykəlmə mənə danışan,
Yoxsa mütəfəkkir bir sənət dağı?!

Gecənin qoynunda al şəfəqli dan!
Dünyadan hər keçən bu sayaq olmur.
Kişinin nəinki ər varlığından
Heykəlidən belə ayrılmaq olmur!

HÜSNXƏT DƏFTƏRİ

Hüsnünə bax dəftərimin, hüsnünə,
Günmü doğur dan yeinin üstünə?

Göylərə bənzər bu çocuq dəftəri,
Bəlkə şüadır uzanan milləri.

Usta kimi tut qələmi, asta yaz.
Sözlərini dan yerinin üstə yaz!

Sətrin üzündən də gərək, nur yağa.
Muncuğa bax, muncuğa bax, muncuğa!

Cümlə dürüst, duyğu təmiz, söz qəşəng.
Hərfi yazıb... sonra ürək şəkli çək.

Varlığını hər fə, sözə verməsən,
Heç əlinə alma qələm onda sən.

Yalnız işıqdır qələmin umduğu,
Nur, yaraşıqdır qələmin umduğu.

Xəttim alıb lələsifət "beş"ləri,
Zəhmətimin al qanıdır hər biri.

1975

KƏPƏNƏKLƏR

Gör kəpənəklər nə zərif quşdular!
Qaçdım... əlimdən ha yana uçdular?

Xırdaca yelkənmi açıb qaçdılar?
Gör necə tez məndən uzaqlaşdılar!

Bəlkə xəyal, bəlkə səma, bəlkə nur,
Rəngi qonur. Güllərə şəh tək qonur.

Ağ kəpənək, boz kəpənək yan-yana.
Qırmızıdöş saldı məni al qana.

Bilmir, heyif, heç birinə dəymərəm,
Xallarına, zərhlərinə dəymərəm.

1975

MƏRDLİK MƏKTƏBİ

Çaxmaq daşında yatan gizli çınqıya bənzər
Odum vardı bir azca, dolaşardı qanımı,
Qələmimin ucunda hərdən işıqlanardı.
Xırdaca olduğundan öləziyə bilərdi,
Keçə bilərdi bu od.
Dəmirçi sindanında uçan qığılcım kimi
Uça bilərdi bu od.
Yox, mən onu qorudum dişimlə, dımağımla.
Od keşikçisi oldum bütün bü varlığımla.
Bu od məndən istədi yanmış ciyərlərimi,
Verdim.
İstədi kirpiyimlə açdığım səhərimi,
Verdim.
Gecəmi, dan yerimi...
Verdim.
İstədi cürətimi,
Verdim.
Bütün səadətimi...
Verdim.
– Yeri addımla! – dedi – tufanların içində!
Yeridim.
Mən bu odu yaxına, yada təslim etmədim.
Cah-calala, şöhrətə, ada təslim etmədim.
Mən bu odu qorudum gözümün nuru kimi,
Oğullara irs qalan dədə qüruru kimi.
Arabir tövşüyəndə ürək açdım mərdlərə,
Mənə ürəklərini gətirdilər ovcunda.
İgidlərə güvəndim,
Qılınc kəsəri duydum qələmimin ucunda.
Min-min yolun içindən
Ən gərəkli, qorxulu, ən çətin yolu seçdim.
Mısra-rellər üstündən qatarlar kimi keçdim.
Qəlbimi məşəl kimi vermişəm insanlara.
Məni söz qayasında sətirlər çəkir dara,
Xoşbəxtəm bu əzabla.

Bu gün məni qucmağa səma nədir, göy nədir?
Çovğunlar da üstəlik atəşimi kükrədir.
Mənim ümman köksümə dörd yandan çaylar gəlir.
Dar gəlir yerlər mənə, göylər, mənə dar gəlir.
Bəli, dünən hardasa kiçik bir çınqı vardı.
Bu xırda od toxumu
Nəhəng, qara, qartımış çaxmaq daşını yardı.
Alovu ərşə dirək hündür, yanar dağ oldu.
Bəlkə Babək qaldıran qırmızı bayraq oldu.
İçəridən alışdı nəhəng büllur sayağı,
Füzuliyə od verən “Baba-gurgur” sayağı.
Nəsihətlər, öyüdlər bəlkə də faydasızdır,
Öz mərdlik məktəbini insan özü açmasa.
Günəşin də işığı yetə bilməz dadına
Kişinin öz varlığı əgər şölə saçmasa.

YAVAŞ-YAVAŞ

Hər şey yavaş-yavaş olur,

Bu dünyaya gəlişimiz

yavaş-yavaş,

Bu dünyadan gedişimiz

yavaş-yavaş,

Günlər axır, ilə dönür.

yavaş-yavaş

Fil balası filə dönür

yavaş-yavaş

Qayğı, əmək – qızıl gülə,

Yağış, yağmur selə dönür

yavaş-yavaş,

Çaylar polad sahilləri

didir, eşir yavaş-yavaş,

Maviləşir,

müdrükləşir,

dənizləşir,

yavaş-yavaş.

Birdən-birə qalxarmı dağ?

Daş üstünə gələr bir daş

Təpə qalxıb dağa dönər

yavaş-yavaş

Lapdan alov püskürsə də,

Vulkan özü güc toplayır

yavaş-yavaş

Bəslənilir qanda qeyrət,

ürəkdə şir yavaş-yavaş.

İgid bəzən əfəlləşir,

əfəl bəzən igidləşir

yavaş-yavaş

Pak ürəyə bəzən qara əl

uzanır yavaş-yavaş,

Dar gözlükdən satqınlığa

yol uzanır yavaş-yavaş.

Nəfs, tamah güc gələndə,

insan dönür canavara

yavaş-yavaş,

Mətləbimi qanaydın kaş;

Torpaq cənnət ola bilər,

yaxud dönər cəhənnəmə

yavaş-yavaş.

Sən Dəmirləş! Sən Poladlaş!

Bil ki, yrək döyünmürsə

sənə bilər yavaş-yavaş,

El birləşsə, Vətən olar!

Vətən insan yığımina dönə

bilər yavaş-yavaş,

Əziz balam, umud qalam!

Bu gün cahan işıqlanır,

sevgi, sevinc qönçələnir

yavaş-yavaş,

Əjdahalar ölüb gedir,

imperiyalar parçalanır

yavaş-yavaş.

Sən dağlara qalxmaq üçün

əzaba döz, dərdə qatlaş!

Yoxuş dırmaş!

Aşırım aş!

Enmək birdən-birə mümkündür,

qalxmaq isə yavaş-yavaş.

BABALAR

Koroğlunun, Səttarxanın çələngi var başımda,
Nəsillərim qoymayacaq daş üstündə daşımı!

SƏMƏD VURĞUN

Təzə bir addımı hələ atmamış
Qəlbim həyəcanla çırpınar, vurar.
Sanaram, əlini qoyub çiynimə,
Arxada ağ saçlı babalar durar.

Nurani, pirani, ciddi, tələbkar.
Gedərəm...
gəzlər, qədəmbəqədəm.
Səhvimdən, suçumdan məyus olanlar
Şadlanar ən kiçik hünərimlə də

Bircə sətir yazsam könülsüz, soyuq
Arxadan səs qopar qəfil tufan tək:
– Sən həyat yolunu mürəkkəblə yox,
Öz ürək qanını yazasan gərək.

Verəndə könlümü ilhama, sözə,
Babalar göz qoyar karandaşıma:
– Şerini yazmırsan təkçə kağıza,
Elə bil yazırsan məzar daşına.

Yanar təndir kimi qızışar sinəm,
Şimşəklər oynaşar bəbəklərimdə.
Sanaram, Çardaxlı Çənlibeldəyəm,
Gəzirəm Savalan ətəklərində.

Qalxsam təyyarəyə, minsəm qatara,
Yollar yumaqlanır inadlarımda.
Elə bil qatarda, təyyarədə yox,
Uçaram Qıratın qanadlarında.

Birinin belində güllə qatarı,
Başında ağ çalma, əlində tüfəng.
Birinin alnında zəka qatları
“Xəmsə”, “Hophopnamə” sətirləri tək.

Biri Şamaxıda, biri Heratda,
Biri İsfəhanda, biri Bağdadda...
Daim qandal qırar, gürz vurur onlar.
Elə ki, döyüşdən usanırıq biz,

Qarşıda yüz yerdən yarılar dəniz,
Qasırgılar kimi hayqırar onlar.
Özləri ayrılıb cida düşsə də,
Bizi birləşməyə çağırar onlar.

Babalar – ağ saçlı cümüş köhkəşan,
Baxar bu dünyaya min-min göz ilə.
Babalar – qabarıb çəkilən ümman,
Dəyər köksümdəki polad sahile.

Arxada ən böyük hünər dağımız,
Dayanmır, bu dağlar bizimlə gedir.
Keçmişdə axtarma onları yalnız,
Çoxunun mənzili gələcəkdir.

GEDƏR

Bir gün vətən desə görüş günüdür,
Bu söz ürəyimin başında gedər.
Mən özüm getsəm də şimşək gücüylə
Babək at oynadıb qarşımda gedər.

Dağlar həsrətin bəndi-bərəsi,
Oğullar gələr ki, dağdır hərəsi.
Koroğlu "Cəngi"si, Nəbi nərəsi
Addımında gedər, marşında gedər.

Hələ yer görməyib mənim dizlərim
Əsrlər dalından gəlir izlərim.
– Təbriz! Təbriz! – deyə gülsə gözlərim,
Göy göl gözlərimin yaşında gedər.

Ananı, balanı demirəm hələ,
Vədəsiz solanı demirəm hələ,
Şığıyan tərlandı demirəm hələ
İlkin qanad açan quşum da gedər.

Yollarım uzanar, əllər açılsın:
Qollarım uzanar, qollar açılsın.

İldırımlar deyil göydə ötüşən,
Misri qılıncımdır sıyrılib düşən.
Qala divarından ayrılıb düşən
Sindan kimi ağır daşım da gedər.

Daş yanar, toxunsa daşa qılıncım,
Qoymaram həddini aşa qılıncım.
Əgər görək olsa qoşa qılıncım
Gərilən, çatılan qaşım da gedər.

MƏRDLƏR VƏ DƏRDLƏR

Oxudum... gözümə inanmayaraq,
Səninmi bu imza, səninmi bu xətt?
Sözlər – yada yalaq, yaxına bir dağ!
Hanı car çəkdiyin qüdrət, ləyaqət?
Səninmi bu imza, səninmi bu xətt?

Çamura zülmətə sən ağ deyəndə,
Süd kimi kağızdan utanmadınmı?
Əyriyə düz deyib, düzü əyəndə
Əyilməz ərləri heç anmadınmı?
Qələmdən, kağızdan utanmadınmı?

Nə cür yalayırın tüpürdüyunü,
Lənət dediyini alqışlayırın.
Dünən bu həyatdan süpürdüyunü
Bu gün bəzəyirsən, naxışlayırın.
Lənət dediyini alqışlayırın.

Bəs sən demirdinmi: – Var olsun idrak!
Dağ boyda dərdləri əridən ürək
Napaklar içində günəş kimi pak.
Namərdlər içində mərd qala bilmək!
Dağ boyda dərdləri əridən ürək!

Mən elə bilirdim: istedad, bilik
Sənət aləmində kifayət imiş.
Sən demə vicdansız, qansız "dahilik"
Xalq üçün ən böyük fəlakət imiş.
Səni tanımağa kifayət imiş.

Soxma gözlərimə növ-növ sitatı!
Alçalan misalla, sözlə ucalmır.
Kişi itirirsə, səmimiyyəti
Yerində bir ovuc külü də qalmır.
Alçalan misalla, sözlə ucalmır.

Bir az nadansanmış, bir azca alim.
Evdə bir sifətli, çöldə minsifət.
Rütbələr önündə həlim, mülayim,
Rütbəsiz yanında dişli, kəmfürsət.
Evdə bir sifətli, çöldə minsifət.

Odu söndürməyə neçin tələsdin?
Ürəyin deyəni rədd etdi başın.
Sən öz ürəyinin başını kəsdin,
Basdırdın altında qara bir daşın,
Ürəyin deyəni rədd etdi başın.

Bir tikə, bir üskük şöhrət üçün sən
Qabıqdan çıxsan da, havada qaldın.
Özünü mənliyin dağ zirvəsindən
Qırx arşın quyunun dibinə saldın,
Alçaldan olmadı, özün alçaldın.

Yerdən göyə qalxan pak alov tək
Sənət də müqəddəs, söz də müqəddəs.
Sözü alçaldanı, arxayın ol ki,
Tanrı da, fələk də ucalda bilməz.
Sənət də müqəddəs, söz də müqəddəs...

1976

AVTOPORTRET

Gurşadda, günəşdə zirehlənmiş üz
Uşaq üzü kimi bir vaxt gülərdi.
Gözün gecəsini günəşli gündüz,
Adi şüşəni də büllur bilərdi.

Qılınca bənzəyir indi, qılınca
Bel, külünə vurmaqdan uzanan qollar.
Bərkimiş çiyinlər dağ kimi uca,
Biri Savalandır, o biri Qoşqar!

Görünmür alında hələ qırışlar.
Görünsə, Araza, Kürə bənzəyər.
Köksün sandığından çıxara bilsə,
Məsləki bərq vuran dürrə bənzəyər.

Qanında kükrəyən şəlalələri
Təmkin qüvvətilə cilovlamışdır.
Polad dişlərinin mənğənəsində
Namərdə qeyzini buxovlamışdır!

Arzusu o qədər vüsətlidir ki,
Toplayar könlünə yüz milyonları.
Qolları o qədər qüvvətlidir ki,
Bəlkə üzüb keçər okeanları.

Onu sərtləşdirib mübarizələr,
Bacarsan, qolunu şimşəklə bağla.
Bəzən bir zorbaya salam da verməz,
Qaçdı-tutdu oynar ancaq uşaqla.

Yolunda nə qədər tikan, daş, kəsək,
Onun fərəhlidir daş qaldırması.
Qayalıqdan çıxan bulaqlar kimi
Qaynar ilhamının baş qaldırması.

Tufanlar Xəzəri söküb tökürsə,
Bil ki, bu tufanın nəbzi ondadır.
Ürəyi çırpınan təlatümlərin
Ən uca, ən parlaq dalğasındadır!

Çovğuna, tufana qanad gərəndə
Gözündən şimşəklər, sellər tökülər.
Ancaq bir qərənfil, bir qüş görəndə
Nurlanan üzündə zireh sökülər,
Yenə uşaq kimi qımışıb gülər.

YAŞAMAQ

Deyirsən: çətindir düzgün yaşamaq.
Əlbəttə çətindir: diz atıb yerə
Dağları qaldırmaq bir cüt əlinlə.
Əlbəttə çətindir: tufanları...

tək

Yarıb köksün ilə,
o taya keçmək!

Deyirsən: çətindir məğrur dolanmaq!
Əlbəttə çətindir: bütün ormanlar
Solub saraldıqda,
tən ortalıqda

Küknar ağacı tək yamyaşıl qalmaq.
Dirilik suyunu qaranlıqdan yox,
Öz qəlbin dolusu işıqdan almaq!

Deyirsən: çətindir mərdlik, mətinlik.
Bəs necə?
Səadət gəlirmi asan?
Qayalı dağları sən külünglə yox,
Polad dırnağınla qoparmalısan!
Anadan saf olur çocuq, deyirlər.
Saflığı sonadək qorumaq çətin.
Bəs necə?
Asanmı yetişir mægər
Qızıldan bahalı kişi qüdrəti!

Məni çətinlikdən çəkəndirmə, dost!
Mənim nəyim var ki, saflıqdan savay?
Nəyim var sənətin ön cəbhəsində
Gündəlik döyüdə paklıqdan savay?

Bir azca çocuğam, bir azca dəmir.
Bir azca ümmanam, bir azca sərvəm.
Gözlərim zülmətdən işıq, nur əmir,

Zirehdən qopardır atəşi zərbəm.
Bir azca ümmanam, bir azca sərvəm.

Həvəs, ruh verəndən umacağım yox.
Özüm ki, arzular qaynağıyam mən.
İlhamı zövqü də səmalardan çox
Alıram qəlbimin ənginliyindən.
Ən böyük arzular qaynağıyam mən.

İldırım vurarsa məğrur çınarı,
Çəkməz, ayaq üstə çinar düz yanar.
Yansa da, bilər ki, başında barı
Düzlük atəşinin qızıl tacı var.
Ömür bahasına zülməti yarar.

1977

XIRDALAR

Qətiyyəni baş qoşmaq istəmədim mən
Cırdan adamlara, cır adamlara.

Heyhat, rast gəlirəm yollarda bəzən
Ayağa yapışan qır adamlara.

Tüfeyli sarmaşığı – liana kimi
Palıda, cökəyə dırmanır onlar.
Gedirəm...
üstümə tullanır qəfil,
Boynumdan çiyimdən sallanır onlar.

Ürəyi xırdalar, gözü xırdalar,
Fikri, düşüncəsi, sözü xırdalar.
Xırdalar içində ömr etməyimiz
Qızıl olsaq belə bizi xırdalar.

Biri tərif edir, tərfi xırda.
Biri tənqid edir, tənqidi xırda.
Xırda şayiə də, xırda öyüd də
Dənləyər, üyüdə bizi axırda.

Onun kimliyini, kəsafətini
Rütbəsi bəlkə də bir az bəzəyir.
Uzaqdan baxanda dağdı deyərdim,
Yaxında görərəm toza bənzəyir.

İnsan okeandan bəlkə dərinidir,
İnsan ulu dağdan bir az da ulu.
İnsan cılızlığı insan dərdidir,
Əqrəb xırdalığı – bir az qorxulu.

Xırda mikroblardan yaranır zədə,
Var ol, xırdalığı məhv edib əzən.
Heyhat, xırdalıqla mübarizədə
Böyük ürəklər də kiçilir bəzən.

Yuyuram tozlara bürünənləri,
Kiçiyi böyüdür xəyalım mənım.
Həmişə maskada görünənləri
Bir insan görməkdir amalım mənım.

1977

QORXAQ

Vətənin ən bəlalı, qan-qadalı günündə,
Sən qaldırdın əlini faşistlərin önündə.
Mənə elə gəlir ki, bu gün sən də faşistsən.
İlan, əqrəb görünər, içərini faş etsən.
Mərdlər qızıl gülləyə sinəsini verəndə,
Anam, bacım cəbhəyə boğazının sonuncu
tikəsini verəndə,
Sən bir küncə qısılıb baş girlədin birtəhər.
İtirəndə gözünü cəbhələrdə igidlər,
Bir çimdik tənəkilə sən özünü saxladın.
Sağ gözünü kor edib sol gözünü saxladın.
Biz səni güllələdik səhra məhkəməsində.
Büzüşdün kinimizin polad məngənəsində.
Ancaq bəla budur ki, bu gün sən yenə varsan.
Maskalanıb, bürünüb sən hələ də yaşarsan.
Yaşarsan dargözlərin ruhunda, iliyində.
Neçə sönmüş ürəkdə, peyinvari beyində,
Alçaq mərtəbələrdə öhdəndən gəlirəm mən.
Yüksək mərtəbələrdə sən daha dəhşətli sən.
Yamandır qorxaqların mərdi hədəf seçməsi.
Bir dar, cılız həpəndin vəzifəyə keçməsi.
“Böyüklərin” yanında sən quzuya dönürsən,
Kiçiklərin başına şimşək kimi enirsən.
Lala, kara dönürsən bircə misqal həqiqət
ürəyini deşəndə.
... Doğma ana dilindən, vətəndən söz düşəndə,
Söz düşəndə Müşfiqin böyük faciəsindən,
Sən bir kəlmə danışsan, qorxarsan öz səsindən.
Əsim-əsim əsərsən öz imzan, qolun üçün.
Atanı da satarsan bircə stolun üçün.
Ağu, zəhər qatarsan əməkçinin aşına,
Təki süd vannasında çimsin arvadın, aşnan
Yüz ümmanı verərsən bir gilə xeyrin üçün.
Ah, gicişir yumruğum sənın peysərin üçün.
Gedirsən öz çulunu hələ çək-ək-çəkə sən.

aynamıza ləkəsən.
Sən üzümə gülürsən, əllərimi sıxırsan.
Gülə-gülə, az qala ürəyimi yıxırsan.
Yapışıb dodağına donuq, saxta bir gülüş.
Rədd ol! Misralarıma ildırımlar bükülmuş.
Elə bilmə önündə pərişan olacağam,
Sən bir qara dağ olsan, mən vulkan olacağam.
Nifrət selablarımı yığıb nəhr edəcəyəm,
Səni sıxacağam mən haqqın məngənəsində.
Bir dəfə yox, min dəfə səni qəhr edəcəyəm
Bu tribunal şeirimizin səhra məhkəməsində!

Türkan, 1977

SƏNƏ MİNNƏTDARAM

Sənə minnətdaram, düşmənim mənim,
Qoymadın köksümdə atəş soyusun.
Macal vermədin ki, nifrətim, kinim
Bir an mürgüləsin, bir dəm uyusun.

Vaxt olub zəhrimar qışa dönmüsən,
Görmüsən baharam mən başdan-başa.
Yolumda yöndəmsiz daşa dönmüsən,
Qəzəb qılıncımı çəkmişəm daşa.

Hardasa marığa yatmışan deyər,
Mən də ayıq-sayıq, mən də oyağam.
Qara yellər kimi havalanma çox,
Yelkəni tufanı yoran qayığam.

Çox tökdün üstümə qaya, daş-kəsək.
Qayalar dibindən axdım, duruldum.
Sən məni bürüdü zülmət gecə tək,
Mən zülmət içində kəhkəşan oldum.

Sənin gözlərinlə baxıram çox vaxt
Hər bir addımına, hər bir işimə.
Qırmaq istəsən də qanadlarımı,
Qol-qanad verirəm yüksəlişimə.

Vaxt olur, köksümdə hayqırır ümman.
Səni yedəyimdə daşıyıram mən.
Kötüyü, çör-çöpü sahilə çıxıran
Bir dəniz ömrünü yaşayıram mən.

Sizlərdən yüzünü üst-üstə qoysam,
Yüzünüz böyük bir düşməyə dəyməz.
Əqrəb kimi xırda, həşərat tək çox
İyrənc, təhlükəli, yırtıcı məxluq!

Ürəyim ağrılar, öldürsəm səni.
Axı özgə deyil, özümünküsən.
Məndə ümidə bax: bəzən gül bitir,
Bənövşə boylanır tikan dibindən.

Yenə yolum üstə omba durmusan,
Dik başın – havalı gürzə başı tək.
Fayda verməyəndə tərbiyə, təlim,
Neyləmək, ilanı məhv etmək gərək.

Dərdi var bu gizli müharibənin,
Qələbə çalsam da batıram qəmə.
Çünki endirdiyim iki zərbənin
Biri sənə dəyir, biri özümə.

Türkan, 28 avqust 1978

YURDA GERİ QALDIM

Bir məclis Düz deyirsən, dəli könlüm,
Mey icad Geri qaldım.

Hor qızıl Kimsə qızıl çələng aldı
Yaxaxın Kimsə gümüş bir imarət.
Mey ağ Kimsə böyk rütbə saldı,
Gəldi Kimi şöhrət, kim sərvət.
Xox Məşhur adlar cərgəsində
Unuduldu Çəkilmədi sənin adın.
Piçıldadı Geri qaldım.

Dörd Soruş, neçin geri qaldım?
Qoşqar, Bəlkə bir az sərt, güzəştisiz,
Qibta ct Bir az çılğın döyüldüm mən?!

ayghma Ovcumdakı yüz gövhəri
Ey doşq Bir qılınca dəyişdim mən.
Otuz illik Tay-tuşlardan arxadayam,
Basılma Vaysınırsan bəlkə buna?

Heç bir Bir bax qaynar gözlərimin bulağına,
Şax yerli Saçlarımın kəhkəşan tək ağılığına.
Mən hey Yer üzünü qucaqlayan
Dodagın Ekvatora bənzər qolum.
İçim b Neçə döyüş qatarını yola salmış
Dost, ya Polad relsdir həyat yolum.

Heç bir Rahat geniş saraylarda
Ruhu em Xoşbəxtidirmi soruş onlar?
Bir oğul Rütbə, şöhrət yollarında
Sən elə Qabıq qoyub
Sən elə Qıvrılanlar, açılanlar?
Sən elə Cürətli bir söz eşitsə
Tərif, cə Saralanlar, uçunanlar?!

8791 nuyv... Vaxt oldu ki,
Cahanda Ön səngərdən dal səngərə

Mən çəkildim addım-addım.
Qaçanlara qoşulmadım.
Geri qaldım.

Fərarilər sivişəndə
Gərək deyil, dedim, kimsə.
Bu yollarda yetər mənə
“Hophopnamə”, ya da “Xəmsə”.

Çox şeyləri itirmişəm:
Malı, mülkü, dürrü, zəri,
İlk növbədə
Qolumdakı buxovları,
Əqlimdəki zəncirləri.

Yaralandım, sağaldım da.
Ürəyimdə
Yüz göynəyin yeri qaldı.
Ömrü boyu
Barmağı da qınamayan,
Tikansız bir məftilə də
ilişməyən
Tay-tuşlardan geri qaldım.

Kiminsə sevinci bir az bulaşmış,
Mənimlə könlümdə büllur bir qəm var.
Kimsə dinc...
mənimlə damarlarımda
Hələ qışqıran mübarizəm var!

Tapdayıb keçirəm boş çələngləri,
Gözəldir qələmlə qılinc çalmağım.
Şöhrətçin irəli dartınanları
Bir az zəncirləyir geri qalmağım.

Türkan, 12 avqust 1978

YURDUM, SƏNİN SAĞLIĞINA!

Bir məclisdə unuduldum,
Mey içdilər hər gələnin sağlığına,
Hər gedənin sağlığına.
Yaxasına qonduğumuz mavi gölün sağlığına,
Mey gətirən şux gözəlin sağlığına.
Güldandakı qızılgülün sağlığına,
Xoş qədəmli ayın, ilin sağlığına!

Unuduldum. Nə tutuldum, nə pərt oldum.
Pıçıldadım öz-özümə: – Xəlil sənin sağlığına!
Dörd ümmanı qucaqlayan ürəyinin sağlığına!
Qoşqar, Savalan dayağı kürəyinin sağlığına!
Qibtə etsin qoy dan yeri saçlarının təkəm-seyrək
ağılığına,
Ey dost, sənin sağlığına!

Otuz illik döyüşündə üç əsrlik yol keçdin sən,
Basılmadın. Sarsılmadın.
Heç bir zaman qoltuqlara qısılmadın.
Şax yeridin öz yolunla, düz yolunla!
Mən heyranam sənə qaya dözüminə, dağlığına.
Dodağıma sıxa-sıxa piyaləni,
İçirəm bu şələləni, könlüm, sənə sağlığına!

Dost, ya düşmən görüşünə bircə an da gecikməyən,
Heç bir zaman xəstələnməz,
Ruhu enməz, əhdə sadıq, beyni yanar, qəlbi qaynar
Bir oğul var – Xəlil, sənə sağlığına!

Sən elə bir qartalsan ki, qalxmağın var, enməyin yox
Sən elə bir ocaqsan ki, yanmağın var, sönməyin yox.
Sən elə bir yolçusan ki, məsləkindən dönməyin yox,
Tərif, çələng paylananda susmağın var, dinməyin yox.

Ayağın Yer kürəsində, əlin çatır Aya, Marsa,
Cahanda beş oğul varsa, sənə biri, Xəlil Rza!

Şerimizin xoş taleyi, ağ baxtısan,
Döyüşgənmi deyim sənə, sən döyüşlər paytaxtısan!

Heç bilmirəm əfv elərmə dostlar məni?
Mən ötdüm bü tərənəni, bürüyərkən vüqar məni,
Elim – günüm, səsım – ünüm,
Bu qənd-şəkər piyaləni vurdu m sənın sağılıđına,
Öz sağılıđım bəhanədir, yurdu m, sənın sağılıđına!

Türkan, 27 aprel 1979

QƏHRƏMANLIQ

O zaman ki, mən tanıdım
insan adlı gürzələri,
Şöhrət, çələng divlərini,
Kəşf elədim igidliyin
tamam başqa növlərini.

Bataqlıqlar arasından keçən yolda
təmiz qalmaq – qəhrəmanlıq.
Yalnız yaxşı insanlara
salam verib, salam almaq – qəhrəmanlıq.

Vəzifəli bir qanmazı,
Stoluna pərçim olmuş stolbazı
tanı, fəqət saya salma.
Çoxu çəpik çalan yerdə
bir az düşün, çəpik çalma.
Bağındakı qızılgülü
nəfəsində saxlaya bil.
“Ox ay!” deyib qoxlaya bil.

Təslim etmə ilhamını sürü-sürü dəyyuslara.
Tir boyunlu şər görəndə,
Dovşanları iş başında nərildəyən nər görəndə
Sustalmasın əl-ayağın.
Gözlü korlar arasında, dilli lallar arasında
ayıqlığın – qəhrəmanlıq.

Qulaqları sağ-salamat, vicdanı kar, ürəyi kar
İş başında işsiz, bekar,
neçə həmkar arasında
bir azca mərd davranmağın –
qəhrəmanlıq.
Təklənəndə, meydanda tək qalan çağda,
Yeddi dəniz qasırgası birçə qəlbə dolan çağda

MÜSTƏQİLLİK – BAĞIMSIZLIQ

– Gətir xərəyi, oğlum!

– Gətir qayçını da, gətir beli də.

Gətirdi, saçında ətirli külək.

– Ata, neyləyək?

– Oğlum, bu yazığa azadlıq verək:

Əncir ağacının əsarətində

Qalmasın tənək.

Əncirin gövdəsi top gülləsi tək

Görürsən tuşlanıb yerin təkini,

Tənəksə solğun, sarı.

Qora vaxtı mövüc olub salxımları.

Günəşdir müstəqillik.

O, həsrətdir günəşə,

Dərində yox, üzdədir zorla atdığı rişə.

Qonşu bağban demişkən,

Yazıq bağa bağlayıb.

Qucaqlayıb ənciri qorxusundan, fikir ver.

Bir az diz qatlayıb çalışmaq gərək,

Bir az qum ətrinə bulaşmaq gərək.

Açsın yaxasını yellərə bir gün,

Bir az hava görsün, azadlıq görsün.

Onun yağış payına şerik çıxan olmasın,

Onun külək payına şerik çıxan olmasın.

Almasınlar əlindən ulduzların nurunu,

Gecə toxuya bilsin qırovun ağ torunu.

Müstəqil qarşılansın həm leysanı, şəm qarı,

İçib nuş edə bilsin qopan qasırgaları.

İstəsən mən sənə bu saat, bu dәм
Ən yaxşı, gözəl bir söz öyrədərəm:

Müstəqillik – bağımsızlıq,

Yeni əlin, qolun bağlı olmasın.

Qucağa, qoltuğa qısılmayasan,

Kiminsə boynundan asılmayasan.

Oğlum, yadda saxla, bu sözüüm haqqdır:

Qoltuqda yaşamaq–yaşamamaqdır.

CƏSARƏT

Dağlardan atlanır köhlən şələlə,

Şələlə – dağların mөrd övladıdır.

İldırım – buludun

tufan – dənizin,

Cəsarət – kişinin istedadıdır!

HƏYAT ALOVU

Yüz yol eşitmisən,

bir də qulaq as:

İnsanı yaşadan ürək odudur.

Kimin ki, qanında coşmur ehtiras,

Onun öz bədənini öz tabutudur.

Nə haray sal, nə də bağır,
Zencirini dişinlə qır.
Sənin əlin Babəkin od qılıncından
Koroğlunun qalxanından bir az ağır.
Mübarizən qəbrə qədər, zəfərlərin qırıq-qırıq.
Qismətində çox gözlərə görünməyən
şöhrətsiz bir qəhrəmanlıq

Türkan, 22 sentyabr, 1979

ÖVLADIMA SÖZÜM

Xəyanət qılsa kim Türkə, xilas olmaz cəzalardan,
Həzər idrak, işıq sevməz gözü-könlü qaralardan.

Yamandır yaxşı insana qoşulmuşsa cılız, alçaq,
Uzaqlaş ac gödənlərdən, irəğ ol tox gədələrdən.

Atar dərhal, səni oxlar, dara düşsən, girinc olsan,
Vəfa bilməz, vəfa umma min üzli əğniyalardan.

Sənin pak, ülvi amalın onunçun bir oyuncaqdır,
O topraqdır, sən enmişsən geniş, əngin fəzalardan.

Cilovla nəfsi, iştahı, harayla vahid Allahu,
Sən ey öz bəxtinin şahı, ayıl zövqü səfalardan.

Fəzilət ömrə ziynətdir, məhəbbət qəlbə qüvvətdir,
Qalan sərvət bu millətdir, uzaqlaş bivəfalardan.

Ömür – vahid, cahan – vahid, ulus – vahid, Günəş – vahid,
Sən ömrü xalqına sərf et, döyüş, qurtul bələlərdən.

Misə döndü qızıl vaxtın, bu torpaqdır qızıl taxtın,
Gəl, əyləş doğma taxtında, düşüb kibrü həvalardan.

Qəvi düşmən, rəzil düşmən gecə-gündüz içər qanım,
Durub baxsan məgər heç qurtularsanmı qəzalardan?

Yaman işlər, yalan sözlər yeyər ömrü, içər ömrü,
Ayıl, qardaş, yalan sözlə xilas olmaz başın dardan.

Anan – Təmris, Dədən – Qorqud, baban – Sabir, özün kimsən?
Dərə içrə qalan dağlı, düşün: endin hara hardan?

Vətən – şanı, Xəzər – qanı, Araz – canım, burax, yanım.

Bu yanqınla, bu məşəllə işıqlansın, sökülsün dan.

Ölər bir gün Xəlil Rza, gələr bir də bu dünyaya,
Qucaqlaşsa Bakı – Təbriz, əl üzsə macəralardan.

Türkan, 28 may 1979

MƏKTƏBLİ QIZCIĞAZ

Saçı ağ qaytanlı, məktəbli bir qız –
Hələ yazılmamış təzə bir kağız.
Səni yetirməkçün, ey körpə xilqət,
Milyon il yol gəlib ana təbiət.

TORPAQ

Bizə hər neməti odur bəxş edən,
İylə, nələr deyir gör adi nərgiz:
Torpaqdan o qədər borc almışıq ki,
Axırda torpağa qoyuluruq biz.

YAXŞILIQ

Heç kəs bilməsə də, sən yaxşılıq et,
Sənin öz vicdanın – qəlbin biləcək.
Elə bu özü də bir yaxşılıqdır –
Yaman adamların gözünə mil çək.

KƏSƏ YOL

Kəsə yol mərdlikdir.
Mərdlik – bir oxdur.
Günəş şüasitək bicliyi yoxdur.
Şüa öz yolunu düz getdiyindən
Keçir yüz buluddan, daşdan, dəmirdən.

EVİM

Qonaqların gəldilər. Danışdılar, güldülər.
Halal duz-çörəyini məhəbbətlə böldülər.

Od cövhəri içəndə gözlərini sildilər.
Heç kəsin gümanına gəlmədi ki, kiçiksən.
Səni saray bildilər.

Ancaq lap axırdaca... ziyafətin sonunda
Kimsə pıçıldadı ki, danışıq ev bir az.
Yox, Şair belə olmaz!

Sözün kölgəsi qaldı, bizim evin günəşi
Firəngizin üzündə, dumanlanan hüsündə.

Açılmadı dodaqlar, təkə gözlər danışdı.
Göyərçini səmada sözmü yaralamışdı?
Evim, əzizim mənim, axı kim deyir ki, sən
Danışqalsan, kiçiksən.
Sən ki, ucsuz, bucaqsız genişlik, maviliksən.

Ayağımın altında payandaz – göy qurşağı.
Qucağında yanan od – qalibiyət bayrağı!
Kəhkəşandır qucağın,
On dörd gecəlik aydır tavanda çılçırağın.

Bütün yer kürəsinə söykənmişdir ayağın,
Mən – Sənin çarpan qəlbin, dağ sütunlar – dayağın.

Lüləkdən axıb gələn suyun – dirilik suyu,
Güldənindən su içən cənnət çiçəklərini
Sığallasam, oxşasam, doymaram ömrüm boyu.

Eyvanların, zalların fələk qəsrinə bənzər.
Quzu kimi sığınmış sənə sevgilim Xəzər.
Bir gün nəvələr gəzər, iməkləyər qoynunda.
Evim, əzizim, mənim, haqqın çoxdur boynumda.

Bizim Firəngiz xanım məni bağışlar bir az,
 Səngərə bənzəyirsən, səngərdə büllur olmaz!
 Səngərdə qızıl olmaz!
 Qələmim – yarağımdır, misralarım – güllə, ox.
 Ev – səngər dəyişməyə bir qırpım da vaxtım yox!
 Qarsalanıb, ağappaq, ağarmışdır, buxarı.
 Adicə od deyil, yox, od yurdunun odudur qalxıb gedən yuxarı.
 Səndədir həm zəlzələm, həm də sükutum mənim.
 Evim, can odum mənim!

Qucağında yaranır möcüzə poeziyam –
 Dürrüm, yaqutum mənim!
 Sənə layiq olmasam,
 Tən ortada qoyulsun bu gün tabutum mənim!

Türkan, 17 yanvar, 1979

ƏBƏDİYƏM

Sal qayadan çıxarılan bulaq kimi
 Diş-dırnaqla qazandığım hörmətlərin,
 Misqal-misqal qazandığım rəğbətlərin,
 Lapdan ümman ləngərini
 hiss edəndə öz sinəmdə,
 İnandım ki, əbədiyəm, –
 Ulduzların, sərvlərin məbədiyəm.
 Ya maşında, ya vaqonda,
 ya bir salon – kəhkəşanda,
 Xalqım mənə, mən xalqıma
 qaynayılanda, qarışanda,
 Hiss etdim ki,
 min igidin gücü gəlir birdən mənə,
 Bəxtim bir cür qanad verir
 göydən mənə, yerdən mənə.
 Dedim: daha ildırım
 əlimdəki qızıl qələm,
 Əbədiyəm.
 Namərd var ki, ram edirəm,
 yavaş-yavaş mərdləşirlər.
 Əfəl var ki, dərs verirəm,
 igidləşir, sərtləşirlər.
 Səsləyirəm mən xəsisə səxavətə,
 sevgisizi məhəbbətə,
 Sevinc olur bir zamanlar çəkdiyim qəm.
 Hiss edirəm: əbədiyəm.
 Ayağımı öpüb keçir Niaqara şlaləsi.

Göy göldəki sərvlərin qabaq-qənşər sırasıyam,
 Nəsiminin qanadları, Füzulinin mirasıyam.
 Hansı eldə qandal varsa, dişlərimlə qırısiyam,
 Vətənimin mehvəriyəm, yerin, göyün əsasıyam.
 Həqiqətin ön səngəri, arxasıyam, qalasıyam.
 Çoxu gəldi-gedəridir, mən əbədi qalasıyam!

Çələng üçün sinov gedən lələyünlər,
Mağaraya bənzər qəsrin dövrəsində isxiyanlar,
Xalq malına susayanlar,
Top dağıtmaz tanqah üstə, yatır üstə qıvrılanlar,
Qalın kafa, yağlı peysər bəsləyənlər,
Dostluğu kəm, mərdliyi kəm,
Xoş günündə sənə həmdəm,
Bərk ayaqda fərarilər,
İnqubator cücəsi tək bir-birinə bənzəyənlər
Gəldi-gedər,
Mən əbədi!

MİN ÇƏLƏNGDƏN ÜSTÜN TUTDUM
bir misramın hörmətini,
Xəzəl kimi basıb keçdim
yaxınlaşan şöhrətimi.
Özümdən neçə qat güclü
ehkamçıyla deyişdim mən.
Bilək zorum çatmayanda,
nifrətimlə silahlandım,
döyüşdüm mən.
Bilən bilir, söz qovğası
ruhu candan qoparmış.
Bir xəbislik mikrobunda
fili yıxan qüvvə varmış.
Nə çətinmiş dar gözlərə işıq vermək,
bacardım mən.
Vətəni bağ görmək üçün
öz bağımı becərdim mən.
Paslananlar bülövümlə cilalandı.
Soyumuşlar alovumla havalandı.
Bir gün yanıb külə dönsəm,
bu torpağa külüm görək.
Sabah qızılgülə dönsəm,
yurda, qızılgülüm görək.
Ölməyə heç vaxtım da yox,

ancaq o, vaxt tapasıdır.
Onda mənə ildırım tək
çox ülvi bir ölüm görək.
Lap məzarda sanacağam:
qartal kimi qəlbindəyəm
Mən xalqımın oğluyamsa,
əbədiyəm.
Əbədiyəm.

Türkan, 14 aprel 1979

İndən belə bir əxər çətin olmasın
Ancak cətinlik içtə mənə bolmasın
Dünya vaxtım içim mən, indi cətinlik çətin
Səhər üç-dörd olar, əksizlər dəğulən
Bilim: indən belə cəhəllər yoxdur
Fəzilət döyüşdə qəzəni yoxdur
Yalan, yaman əxər, şillələr yoxdur
Qəzəlin önləndə dəğ kimi durdurur
Sən kiçik Xəlilim, deyərk, tutanda dəğün
Həttə mağlub olarkən dəğün, üçü nəğün
İş qəzəlinə yol göstərən məğün
Gəl, kiçik Xəlilim, sənə bəzəndən qənim
Göstərdən sən, mən sənə göstəndən qənim
Ardım mənimləmiş kişi bəzəndən qənim
Gəl... belə vaxtda çətinlik bəzəndən qənim
Gəl, kiçik Xəlilim, sənə bəzəndən qənim
Gəl ki, mənə göstərdən sənə bəzəndən qənim

SƏN İKİNCİ ÖZÜMSƏN

Yadımdamı o axşam, yadımdamı, a ömrüm,
Ləngərlənən qanıma dinc qanına köçürdüm.
Günlərin bir günündə özümü səndə gördüm,
Ürəyimi, beynimi, gözümü səndə gördüm.
Məsləkimi, andımı, sözümü səndə gördüm,
Yadımdamı o axşam, yadımdamı, a ömrüm!

Əmin oldum o gündən: sən ikinci Xəlilsən,
Mən bir az kobudtəhər, sənsə incə Xəlilsən.
Mən inci mədəniyəm, sənsə inci Xəlilsən.
Mən bəylik geyimimdə, sən gəlinlik donunda,
Ancaq fərqimiz azdır. Sən ikinci Xəlilsən.

İndən belə bir azca çətin dolanacaqsan,
Ancaq çətinlik içrə mətin dolanacaqsan.
Dünən yalnız idim mən, indi cütük cahanda,
Sabah üç-dörd olarıq, əkizlər doğulanda.

Bilirəm: indən belə cəbhələr yaracaqsan,
Fasiləsiz döyüşdə çoxunu yoracaqsan.
Yalan, yaman üzlərə şillələr vuracaqsan,
Qasırgalar önündə dağ kimi dürəcəqsən.

Sən ikinci Xəlilsən, demək, tufanda dağsan,
Hətta məğlub olarkən qalibsən, üzü ağsan.
İşiq axtaranlara yol göstərən mayaksan.

Gəl, ikinci Xəlilim, sənün üzündən öpüm!
Gözlərimdən nur alan ayıq gözündən öpüm.
Andımı mənimsəmiş kişi sözündən öpüm,
Əyilim... bərk ayaqda çökməz dizindən öpüm.

Gəl, ikinci Xəlilim, səndə başım tacı var,
Gəl ki, mərd igidlərə yurdun ehtiyacı var.

Cəsurluğun, saflığın nə qədər möhtacı var.
Çörək acı azalıb... qəhrəmanlıq acı var.

Canım, gözüm, bu şəri bərkdən oxumalısan,
Mənim gülüstanımda çələng toxumalısan.
Yaşamaq bir az çətin... girlənmək xeyli asan,
Sən görməyən gözlərin işığı olmalısan.

Nahaq öyüd verirəm... Ey bir az incə Xəlil!
Keçdim arxa cəbhəyə... Sənsən birinci Xəlil!

HAVA KİMİ, SU KİMİ

*Külək qarı səpələr, Bəxtiyar!
Ağ geyinib təpələr, Bəxtiyar.
... Bundan sonra fəxr ilə analar
Körpəsinə ad qoyar: Bəxtiyar.*

Rəsul Rza

Mən bu şeri ilk dəfə oxumuşam gör harda:
Qar sovrulan yollarda...
Yerdən götürdüm onu,
Küncündə tütün qalmış əl boydaca qutunu.

Yüyürüb evə gəldim qaça-qaça, sevincək,
Ən istəkli adamdan muştuluq gətirəntək,
– Ana! Ana! – deyə mən hay-haray salan zaman,
Anam elə bildi ki, kağız gəlib atamdan.
Oxudum ağ qutunun qapağındakı şeri,
Sanki qızılla, zərlə yazılmış sətirləri.
Şeir onda mənimçin sadəcə maraqlı idi,
Hardan biləydim ki, mən
Şeir can yanğısıdır, şeir – insan ümidi.

Əli qoynunda çarpaz... Pıçıldadı: – Can, bala!
Gözündə titrəyən yaş yanacaqdı az qala.
Qırov düşmüş saçları qaralı, ağılı anam,
Beli yun şalla bağlı, qolu qolçaqlı anam.

Niyə silir gözünü, gören kimi anırdı?
Alışdırır təndiri, yoxsa özü yanırdı!
... Sovuşdu aylar, günlər.
Ancaq yenə hər dəfə
Anam əl atıb rəfə
Elə bil ki, o şeri od içindən çıxardar,
– Oxu bir də! – deyərdi.
Bir azca səngiyərdi bəlkə şeir ilə dərdi.
Oxudardı, atamın kəsildə kağızı,

Bayatılar odunda yananda dil-ağızı:
Oxutmaq istəyirdi, oxumazdım çox zaman,
O tufanlı ürəyin
sakit göz yaşlarından.
Əziz şair!
Sənindi can yanğısı bu mahnı,
Mahnılarda yaşatdın
Oğulların əzmini, anaların ahını.

Şerin ön cəbhələrdə gurladı tufəng kimi
Arxada kara gəldi
Talonla aldığımız
müqəddəs çörək kimi.
Bu gün nə su təşnəsi, nə duz-çörək acıyıq,
Fəqət, böyük sənətin həmişə möhtacıyıq.
Mənim doğma elimin sənə ehtiyacı var,
Müştəfi nakam gedən,
Vurğunu erkən gedən
Hər ayımın, ilimin sənə ehtiyacı var.
O sahilə göz dikib əli ələ çatmayan,
Fəqət, dəmir çeynəyən, ipə-sapa yatmayan
Bu yaralı könlümün sənə ehtiyacı var.
Sızqovları, selləri
Çayları birləşdirib gür ümməyə döndərən
qüvvət, qüdrət görəkdir.
Uğur olsun ustada,
Rəsul da çox, Rza da,
Rəsul Rzası təkdir.

MƏSLƏKLƏ YAŞAYANDA

Bəzən məndən sorurlar:

– Bəs sən xəstələnmirsən?

Nə ürəyin ağrıyır,

Nə başın, gözün. Əhsən!

Gülürəm bu sorğuya

Məntiqli bir əsasla.

Bircə an da vaxtım yox

Xəstələnməyə əsla!

Məsləklə yaşayarkən

Yerdən, göydən-dənizdən

Sənə güc, qüvvət gəlir.

Bütün dünya çayları

Ürəyinə yönəlir.

Adicə düz-çörəyin

Yağ, bal kimi dadlanır.

Qaya çiyinlərindən

Şalələlər atlanır.

Polad iradənlə

Dəmir sədlər devrilir.

Açılan bir cüt qolun

Ekvatora çevrilir.

Məslək yolçularının

Ömrü-günü möcüzə.

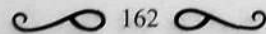
Gecəsini gündüzə

Qata-qata... yol gedir.

İlişən zəmanənin

Ovsarından bərk tutub

Darta-darta yol gedir.

Dən yerinə boğsalar

Haqqın yoxdur

Köksündə can yerinə

Dörd okean döyünür.

Ürək neçin ağrıyır?

Çünki dəniz tütümlü

Bir ilhamla doludur.

Gözlər neçin yumulmur?

Çünki yüz milyard ulduz

O gözlərdən nur umur.

Dizlər bükülmür. Çünki

Əsrin sütunlarıdır.

Bel əyilmir. Çünki bel

Bir qala divarıdır.

Oda tulla yanmaram,

Suya tulla batmaram.

Gözümü bağlamaqçün

Mın layla de, yatmaram.

Qoy sapanda at məni,

Güman etmə, itərəm.

Hara düşsəm, ordaca

Fidan kimi bitərəm.

Nə cəhənnəm yandırır,

Nə qılınc kəsər məni.

Tonqalıma ruh verən

Küləklər bəslər məni.

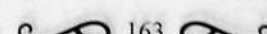
Həkimlər baxsa bəlkə

Məndə yüz əngəl tapar.

Fəqət, bilməz həkimlər

Əl boyda ürəyimdə

Qüdrət dənizləri var!

BÖYÜKLÜK

*"Səhər açılır" kitabının müəllifi qüdrətli
şairimiz Məryəm xanım Həsənovanı söz
yarışına çağırıram.*

Yalnız böyük qaya dözüür ildırımın zərbəsinə,
Yalnız dəniz yığa bilir yüz-yüz nəhri sinəsinə.
Yalnız fillər çəkə bilir ağır yükü,
Ağızlara alov tərən yanıq, təşnə bir səhrada
Dəvələrdir dözən yalnız susuzluğa, aclığa da.

Cılız şairlərə, cır alimlərə
Yoxdur ehtiyacı Azərbaycanın.
Yalnız dahilərə, yalnız mərdlərə
yalnız igidlərə ehtiyacı var.

Sən zireh sədləri yumruğunla yar.
Bil ki, tamarzıdır ömrün dadına
o küncdə, bu küncdə girlənən yassar.

Dahilik nuru var insan sözündə,
Kənarda axtarma, axtar özündə.

Azman qüvvəti var oğul dizində,
Kənarda axtarma, axtar özündə!

Dəvədən üstündü kişi dözümdə.
Əngin səhraları təmkinlə keçən
Mın karvan gücünü kəşf et özündə.
Mən şerin ön cəbhəsində bildim mergən¹ olduğumu.
Mergənlikdə, mətanətdə az qala tək olduğumu.

Yurda gərək olduğumu.
Heç də özgə diyarda yox, burda gərək olduğumu.
Xalqım kimi güclü, böyük olduğumu!

¹ Mergən – Snayper

Dan yerinin təndirindən çörək verib nənəm mənə,
Haqqım yoxdur kiçik olum.

Qoşabulaq döşlərindən süd içirib anam mənə,
Haqqım yoxdur kiçik olum.

Hündür, nəhəng çinarların qanı axmış damarımda,
Haqqım yoxdur kiçik olum!

Qayalaşan igidlərin davamıyam,
Haqqım yoxdur kiçik olum!

İpəkdən yox, mən əynimə alovlardan köynək biçdim
Böyük şair inadıyla öz-özümü ötüb keçdim.
Ülkər – stolüstü lampam, Ay üstümdə pasibandır.
İş otağım – kəhkəşandır.
Güldanımda ikicə gül sanki bütöv gülüstandır.
Oğullarım iradəmi mənimsəmiş pəhləvandır.
Sağ yumruğum Qoşqar dağı, sol yumruğum Savalandır!
Arazımın qan qarışıq ləpəsiyəm.
Müğanımın şah damarı, Xəzərimin nəfəsiyəm.
Sığışmadım ehkamların məcrasına,
Səd çəkmədim dilim ilə ürəyimin arasına
Qələm, kağız məndə qaldı, dəli könlüm oxucumda.
Buyur, qəlbim ağ almadır sağ ovcümdə, sol ovcümdə.

Çəkilsin yolumdan cır ürəklilər,
Hər qızıl misramın od qırmançı var.
Mənim vətənimin yalnız mərdlərə,
Yalnız igidlərə ehtiyacı var!

Türkan, 18 oktyabr, 1979

LAYLAM MƏNİM, NƏRƏM MƏNİM

– Lay-lay dedim, yatasan,

Qızılgülə batasan...

Hardan gəlir bu səs-səda?

Bəlkə illər arxasında

Layla çalır gəlin ana?

Dörd qulac ip,

Bir yürüyü

bənd eləmiş kəhkəşana.

Layla çalır gəlin ana.

Yelləndikcə kiçik yürük

Gedib dəyir bu ulduzdan o ulduza.

Layla axır... çocuq baxır.

Bəs nə üçün mürgüləmir?

Bayaq ana südü əmib,

İndi ana ruhu əmir.

İllər ötdü, yaşa doldum.

Anladım ki, ana dilim

Ürəyimdən çıxmaz mənim,

doğransam da dilim-dilim.

Anladım ki, sinəmdəki sözlər deyil,

babaların nəfəsidir.

Dizlərimə taqət, qüvvət,

gözlərimə işıq verən,

Çənlibəldə at oynadıb

şimşəklərlə qoşa gedən

igidlərin nərəsidir.

Bu dildədir yüz abidə, min abidə,

Xilafəti parçalayan

Babəkimin qəzəbi də!

Məhv olarsa bir gün bu dil

Göy göl onda Göy göl deyil.

Qoşqar onda Qoşqar deyil.

Qız qalası qala deyil.

Öz dilini sən qala bil!

Qərbə, Şərqə işıq salan

Füzulini sən qala bil!

Sağdır dilim,

demək, sağdır şərəfətim, ləyaqətim,

Sağdır, demək

milyard yaşlı məmləkətim.

Yüz hədəfə tuş etmişəm

şəhdini mən, ətrini mən.

Külək deyil, güllə açdı

Təbrizimin yaxasını.

Boğazından çıxartdılar

loxmasını.

Lakin yenə o yaşadı,

qoruyaraq Möcüzünün misrasını.

Bizim böyük Nərimanın

anasıdır mənim dilim.

İnqilabın şərqdə

ilkın dalğasıdır mənim dilim.

Mənim dilim məğrur baxmış

üzərindən gəlib-keçmiş,

Ürəyini dəlib keçmiş

oxların qanlı ucuna.

Baş əyməmiş ərəblərin

qol zoruna,

dil zoruna,

qılıncına, qırmancına!

Baş əyməmiş! Baş əyməyir! Əyməyəcək!

Cabbarlığın türbəsinə

bahar özü qoyur çələng.

Ürəyimdə od qalamış

min-min arzum, əhdim mənim.

Bax, bu dildə "hücum" deyib

İtaliya dağlarında

dağ çəkmişdir faşistlərə

Mehdim mənim!

Bax, bu dildə şeir dedi

Səməd Vurğun Moskvada.

Qucaq-qucaq gül gətirdi
rus qızları o ustada.
Qəlbim-bahar şəlaləsi,
sevinc yığır, ah dağıdır.
Mənim dilim Göy göl, Xəzər,
Mənim dilim Şahdağımdır!
Qoy dilçilər öcəşsinlər,
Yoxdur bəhsə meylim mənim.
Heç bir dildən əskik deyil
bəşərin dil ağacının
şah budağı dilim mənim!

Təkcə cümlə deyil, təkcə səs deyil,
Xalqımın gözünün odu, ziyası,
canı, şah damarı, arteriyası,
ən böyük mirası sabahkı nəsle!
Zamandan-zamana, əsrdən-əsrə
vuruşla yol gələn davalı dilim!
Babək qılıncının davamı dilim!
Kim qoruya bilmirsə
öz yurdunu, yuvasını,
udmaşın yurd havasını.
Kim qorumur öz dilini,
itsin mənim gözlərimdən ilim-ilim,
O sahili bu sahillə birləşdirən
ulu körpüm, qılıncımdır,
günəşimdir mənim dilim!

1961-1979

TƏBRİZİM MƏNİM

Övladına veribdir
Vətəninin adını.
Oğul-uşağa həsr edir
Ömrünü, istedadını.

Bir şairin atdığı daş

Dinlə, əziz Təbrizim, birinci barım mənim,
Dost-düşmən tanımağa canlı meyarım mənim.

Sən bir südəmər çocuq, hələ çox körpəsən.
Sən bəşər dənizində hələ sakit ləpəsən.

Hələ bilmirsən ki, sənin öz adında nələr var,
Mürgüləyir adında
Hansı təzə tufanlar, hansı köhnə tufanlar.

Hələ bilmirsən ki, sən adın nədən yaranmış:
Milyon-milyon könüldə
Həsret-hicran adlanan zəlzələdən yaranmış.

Dinlə, əziz Təbrizim, körpə baharım mənim,
Dost-düşmən tanımağa canlı meyarım mənim.
Sən doğulandan bəri bilsən nələr görmüşəm:
Bu ada işiq bilən pərvanələr görmüşəm,
Bu adın həsrətindən divanələr görmüşəm,
Bu adı əl yellədən biganələr görmüşəm.

Qalxıb boy atacaqsan çətin olacaq işin.
Bəzən hiss edəcəksən: qaranlıqda şimşəksən –
yəni tənhasan, təksən.
Vətəni – evi boyda, Vətəni – cibi boyda dargözlər görəəcəksən.

Qeyzin yol axtaracaq:
cır ürəyə, dargözə nə cür işiq verməli?
Nadanların beynini nə cür söküb qurmalı,
məşələ döndərməli?

Adamların ağızında qurd dişləri çıxıbsa,
onu nə cür qırmalı?

Tədbirlə, yoxsa daşla qırmalı, sındırmalı?

Zamanın yollarından duman keçir, çən keçir.

Təbrizə gedən yollar sərhəddən keçmir ancaq,
gözdən, könüldən keçir.

Qalxıb boy atacaqsan ellə nəfəs-nəfəsə,

Boy atan, qanadlanan tək cə cismnin deyilsə.

Varlığında kədər də, dərd də rişələnəcək,

– Vətən! – desən, yanacaq bəbəklərində şimşək.

Ömrüm-günüm, onda sən

Vətəni axtarma gəl yalnız xəritələrdə,

Axtar öz könlündəki cəsarətdə, hünərdə!

Soruş, cavab verim mən, hardan başlanır Vətən:

vicdanın öz səmindən,

Zülmətdə bir cüt gözün ildırım qüvvəsindən!

Min haqsıza baş əyməz bir haqlının əzmindən!

Nə meyxanə bucağı, nə mey tasıdır Vətən.

Milyon-milyon idrakın

eyni amal uğrunda çarpışmasıdır Vətən!

Ayrılсан bu dənizdən, damcı tək itəcəksən.

Qovuşsan bu dənizə,

özündə milyard tonluq qüvvət kəşf edəcəksən.

Enəcək, qalxacaqsan ulduzlara toxunan tufanlar qanadında.

Bəlkə Tağı Ərani, Xiyabani, Səttarxan

Doğulacaq bir daha əzmində, inadında!

Təkrar etməyəcəksən onların qüsurluğunu.

Təfəkkür qüvvəsinə döndərə biləcəksən

qollarının zorunu.

Tək cə mənim deyilsən, sən ki, oğul, bizimsən.

Arazım, Təbrizimsən.

Cüt hecalı adıyla susmaz mübarizəmsən!

Sən layiq ol adına, oğlum, başa düş məni.

tanı dostu-düşməni.

Düşmən həmişə səni soyuq kül görmək istər,

sən atəş olmalısən!

Düşmən həmişə səni gözsüz, lal görmək istər,

Sən onların gözünün odunu almalısən!

Onlar sənə çalmağa tütək vermək istəyər,

sən qılınc tutmalısən!

Heç bilər onlar səni, sən cahan olmalısən.

Bu torpağın heç bilsən nə qədər itkisi var.

Min-min itki yerinə tapılmış dürrüm mənim,

Təbrizim, ömrüm mənim!

Yox, nə dürr, nə incisən.

Səni daim sonuncu görmək istəyənlərə anlat ki, birincisən!

Enmə alçaq qatlara, həmişə hündür dağ ol!

Şöhrət düşgünlərindən, sərvət düşgünlərindən,

Ucuz tərifi dilənən qeybət düşgünlərindən,

uzaq, uzaq, uzaq ol!

Nəfsin ləkəsi düşsə təmiz ürək güzgünə,

Öz atalıq haqqımı haram bilərəm sənə.

Rütbə, sərvət önündə səcdə qılсан, əyilsən,

mənim oğlum deyilsən!

Kor dumanı, boz çəni parçala səhər kimi.

Daim alını açıq ol nurlu zirvələr kimi!

Təbrizim, dağım mənim! Arxam, dayağım mənim!

Yaxın illər ardında qalxıb dalğalanacaq

Zəfər bayrağım mənim!

Qışqır bəşəriyyətə:

– Mən odlar ölkəsinin od ürəyi Təbrizəm.

Nə dar ağaclarıyla, nə kələklə, nə şərhlə

Nə yırtıcı dişlərin dibindəki zəhərlə,

Susdurulmaz sarsılmaz kəsilməz mübarizəm.

Seç götür elə bir müqəddəs yol ki,
dönmək istəsən də dönəmməyəsən.
Elə bir zirvəyə qalxıb ucal ki,
enmək istəsən də enəmməyəsən.

Hələlik qolunu, dola boynuma,
Eşidim Arazın, Kürün səsini.
Səni qucmaq ilə bitişdirim qoy,
Yurdumun yaralı xəritəsini!

Türkan, 1965-1979

SƏLAHİYYƏT İSTƏYİRƏM

Balina gölmədə yaşaya bilməz,
Ona ümman gerek, okean gerek.
Gen-gen açsın deyə qanadlarını,
Qartala qəfəs yox, asıman gerek.

Kişi sığa bilməz qabığına,
Yeddi səma yanır gözümdə mənim.
Döyüş qılıncıyam, girsəm də qına,
Ümman ləngəri var köksümdə mənim.

Gör nə deyir ürəyimdən
Keçən niyyət:
Şüalardan qızıl kəmənd,
Göydən vüsət, yerdən qüvvət,
seldən sürət istəyirəm.
Təbiətə layiq olan bir cəmiyyət istəyirəm.

Mağara sakini səviyyəsində
Gəda üstümüzə qoçulanmasın.
Sussun, ilan dili haçalanmasın.
Gözü sağ, vicdanı kor adamları,
qəlbi findıq boyda,
tir adamları,

Özü çoxdan ölü, nəfsi dipdiri,
Ar, namus çəkməyi tərğidənləri,
Yüksək vəzifəyə qır-saqqız, zəli
Rütbədən yüzəlli yapışanları,
Gecələr dəlmədən, deşikdən çıxıb
Yarasalar kimi tapışanları,
Büllurla, qızilla, zərlə, zibillə
Feodal qəsrini bəzəyənləri,
Elmin sinsəsində, şerin bağında
Xərçəng azarına bənzəyənləri.
Özü dəvələri dəngə verirkən,

Bir balıq tutana iş kəsənləri,
İpəklə, pambıqla baş kəsənləri,
Öluncə, köruncə şillələməyə,
Sözümlə, şeirimlə güllələnməyə
Macal, fürsət istəyirəm.
Səlahiyyət istəyirəm.

Ayılısın nakəsi ildırımlarım.
Bütlərin, kütlərin kal peysərində
Barı heç olmasa bir qılnc qırım.

Mənim sənət aləmində kəhkəşan tək ağ yolum var.
Evdə Babək qalasına bənzəyən iş stolum var.

Buna görə nə imarət, nə səltənət istəyirəm.
Üzlülərin maskasını yırtmaq üçün səlahiyyət istəyirəm!

Təkcə Ayla, təkcə Günlə bu kainat gözəlləşməz.
Pak, müqəddəs, ulu İnsan – Aya əvəz, Günə əvəz.

İnsanları şikəst edən, xırdalayan, kiçildən var.
Hər ləndirib, fırlandırıb qapılarda gicəldən var.

Küt başları ayılmağın,
Daş qəlbləri yumşaltmağın Loğmanıyam.

Buna görə nə bir məlhəm, nə bir şəfqət istəyirəm.
Can yangını xərcləməyə səlahiyyət istəyirəm.

Qolum sına, tilsimləri dişimlə də quraram mən.
İradəmin küllüngüylə daş sədləri yararam mən.

Yalnız, yalnız öz köksümdən qüvvət, qüdrət istəyirəm.
Bu dünyanı ürəyimcə qurmaq üçün səlahiyyət istəyirəm.

POEZİYA! POEZİYA!

Gənclikdə şairlik bir azca asan,
Nəğmələr söylərsən xoşbəxtəm deyər:
Bənövşə nəfəsli gözəl bir qıza,
Qız-gəlin nəfəsli tər bənövşəyə.

Sənə gül verərlər, gözlərdə hörmət,
Yönələr könünə çayların yönü.
Bilməzsən, bir dəstə gül verən sənət
Qurban istəyəcək bütün ömrünü.

Bəzən bir şeir ilə xalqın gözündə
İşıqlı zirvəyə yüksəlir insan.
Sən demə bir şerin yüksəkliyini
Bütün həyatınla qorumalısan!

İllər sovuşduqca itir dincliyin.
Misra işıqlanmır, yanmırsa ürək.
Sənə şairliyi verən gəncliyi
Şairlik gücünə yaşatmaq gerek.

Qəhrəman kimidir şeir, qəhrəman,
İdrakın gücüylə durar meydanda.
Şeirdir şairi göyə qaldıran,
Şeirdir şairi yerə vuran da.

Məslək silahımsan sən, poeziya!
Ən vacib azuqəm, duz-çörəyim sən.
Gözdə işıq varsa, sənsən o ziya,
Ürək sönməyibse, sən ürəyim sən!

Sən mənə görəksən –
misralarınla
Sabahkı dünyaya bir kəmənd atım.
Gözəllik sarayı ucaldım göyə,
Ehkam dağlarını yığım, dağıdım.

Sən – mənim şah dağım, Savalanımsan.
Arazım, Kürüm də çağlayır səndə.
Qaralır gözümdə qəfildən cahan,
Sən əldən çıxanda – ilham itəndə.

İdrak gücündədir şairin gücü.
Mən, ilham susanda özgüləşirəm.
Bir həyat şüası – bir misra üçün
Qayalar söküərəm, dağlar eşirəm.

Mənim poeziyam!
Sən – ağ şələlə,
Qaldır, at yolundan qara daşları.
Sözün qüdrətilə ağıllandıraq
Elindən, kökündən ayrılmışları.

İşıqlı zirvələr yolçusuyuq biz,
Şeir bizim üçün ən uca dağdır.
Eşqsiz, alovşuz, mübarizəsiz,
Şeirsiz yaşamaq yaşamamaqdır!

Miyənə misrələr, sürtülmüş sözlər,
Ölövay şeirlər qoy girsin yerə.
Qoy aman verməsin işıqlı gözlər
Yarasalar kimi hərlənənlərə.

Böyükdür, ülvidir Azərbaycanım!
Bu torpaq üstündə ərlər yaşamış.
Bizim şerimizin od qılıncını
Xətai sıyırmış, Sabir daşımış!

Köksümü əlimlə yarıb sökərəm,
Zamanla birlikdə nəfəs almasan.
Mən sənə üstündən qələm çəkərəm,
Xalqa çörək kimi gərək olmasan.

80-ci illər Mənlik

MƏNLİK

Külqabıda nə qədər ölgün, yarımçıq siqar.
Odu nəfəsdə qalmış, külə dönmüş zəhrimar.

Birini də yandırıb sümürürsən dərindən,
Tüstü gedir, qayıdır təşnə giyərlərindən.

Dağdırsan əlinlə bu dumanı, bu çəni.
Çətinliklə deyirsən ürəyindən keçəni:

– Xəlil, bu şeirləri hələ vermə sən çapa,
Saxla. qalsın kitaba!

Hansı şerə baxıram, elə “Mən!”, “Mən!” deyirsən
Vallah, qardaş, elə sən öz içini yeyirsən.

İnsaf da yaxşı şeydir, axı el var, elat var.
Xalqı atıb... nə qədər özündən demək olar?

Hər tarlada, hər sexdə can qoyur qəhrəmanlar,
Dağ çapanlar, Xəzəri cərrah kimi yaranlar.

Hanı? Neçin görünür bircə şerində onlar?
Şimşəyi ovlayanlar?! Nəhri cilovlayanlar?!

Külqabıda nə qədər ölgün, yarımcan siqar.
Tüstülər burum-burum, otaq duman, otaq dar.

Xoruzum yenə də qoltuğumdadır,
Pərişan dönürəm redaksiyadan.

Yaxşı ki, dadıma Mənliyim çatır,
Çıxanda rastıma bir naşı, nadan.

Gündüzün mənliyi günəşindədir,
Gecənin mənliyi ay-üldüzunda.
Dənizdə ağappaq o tüğyan nədir?
Bir tufan mənliyi yaşayır onda.

Mənliyi olmasa, fırlanarmı Yer,
Yaşada bilərmı bəşəriyyəti.
Ulu kainata sən bir fikir ver,
Mənlikdən yaranmış onun qüdrəti!

Mənliyi olmasa, göllər quruyar,
Dənizlər bilinməz, çaylar bilinməz.
Mənliyi olmasa, güllər quruyar,
Baharlar bilinməz, yaylar bilinməz!

Vətənmi deyirsən, elmi deyirsən?
Kişi Mənliyindən başlanır Vətən.
Mənlik ləyaqəti yetişməyibse,
Millet yox, qarşında tayfa görərsən.

Lalənin qanıyam, pələngin canı,
Gürz vuran, bal kəsən, dağ yaran mənəm.
Qaldırıb çiyinə Azərbaycanı
Üfüqdən-üfüqə aparən mənəm!

Qaralır nəfəsim... dözərəm, nə qəm.
Od var kirpiyimdə... dözərəm, nə qəm.
Nə dizlər, nə gözlər, nə qollar dözür,
Mənliyim sağdırsa, özüm dözərəm!

Dağıtdı dağları zərbəmin yönü,
Kəşf etdim xalqımın böyüklüyünü.
İndi növbət onun □- tapar o günü:
Kəşf edər oğlunun böyüklüyünü!

Nə qum zərrəsiyəm, nə şəh qətrəsi.
Dibsiz ümmanların tufan səsiyəm.
Coğrafi sərhədlər qoy öyünməsin,
Təbrizin, Bakının söz süfrəsiyəm.

Sən elə bilmə ki, baxıb Araza,
Ayna qabağında daranır Vətən.
Yaşı milyardsa da, mərd bir oğlunu
Taparkən... yenidən yaranır Vətən!

Bəli, nə poladdar, nə pambıq, nə neft,
Vətən – susdurulmaz kişi ruhudur.
Sən öz Mənliyini döyüşdə kəşf et,
Mənliyi yoxdursa, şir də ahudur.

Kişi Mənliyindən başlanır Vətən,
Vətən – susdurulmaz Kişi ruhudur!

Bakı, 18 dekabr, 1980

XUDAFƏRİN KÖRPÜSÜ

Xan Arazın üstündə ulu körpü, daş körpü.
Cüt qayanın çiyində möhkəm dayanmış körpü.

Yazda çay köpüklənər, sığmaz yatağa, bəndə.
Ulu körpü inciməz,
Altından çay keçəndə, üstündən sel keçəndə.

Bu körpünün üstündən dövrənlər gəlib keçib,
Su axtaran marallar, ceyranlar gəlib keçib.
Zinqirovlu, ovsarlı karvanlar gəlib keçib.

Bu gün mənim qəlbimdə qızmış dəvə qeyzi var.
Dəvəni incidəni dəvə tapdar, parçalar.

Vaxt olub ki, bu yerdə həyat coşub çağlayıb,
Bu körpü Naxçıvanı Təbrizimə bağlayıb.
Bir rizimi az qala min rizimə bağlayıb.

Şaxə-şaxə yolları cilovlayıb, saxlayıb.
Göy qurşağı boydaca gərilmiş qollarıyla
Şimalı qucaqlayıb, cənubu qucaqlayıb!

Bu gün mənim qəlbimdə qızmış dəvə qeyzi var.
Dəvəni incidəni dəvə tapdar, parçalar.

Qıfıllanmış qapısı, körpünün yolu bağlı.
Cığırları ot basıb. Körpünün köksü dağlı.

Dəmir qıfıl, daş qıfıl
Qıfıllanmış elə bil ləyaqəti, qüruru.
Pashı dəmirin üstə qalın hörümçək toru.

Hörümçək qansız, yekə. Toru betondan da bərk.
Ah, bu toru yırtmağa qəfil ildırım gərək!

Kaş - Baxaram sükut ilə. Sükutla hayqıraram.
Rakət - Mən o pashı dəmiri yumruğumla qıraram!
Cəhət - Dişlərimlə doğraram!

Ürək - Ömrüm, günüm, qəm yemə! Sil gözünü, can ana!
Sən - Daş ürəkli fələyin biz salarq yadına:

Türk - Cahanda hər abidə gözəl bir iş üçündür.
Ulu - Körpülər çay üstündə gediş-gəliş üçündür.

Şamaxı, 30 may, 1980

ÖZBƏKİSTAN

Xeyir! Məni gətirmədi nə təyyarə, nə də qatar.
Sənin adın çəkildə gördüm bir cüt qanadım var.
Zirvələri al günəşə dirsəklənən doğma diyar!
Yaşın – milyard, ruhun – bahar.
Vətənimin ortasında tər gülüstan – Özbəkistan.

Öz balanam, ana yurdun o başında doğulmuşam.
Dənizlərdən dənizlərə qanad gərən qızıl quşam.
İldırımı ötüb keçən sürətinə vurulmuşam.
Torpağına Ceyhun kimi, Ceyhun kimi sarılmışam.

Daş ver mənə saray tikim, sən memarsan, mən də ustan,
Yüz memara, min ustaya ilham verən Özbəkistan!

Damarlarda od axını, Kür, ya Araz kimi axın.
Bəlkə qardaş deyim sənə? Sən qardaşdan daha yaxın!
Bir rəmziyik cüt sinədə bir can kimi yaşamağın.
Doğmalığı qanımızda atəş kimi daşımağın!
“Dost” sözüne sığışmırıq, nə cür deyim təkcə dostam,
Məhəbbətin, sədaqətin tunc qalası – Özbəkistan!

Nəvaiyə oxşar mənəm, Nizamiyə bənzəyən sən.
Kəmaləddin Behzad olub “Xəmsə”ni ilk bəzəyən sən.
Cəlaləddin qılıncına, Babir qələminə əhsən.
Döşlərindən yüz dahiyə, min igidə süd vermişən,
Söz gücünə, saz gücünə qurtarmısan bizi yasdan,
Ozan dilli, qopuz telli bayramımız Özbəkistan!

Ləngər vurur Amu-dərya, qayaları qıra-qıra.
Yaqut, gövhər imarətlər qucağında sıra-sıra.
Registanda şəfəqlə işıqlanır iki era.
Qalxıb göyə... yerdə deyil nə Səmərqənd, nə Buxara.
Hər sarayın bir möcüzə, hər divarın qızıl daşın.
Dastanlara, nağıllara sığışmayan Özbəkistan!

Kaşı – növ-növ, naxış – rəng-rəng, buta-alov, bəzək – mərcan.
Raketmidir o minarə, göy gümbəzi o asiman?
Cəhənnəmdə yaşasa da cənnət çıxıb fırçasından,
Yüz dürdanə yaratmışdır bir məzara sığan insan.
Ürək – dərya. Ləpə dodaq pıçıldayır asta-asta:
Səni tamam qavramağa çatmır ömür, Özbəkistan!

Türküstanın çələngidir Fərabilər, Birunilər.
Uluğbəyin zəkasıyla işıqlandı göydə ölkər.
Qızılqumda qızıla dön, Fərqanədə gül aç, göyər.
İnadını gürgə döndər, qanadını cürətlə gər!
Bağlarından calaq alsın Yer üzündə hər bağ, bostan.
Səadətım, – Özbəkistan!

Alqış sənə, salam sənə bizim Odlar diyarından!
Bu diyarın Araz adlı, Kür adlı şah damarından.
Buyur, sənə sovqat verim Göyçayımın xas narından,
Yandı, içim Zərəfşanın qoy dirilik sularından.

Doymur könül bu günəşdən, bu bahardan, bu tər yazdan.
Ağzımızda havası da şərbətləşən Özbəkistan!

Gözərn gözümlə Azərbaycan, vuran nəbzim – özbək dili.
Təkcə iki yurdun deyil sizin, bizim özbək dili.
Misra-misra qızıl çəkən daş-tərəzim özbək dili.
Şeyxzadə ilhamında od nəfəsim özbək dili!
Ucalırsan, güc alırsan on dörd milyon oğul-qızdan,
Öz bəxtinin öz memarı, özbək dilli Özbəkistan!

Türkan, 21 May, 1980

SAZ

Sən durna boğazlı, bülbül avazlı,
Ağır yollar gələn yoldaşım mənim!
Xəzərli, Göyçəli, Kürlü, Arazlı,
Uzaq Urmiyəli sirdaşım mənim!

Dilə gəl... saçlısın atəşin, odun.
Sən ki, dərdlərimin tərcümanısən.
Əsrlər dalından Dədəm Qorqudun
Bizə göndərdiyi erməğanısən.

Sən – böyük bir elin sevinci, qəmi.
Duymadı, sevmədi söylə kim səni?
Buluddan sıyrılan şüalar kimi
Köynəkdən çıxartdı Qurbanım səni.

Bəzən qəsbkarlar girdi qəsdinə,
Ərləri, nərləri yığıb cəm etdin.
Qıratın tərəkində düşmən üstünə
Misri qılinc ilə yanaşı getdin!

Nurani, pirani, aqıl babalar
Sandı bir istehkam, bir səngər səni.
Dedilər: – Köksündə dağ çayları var,
Zilə qaldıranda Ələsgər səni.

Nəcəfin belində qaynar samovar
Çiyninə alovlu sırımlar saldı.
Təzənə əlindən düşəndə naçar,
Səni gözlərinin yaşıyla çaldı.

Titrəyən tellərin ahlı, ələmli,
Başımda tufanlar qoparmadınmı?
Məcnun faciəli, Müşfiq qələmli
Növrəs İmanımı aparmadınmı?

İman – günəşiydi toyun, mağarın.
Heyhat, baharımı erkən vurdu qış.
Cahanda həmişə istedadların
Başının üstünə şimşək oynamış.

Sən –tərlən, sən – odlu səməndər quşu
Qoy yaxın düşməsin buz ürəklilər.
Sənin bir telinə döyməyən naşı
Səni el içində xəcil eyləyər.

Dümbəkli, zurnalı aşıqlar çıxıb,
Toya yox, can atır şabaşa, pula.
Ərlər meydanına uşaqlar çıxıb,
Barı uşaq kimi abırlı ola.

Burnunu ovmağa ər gərəkdə, ər
Ozan qiyafəli mülkədarların.
Qalxsın məzarından Aşıq Ələsgər,
Yırtsın maskasını saxtakarların!

Gəlsin bu ölkənin başbilənləri,
Bu söz məbədində, sənət elində
Orkestr qüdrətli sazım quruyub
Çömçəyə dönməsin nadan əlində.

Ləli daşdan seçək, yaxşını pisdən,
Açılsın ozanın can xəzinəsi.
Bağda qızılgüllər, dağda şələlə,
Konservatoridə saz fakültəsi.

Pəhləvan kürəkli, şair ürəkli,
Bəstəkar duyğulu Kamandar gəlsin.
Məxməri səsindən, haqq nəfəsindən
Sazından məst olan kaman, tar gəlsin.

Şəyirdə göz qoysun ustadı Əmrah,
Bir səsi yüz yerə bölən sənətkar.

Ölgün duyğuları diriltsin deyə
Saz üstə az qala ölən sənətkar.

Gəlsin Aşiq Əkbər, çalsın, çağırınsın.
Qanıma od vursun zildə “Koroğlu”.
Sazı – Kürün qolu, Arazın qolu
Ədalət sel olsun, bəndləri qırsın.

Saraclı – sinəsi əttar dükkanı,
Nəsibi həmişə toy, mağar olsun.
Azaflı Mikayıl Aşiq İmranı
Yarışa çəkməklə bəxtiyar olsun.

... Sən durma boğazlı, bülbül avazlı,
Ağır yollar gələn yoldaşım mənim.
Xəzərli, Göyçəli, Kürlü, Arazlı,
Uzaq Urmiyəli sirdaşım mənim...

Ağkilsə – Türkan, 1965-1980

BAŞ GİRLƏYƏN

Geyimlər əlvan-əlvan, mərmər salon çırağban.
Əllərdə gül dəstəsi, nəfəslərdə həyəcan.

Qızlar – sənət pərisi, oğlanlar – eşq hərəsi.
Şer oxuyan şairə bir çələngdir hərəsi.

Bayırda vur-çatlasın... milis kəsib qapını.
Görən təbrik eləyir əldən bilet qapanı.

Bəs necə? Burda şerin neçə müdrik elçisi...
Qalay, qurşun yanında tək-tək qızıl külçəsi.

Burda Yevtuşenko var, sarı – saçı – söz tacı,
Ən yeni rus şerinin qına girməz qılıncı.

Burda Həmzət nəvəsi Rəsul, hər sözü dastan.
Şəlalə nəfəsində haray çəkir Dağistan.

Burda Rəsul Rza var, şerin yorğun qartalı.
Dərk edə biləcəkmə bu zal o Rüstəm-Zalı?
Burda Vahab nəvəsi, bizim Bəxtiyarımız.
Fəxrımız, vüqarımız. Sözü dildə, ağızda.
Heyif əzbəri yoxdur, gözü qalıb kağızda.

Burda boynu dönməyən kərgədan da, kəl də var.
Şair maskası taxmış ağciyər, əfəl də var.

Bəs hanı Məmməd Araz, bir az çilgın, narazı...
Damarlara köçürsün qan yerinə Arazı.

Bəs hanı Söhrab Tahir – Təbrizimin haqq səsi,
Yanar ciyərlərində Xiyabani nərəsi!

Meydanı boş görünlər burda meydan sulayır,
Qonaqların şəninə alqış nəhri gürləyir.

Moskva – sənət bürcü, Mahaçqala – tunc qala.
Bəs rəvamı Bakımız sevgiyə möhtac qala?

İlan çalsa, dözərəm.
Qum çölündə yeddi gün təşnə qalsam, dözərəm.

Dözərəm, yurdum ancaq futbolda geri qalsa,
Üzgü yarışlarında,
Qaçış meydanlarında medalımız azalsa.

Mən dözərəm birtəhər, əldən versək tennisi,
Basketbolu, xokkeyi.

Ancaq ar gəlir mənə
Şeir-sənət yolunda birinci görməyəndə
on min yaşlı ölkəni.

Burda sənətkar gərək, şeri məğrur, özü nur.
Yaşıl gözlü şairə desin: – Bir az dinc otur.

Burda bahadır gərək, dəli, dolu yaşında.
Şeir oxusun, əlləri Savalanın başında,
Elbrusun qaşında!

Burda şair gərək ki,
Xatırlatsın Xəzərdə dəmir-beton körpünü.
Bütün qasırgaları lal eləsin, susdursun,
Bütün havalıların ala bilsin köpünü!

Burda şair gərək ki, Vətəni bir də doğsun
Öz ilham zavodunda.
Şimal qütbü ərəsin ürəyinin odunda.

İlan çalsa dözərəm,
Qum çölündə yeddi gün təşnə qalsam, dözərəm.

Ancaq dözmür hiddətim, sığmır qəzəbim bəndə,
Sərraflar sənə baxıb mənə qiymət verəndə.

Yarı tülkü, yarı şir
Bir kəmsavad irişir:
– Hi, hi... bizim şerimiz...
gəda şerə girişir.
Onun peysəri, mənim yumruqlarım gicişir.

Qulaq as, möhtərəm sədr,
Bir zamanlar umardım,
Umardım ki, indicə maşın göndərəcəksən,
İpək zərf, dəvətnamə. sonra... söz verəcəksən.

Heç nə ummuram indi,
Sula, meydan sənindi!
Nə fərqi var, səninçün, kim ensin, kim ucalsın,
Kürsüdə şeir oxuyan qoy lap ölü can olsun,
Təki sənin vəzifən, hökmün yerində qalsın.

Təki ipək yaylıqla silib tərlə qaşını,
Sədrlik etməsən də gırləyəsen başını.

Nə qəm, görək kim kimi?
Odur, təmkinlə gəlir XXI əsr – XX-nin hakimi!

Sağlıq dilərəm sənə, görmək üçün o günü,
Neçə qalın peysərin gübrəyə döndüyünü.

Neçə boş-boş şöhrətin
Gübrədən, küldən belə əskik görüldüyünü.

Sağlıq dilərəm sənə, görmək üçün o günü.
Yaşa, ölmə, amandır.
Ölmə bil ki, söz verən sədr deyil, zamandır!

SATQIN

Satqın kimə deyirlər?
Elə yalnız cəbhədə əlini qaldırana?
Yox, satqınlıq dünyada çeşid-çeşid, növbənöv...

Bəzən könlüm düşünür,
Məni çox düşündürür
Bir misqal, yarım misqal şöhrətə satılanlar,
Atasından xəbərsiz adətə satılanlar.

Nə qədər növləri var:
Biryolluq satılanlar, təcricən satılanlar,
Çağırın gecə yarı,
Hətta gözüyumulu göstərərəm onları.

“Satım, satmayım...”
deyən miyanə satqınları,
Qiyabi satqınları,
əyani satqınları.

Eləsi var... andırır
bazara çıxarılmış
saplıcanı, satılı.

Heç alan yox, satılır.
Satış qiyməti növ-növ,
enir, qalxır bir daha:

– Beş min!
– On min!
– Əlli min!

Məzəndəsi qalxdıqca, satqınlığı tündləşir.
Kor eşşək dərisinə dəyməsə də vücudu,
İş başında şirdi, “şir!”

Neçə traktor salıb
qədim bir qəbiristanı
Qara şuma döndərən,

Hökmdar çinarları şah təxtindən endirən,
Qırqovulu, ceyranı o dünyaya göndərən
Minillik abidəni ilim-ilim itirən,
Yerində kəfən kimi şöhrət kolu bitirən
Satqınlar görmüşəm mən.

İmansızı, qansızı
yalandan məhv eləyən
Alçağı ülvi kimi
əzizləyən görmüşəm.
Qatilini ellərini qızıl qan ləkəsindən
təmizləyən görmüşəm.
Məni görsə saralır, dönüb olur bir cücü.
Məsti ayıq tanıyır, fərarini döyüşçü.

13 dekabr, 1980

SUAL-CAVAB

- Kimdir ən böyük şair?
- Mənim babam Nizami!
- Ən qəhrəman sənətkar?
- İmadəddin Nəsimi!
- İldırım sürətli at?
- Koroğlunun Qıratı!
- Qısa, qaynar bir həyat?
- Cabbarlının həyatı!
- Dünyada ən gözəl səs?
- Xanın, Bülbülün səsi!
- Ən doğma, yaxşı ölkə?
- Azərbaycan ölkəsi!

EHKAMÇILARA QARŞI

İçimdə dəli bir hiddət yaşayır.
Dümanda, tüstüdə boğulanları
Xilas etmək üçün min verst yol gələn
Küləkdə belə bir hiddət olurmu?

Kar kimi, kor kimi dumanlıqları,
Göz deşən, ən qatı qaranlıqları
Qızıl qayçısıyla kəsib doğrayan
Şimşəkdə belə bir şiddət olurmu?

İçimdə... gözünü heç vaxt yummayan
Bir ayıq baxışlı nifrət yaşayır.
Yolkəsən dağları külə döndərən
Vulkanda belə bir nifrət olurmu?

Ən böyük ümmanın dərinliyini
Qayalar başına qaldıra bilən
Tufanda belə bir qüdrət olurmu?

İçimdə qışqırır sellər, selablar.
Yıxır boz qayanı, sal daşı oyur.
Qaynar damarlarım qan yox, atəş yox,
Yüzlərin, minlərin öhdəsindəki
İntiqam eşqini yalqız daşıyır.

Sənə elə gəlir bitib döyüşlər,
Daha yerli-dibli sənindir zəfər.
Yox, ədalət adlı ordu məndədir,
Susan vuruşların ardı məndədir.

Ölümə layiqi qırmaq, dağıtmaq,
Həyatı ucaltmaq təşnəsiyəm mən.
Çatılan qaşlarım – qəzəb yarağı,
Uzanan qollarım – döyüş bayrağı,

Həkim, nüsxə yazma, əvvəl öyrən, duy
Kimdir əsəbləri çəkən tarıma.
Sonra xan Arızı məlhəm kimi qoy
Gözə görünməyən yaralarımıza.

MİNDƏ BİR

– ... *Bu xəstəliyə tutulanlardan
heç tam sağalanı olurmu?–*
– *Mində biri! – deyə həkim cavab verdi.*
O mində bir elə mənəm! – dedim.

Canım həkim, gözüm həkim,
Düzdü sənin sözün, həkim!

Bu dünyadan kam alanlar, qəhrəmanlar mində birdir.
Mərdlər, ərilər, hünərvərlər, bəxtəvərlər mində birdir.
Elə mənəm o mində bir.

Zirehlənmiş iradəmlə hələ güclü, hələ sağlam.
Mərəz bir əjdaha olsa,
Onu polad caynağımla boğacağam!

Büdrəməyə, sustalmağa nə haqqım var, nə də vaxtım.
Xəzərimin ortasında al qırmızı dan yeridir mənim baxtım!

Azərbaycan – sonsuz ümman, onun sahil qayası – mən.
Qranit, sal qayası mən!

Odur, döyüş gəmiləri üzüb gəlir üzü bəri.
Nəfəsimdir bu dənizin yelkən qovan küləkləri.

Şələləyəm, hələ gərəkdir min ürəkdə bəstələnim.
Haqqım yoxdur xəstələnim.

Bayrağımı Savalanın zirvəsinə sancmalıyam.
Yol bağlansa, lağım atıb yeraltı yol açmalıyam.
Qanadlarım zəncirlənsə ürəyimlə açmalıyam.

Canım həkim, gözüm həkim, dinlə, canda qalmasın ox.
Sən hər şeyi görə bildin, bircə mənim ruhumu yox.

H₂O deyil yalnız fırtınalar doğan dəniz.
Bədəm əldən gedərkən də bir ümmandır ürəyimiz.

Qarşımdadır dalğatutan, Təbrizimi dinləyirəm.
Elə bil ki, öz qəlbimi, öz nəbzimi dinləyirəm.

Nəfəsindən, nəğməsindən qüvvət gəlir ürəyimə.
Hər cümləsi, hər hecası işiq verir bəbəyimə.

Sən əlində fonendoskop baxdın açıq kürəyimə.
– Nəfəs alın!

– ...
– Nəfəs verin!

Endi, qalxdı nəfəstutan gah aşağı, gah yuxarı,
Mən bilmədim, kirəclənib, ya sağdı qan damarları.

Ancaq gözəl bilirəm ki, dəmirdəndi sınırlarım.
Milyon qəlbə qan daşıyır “Araz” adlı şah damarım.

Canım həkim, gözüm həkim.
Düz söylədin,

bu dünyada qəhrəmanlar mində birdir.
El dərdini dağ çiyində daşıyanlar mində birdir.

Bir gün qəbrim qazılanda, heyrətlənmə yansa qəbir.
Mində birin baş daşı da məşəlləşir.

YÜRÜŞDƏYƏM

Həmişə yürüşdəyəm, mənzil uzaq, yol kəsə.
Qarşıma dağ da çıxsa, aşırım birməfəsə.

Qartal könül sığışmır cahan adlı qəfəsə,
Dəniz çıxsa qarşıma, üzürəm birməfəsə.

Güman etmə yolumu yanar cəhənnəm kəsə,
Min-min yolun içindən yol seçmişəm, yol kəsə.

İlişirəm, vaxt olur, bir xəbisə, nakəsə,
Yürüş dayanır bir an.
Yanacaq götürürəm qəzəb qaynaqlarımdan.

Gedin xəbər verin siz hər qafilə;
Nə söylər, köksümü yandıran nəfəs:
Nə mərəz, nə qərəz... heç ölüm belə
Məni öz yolumdan saxlaya bilməz!

1980

GÜL YASTIQ

Gecə yatanda bildim,
Qızılgülün ətrinə birdən batanda bildim:
Yastığa gül doldurub hədiyyə göndərmisən.
Ana, sən bu gülləri bircə-bircə dərmisən.

Sərmisən, qurutmusan...
Əllərinlə süslənib bu dördkünc, yüngül yastıq,
Yaz köynəkli, gül yastıq.
Hardan gəlib ağlına belə bir yastıq növü?
Hər ilməni bəzəmiş göz nuru, can alovu...

Ah, analar, analar!
Gecə, gündüz, vaxt-bivaxt balasını düşüncüb,
övladını, analar!
Əlacın olsa, yəqin
Mənə otaq yerinə kəhkəşanı verərsən,

Mənə yataq yerinə gülüstani verərsən.
Gözlərini üstümdə cığara döndərərsən...

Nədir bu eşqin adı, əziz ana, can ana?
Heyrandır bəşəriyyətdə ana istedadına!

Qərənfillər, lalələr, nanələr becərirsən,
Dərirsən, övladına gül yastıq göndərirsən.

Ana, sənin övladın döyüşlər qoynundadır,
Döyüşlərin dalğası onun fil boynundadır.

Onun başı altına gül yastıq qoyma əbəs,
Oğulsa, yata bilməz.

İnan, azca uyuyub dincəlmək istəyirkən,
Neçə qızıl ildırım soxulur pəncərəmədən.

Sən oğluna rahatlıq, dinclik arzulayırsan,
Tufan nəbzi arzula!
Maneə dağlarını yıxmaq əzmi arzula,
Namərdlərin içindən almaçıq, üzüağ
çixmaq əzmi arzula!
Dinclik arzulayırsan, mənim dincliyim özgə...
Qəhrəman bir şerimi, qorxaqların əlindən
xilas eləyə bilsəm,
dincələrəm bir azca.

SONRA...

Mən öləndən sonra ikinci ömrüm,
Ən gözəl həyatım başlanmalıdır.
Sən ey tabutumun girib altına,
Günəşi çiyinə alan bahadır!

Sanma soyuq qəbrə biryolluq uyam,
Nə göz yaş gərək, nə kədər, nə qəm.
Öylə hesab et ki, gül toxumuyam,
Toprağa düşdümü göyərəsiyəm.

Nə fitnə qalacaq, nə şər qalacaq.
Onların cövrünü sağlıqda bildim.
Qəbrimin üstündə mərmər qalacaq,
Bir də mərmər kimi ikiyüz cildim.

Əklillər yanında dayandığın an
Türkün tarixini bir də varaqla.
Silahın yoxdursa bir misramı an,
Yaxud kəmər kimi belinə bağla!

Sonra qoşul mənə elə həməən gün,
Hara? Arif olan işdən halıdır:
Mən öləndən sonra mənim ömrümün
Yüksək mərhələsi başlanmalıdır.

Türkan, 28 may, 1979

QURBAN OLDUĞUM

Uzaqdan alıram rayihəsini
Gəlir gözlərinə qurban olduğum.
Hələ oğrun-oğrun gözündən gülür,
Gülür, gözlərinə qurban olduğum.

Qopardıb qəlbimi gərək sinəmdən,
Ona gül yerinə bağışlayım mən.
Özü də bilir ki, mənim dərdimdən
Ölür, gözlərinə qurban olduğum.

Nə Xəzərə bənzər. Nə də Göy gölə
Canlı musiqidir, qulaq as dinlə.
Hər bir sevincini yalnız mənimlə
Bölür, gözlərinə qurban olduğum.

Yolumu kəssə də yanar cəhənnəm,
İnan, od-alovu yarıb gələrəm.
Axı, onun üçün mən də ölürəm,
Bilir, gözlərinə qurban olduğum.

Gəlir Firəngizim, qarlı nərgizim,
Gözüm, gülbənim, günəşbənim.
Bütün gözəllərin əlindən məni
Təkcə özü üçün qapan əzizim!

Gəl, gəl, köksümə qoy məğrur başını,
Hiss elə qəlbimin çırpınısını.
Yanaşır... gözümün sevinc yaşını
Silir, gözlərinə qurban olduğum.

HƏQİQƏT

Yalnız qəzetlərdən öyrənmək olmur,
Bir az dərinədir işin çətini.
Dəmirdən qoparı, daşdan çıxarı
Kişi kəşf etdiyi həqiqətini.

Qırx arşın quyunun dibinə sahib
Bəzən gizlədirlər Yusifi – haqqı.
Sən kəmənd eləyib damarlarını,
Dardan qurtarasan gərək dustağı.

Ürəyi olanlar, başı olanlar
Görür, seçə bilir, ağı qaradan.
Mən yalan fəvqündə bir həqiqət var,
Həqiqət – ən böyük Tanrı, yarıdan!

Mənim çoxlarına yazığım gəlir,
Çırpınır bir ömür yalan torunda.
Dibsiz bataqlığı gülüstan bilir,
Bəzən ayılır da... gec olur onda.

Sözdən qana keçsin, gərək haqq işi,
Söz üyüdən gəda, çalışma əbəs.
Haqqın döyüşçüsü olmasa kişi,
Haqqı heç bir vədə dərk edə bilməz!

Ürəyi, vicdanı piy bağlayanlar
Haqqı zəncirləyən qara qüvvədir.
Yalnız rütbəsini qucaqlayanlar
İşıqlı dünyaya kor gəlib-gedir.

Qanadlı raketdən min dəfə güclü,
O adi, güləruz qəhrəmana bax!
Tapdayır heyvərə səltənətləri,
Dağ boyda düzliyə güvənir ancaq.

Suya tullasalar, atəşlənər su,
Zindana salsalar, dağıdar dağı.
Torpağa gömsələr, fırlanmağını
Bir az da artırır Yer yuvarlağı.

Beş dəfə, on dəfə, hətta min dəfə
Döyülsən, əzilsən, üzülsən belə,
Usanma döyüşdən! Dik bax hədəfə!
Dön canlı məşələ öz atəşinlə!

Şerim! Məğrur dayan öz səngərində,
Sevincdən üstündür çəkdiyin dərd-qəm.
Dünyada ən böyük cahangiri də
Bir gün haqq önündə susan görmüşəm.

Türkan, 31 yanvar 1980

SƏADƏT ZƏNGİ

Tıp-tıp edir ürəyim,
Bir də basdım düyməni.
Görəcəyəm indicə sənin günəş çöhrəni.

Min dəfə görüşmüşük,
Yenə minbirinci yol görüş tamarzısıyıq.
Bir dadlı, bir sürəkli öpüş tamarzısıyıq.
Dolğun dodaqlarında səadətin rəngi var,
Gülgəz yanaqlarında şəriyyətin rəngi var.
Ağ örpəkli başında məhəbbət çələngi var,
Səndə, günüm-gündüzüm, ağ günlərin rəngi var.
Nə yaxşı ki, dünyada
Barmağımla isinən bir səadət zəngi var...

Min dəfə soruşmusan. Soruşursan bir daha.

– Nə var, nə yox?!

– Muştuluq! İşlərimiz yaxşıdır.

“Yaxşı sözü” sənincün bir zəfər alqışdır.

Sarılırsan boynuma: –

– Nə var, nə yox?

– Muştuluq!

Artırılıb bir azca kitabın çap yarpağı.

“Bir azca...” sənin üçün minbir sevinc qaynağı...

Fərəhindən, şövqündən gözlərini yumursan.

Bir göz yumub açınca, təzə müjdə umursan!

– Nə var, nə yox?

– Muştuluq!

Radioda bu axşam səslənəcək şerimiz.

Eyni candan qol-boyun çıxan sətirlərimiz.

Vaxt olur ki, mən işdən bir az yorğun gəlirəm.

Yorğun-argın gəlirəm.

Bir az solğun gəlirəm.

Fəqət səni gördümmü,

Gülürəm, yüksəlirəm.

Nə qəm, yorğun gəlirəm!..
Ən vacibi budur ki, sənə vurğun gəlirəm.
Uzaqda ağlasam da gülürəm görüşəndə.
Özün yaxşı bilirsən; səndən ayrı düşəndə
Cəbhələr yarırım mən.
Bir çınqı səadəti –
Bəlkə yetmiş min tonluq
Daşdan qoparıram mən.
Müjdə çətin yaranır, muştuluq ondan çətin,
Nə yaxşı ki, məğziyəm, çətin qalibiyyətin!
Baxma yorğun gəlirəm,
Sənə vurğun gəlirəm!
Nəfəsin toxundumu, solğun üzüm odlanır,
Çatlamış dodaqlarım –
Sənin adı cümləni dirilik suyu sanır.
Bayaq batan sinəmdə şəlalələr atlanır.
İncik könül bir anda şadlanır, qanadlanır.
Yenidən gülür üzüm,
Çünki, günüm-gündüzüm, səndə bahar rəngi var,
Yaxşı ki, bu diyarda, sən açan qapılarda
Bir səadət zəngi var.

Bakı, 20 yanvar, 1981

ATA İFTİXARI

Dan üzü oyanıb Təbrizi gördüm,
Yatırdı yanımda səssiz-səmirsiz.
Yandı gözlərimdə xoş bir təbəssüm,
Yetgin, qol-qanadlı oğuldu Təbriz.

Daha sığışmırdı çarpayısına
Uzun ayaqları, uzun qolları.
Maşallah, az qalır çarpayısına!
Bürüdü könlümü ata vüqarı.

Yenicə tərleyən bığ yeri bəlli.
Şabalıd rəngində saçları qıvrım.
Yorğanın üstündə görünən əli
Bəlkə beş şaxəli lal bir ildırım.

Dilimin ucuna bir misra gəldi:
Nübar üstündədir hələ bizim bağ.
Hələ yatmış ikən bunca gözəldir,
Təbriz oyananda aləm olacaq!

Türkan, 29 mart, 1981

NƏSİMİ KİMİ

Biz nəyik?
İldırım!
Torpaq!
Su!
Külək!

Əsək yer üzünün nəsimi kimi.
Yaşayaq,
yaradaq!
Ölsək də ölək
Bir ömrə sığmayan Nəsimi kimi!

HƏR SÖZÜN YERİ VAR

Həmişə kükrəmə, bəzən yavaş əs.
Demə ki, tufanlar qəddimi əyməz.
Vaxtında güllətək açılmayan söz
Sahibinə dəyər, hədəfə dəyməz.

DÜRLÜ-DÜRLÜ İNSANLAR

Dünyaya zinyətdir təmiz insanlar,
Dünyaya bir dərddir xəbis adamlar.
Heyif ki, qalıbdır hələ cahanda
İnsan qiyyəfəli iblis adamlar.

SÖZ-QƏLPƏ

Dedim: ağsaqqaldır,
söz qaytarmadım,
İndi qurcuxuram səhərə kimi.
Sən demə,
vaxtında deyilməyən söz
Ürəkdə qalarmış bir qəlpə kimi.

TORPAQ

Bizə hər neməti odur bəxş edən,
İylə, nələr deyir gör adi nərgiz:
Torpaqdan o qədər borc almışıq ki,
Axırda torpağa qoyuluruq biz.

QIYMA!

Ona işin düşüb.
– Gedək! – deyirsən.
Buyur sənin olsun, çıxım evimdən.
Qıy mənə:
çiyimdə dağlar yaşıyım,
Qıyma ki,
namərdə ağız açım mən.

UCALIQ

Gün hələ çıxmayıb,
ancaq fikri var:
Uca pəncərələr parlayır par-par.
Ucalıq belədir:
min-min göz üçün
Günü dan yerindən ərşə qaldırar.

ÇƏTİN YOL

“Duman, gəl get bu dağlardan”,
Dağlar təzə bar eyləsin.

Nə gözlərim səni görsün,
Nə könlüm qubar eyləsin”.

Dəli könlüm, nədir yenə bu qəm, qubar?
Mən bilirəm bu cahanda bir qanun var:

Yaxşı gündə, yaman gündə
Bulaq axar, ırmaq axar.

Ancaq dəniz ürəkləri
Sökər bəzən qasırgalar.

Zəlzələlər gurlayanda,
Bəzən zirvə gedər bada.

Yadımdamı, sən bu yolu özün seçdin.
Qarşına sel, qaya çıxdı,

Nə sivişdin, nə yan keçdin,
Bir külüngə bütöv dağı hədəf seçdin.

Dəmir yardım, zireh deşdin.
Nə Herkules, nə də Fərhad, sən adicə bir insandın.

Fəqət, şərlə döyüşəndə
Sən özünü Tanrıdan da güclü sandın.

Dağlara yox,
Öz ruhuna arxalandın!

Tüstüləndin... su tapmadın,
Cəhənnəmdə alov içdin,

Kor, qaranlıq tunellərdən qızıl qatar kimi keçdin.
Sən bu yolu seçməseydin gözümdə bəlkə heçdin.

Nə yaxşı ki,
Ən şərəfli yolu seçdin!

Nə qeyzini cilovladın, nə qüvvəni ölçüb biçdin,
Sən bu yolu özün seçdin.

Həzər vurdu ağciyərlər:
– Təkcə, yalnız qalacaqsan.

Bircə özün anladın ki,
Cır meyvəli bu bağda sən
Bir calaqsan

Birsən... yüz min olmalısan!
Heçsən... hər şey olmalısan!

Fərdsən... Vətən olmalısan!
Gülsən... Bahar olmalısan!

Kəşafəti alt-üst edən təzə rüzgar olmalısan.
Asandı mı?

Külüngləşən barmaqların dağ çapmaqdan usandı mı?

Çətin yolu seçənlərin səadəti bəlkə də kəm.
Fəqət qəlbi Elbrusdan, Himalaydan uca, möhkəm.

Qəmginsənmi? Vur saçılısın qəm çinqısı çəkicindən.
Sənin qəmin qiymətlidir çoxlarının sevincindən.

Baki, 12 aprel, 1981

BƏS HARDA DİNCƏLİRSƏN?

Bəzən sual verirlər: – Xəlil Rza, söylə sən
Bəs haçan dincəlirsən?

Başdan aşan min işin öhdəsindən gəlirsən,
Bəs haçan dincəlirsən, bəs harda dincəlirsən?

– Dincəliyəm, vaxt olur, metro pillələrində,
Mindiyim avtobusun lap narahat yerində.

Gözlərimi yumuram, kirpiklərim dincəlir.
Yerdən, göydən, havadan,
Bal qoxulu səmədan mənə qüvvət, güc gəlir.

Türkanda bel vurmaqdan gizildəyən əllərim.
Rəfiqəmin ətirli saçlarında dincəlir.

Aprelin altısında sən bizim başa gəlsən,
Yaşillığa od salan al qönçələr görərsən.

Doğrusu, heç bilmirəm dərməzsən, ya dərərsən.
Ancaq budur bildiyim:
Qanadı al qırmızı narların sərin-sərin
odunda dincəlersən.

Çiynin daş olsan mənə, yatıb qalmazsan qında.
Planet silkələnər külüngünün ağzında.

Hədəflərim az deyil... neçə nakəs, kalpeysər.
Mərəzini tapmağa qanım, qeyzim tələsər.

Gücüm çatdı, çatmadı...

Dar gözlərin içinə göz qırpmadan baxaram.
Qəzəbimi alnına ıldırım tək çaxaram!

Gündüzlər məğlub olsam, mənə göz qoy gecələr,
Yüz milyard ulduz gəlib gözlərimdə gecələr.

Yarı canım həmişə çaylar çırpınışında,
Dörd okean dincəlir üreyimin başında!

Mən adicə havanı şərbət kimi içirəm,
Cəhənnəmlər içindən cənnət kimi keçirəm.

Bir gözəlin cilvəsi, dost baxışı, təmiz nur
Yanmış ciyərlərimə elə bil məlhəm qoyur.

Adicə su mənimçin zəməmdir, abi-zəməzəm,
Yurdun şah damarıdır gündəlik mübarizəm.

Mən harda dincəliyəm: istəklimin gözündə,
Türkanda olmasam da, doğma Türkan sözündə.

MƏMMƏD ARAZA

Mən səni görmüşəm, tunc yumruqların
Yerlərə, göylərə hökm eləyəndə,
Qarlı Ərzurumdan əngin Xəzərə
Can atan, hayqıran Araz axarı
Sənin ürəyindən yol istəyəndə!

Mən səni görmüşəm söz sərkərdəsi:
Alovlu, qüdrətli, cürətli, mətin.
Bu gün addımların bir azca ürəkək,
Üfüqlər aşmağın bir azca çətin.

Dayanıb silirsən alın tərini.
Mən səni görmüşəm: od ciyərlərin,
Alov ciyərlərin tələb edəndə
Bütün yer üzünün küləklərini!

Dinləyib şerini pıçıldamışam:
Xalqımın sənətkar oğludur Araz.
Xalqımın yaralı bağırdır Araz.

Cəsur oğullara qiymət verməkdə
Ah, xalqım deyəsən gecikir bir az.

Qınamaq olarmı? Bəlkə də olmaz.
Kimsə çörəyini daşdan çıxarır,
Bizim odlar yurdu odun içində.

Əkindən, biçindən ayrılırmı başı.
Daş-dırnaqla yarar qayanı, daşı.
Dəmirdən od alır, dənizdən işıq.
Traktor dizləri, kotan əlləri
Şumlayır çölləri ciyərinədək.

Səpir səhralara dən ətək-ətək.
Körpülər yaradır göyqurşağı tək.

Dağ çayından qüdrətli kəmərləri partladan
Neftin hər bir damlası
Zavodlara sığmayan pambığın hər əlçimi
uğrunda döyüş gedir.
Zəhmət səngərindədir.

Ənlik, kirşan yerinə
Maşın təkərlərindən qopan tozu, torpağı
Camalında hiss edən gəlinlərə fikir ver,
Bu Vətənin oduna yanmaq yarışındadır.
Xalq səngər başındadır.

Haqq-nahaq cəngində susmayanların,
Qəhrəman fikrini qısmayanların
Geciksə qiyməti, qınama... dərk et,
Get... Əlincə çayı yaxasına çıx:
Gurhagurla gələn çay daşlarından
Özünə ev tikir gəlir, bəy oğlan.

Əmək meydanından, iş meydanından,
Döyüş meydanından xeyli uzaqda
Hardasa dumanlı bir güşəcik var.
Ora kim yığışır? Beş-üç gözü dar.
Birinci səngərdə vuruşanların
Hünər çələngini oğurlayanlar!

Darıxma, fikirləş, yanarkən nəfəs
Zəka hər yetəndən tac uma bilməz!
Özü yerin, göyün tacıdır. Özü yerin, göyün tacıdır.
Körpüdür, üstündən nəsillər keçir,
Bulaqdır, suyundan təşnələr içir,
Qışın qucağında ruh baharıdır.

Zəkaya, zəhmətə qiymət verməkdə
Kimsə gecikərsə, özün gecikmə:
Aydan işıq umur göy gecə yarı.
Zülmətdən işığa, dərədən dağa
Xalqı kim çıxarır? Xalq oğulları!

Hər misran hədəfə sərrast dəyən ox,
Hünərdir işıqlı zirvələr aşmaq.
Həyatın mənası çələngmidir? Yox,
Gözəl yaşamaqdır, gözəl yaşamaq!

Öz ilhamın versin güc, qüdrət sənə,
Qələm, qılinc tutan əl sustalmasın.
Nə qəm, borclu qalsın qoy qismət sənə,
Təki cəmiyyətə borcun qalmasın!

1982

OCAĞIM

Hara getsəm, harda olsam, çəkər məni doğma ocaq.
Bir ocaq ki, daim onun – ağ əlilə alışacaq.

Orda, onun qədəmində qızılgüllər qucaq-qucaq.
Orda, onun şöləsilə işıqlanıb hər bir bucaq.

Hara getsəm, harda olsam, çəkər məni doğma ocaq.
Zəngi basıb qışqıraram; – Gəl, birlikdə, ucaq-ucaq!

Yeri qucaq, göy qucaq, nə daşdandı, nə kərpicdən.
Eşqimdəndir bu od, ocaq.
Bir ocaq ki, daim onun – ağ əlilə alışacaq.
Əli iş-güclə uğraşsa, nəfəsilə alışacaq.

Ya ətrilə, hənirilə, ya səsilə alışacaq.
Hara getsəm, harda olsam, çəkər məni doğma ocaq.
Taleyi ağ, qucağı – bağ, şən gözləri bir cüt bulaq.
Bir ocaqçım yaşar orda.
Nə zamandır bu od-ocaq paytaxt olub ana yurda.

Çünki mənim baş ocaqçım yaşar orda.
Çalışar da uyuyar da, hara getsəm, harda olsam
Yarı canım qalır orda
Ana evim, ata evim, indi mənim eşq evimsən.
Qədim ulu kainatın, kökü sənsən. Köşk – evimsən!

Harda olsam... ürəyimə
Söylərəm ki, – tez ol, qaçaq. Qanadların varsa, ucaq.
Onun pak əlləri dəymiş qapımızı bir də açaq!
Bizdən iti uça bilməz, nə bir qatar, nə bir ucaq...
Ucaq, təki onu qucaq, hənir, ətir saçsın bizə.
Baş ocaqçı, doğma ocaq.
Çox gözəldir Leninqrad, əfsanədir İstanbul da, Ankara da.
Tab etmədim mən orada,
Yarı canım bütövləşdi, qanadlandı doğma yurda.

Çünkü mənim baş ocaqçım burda yaşar, burda, burda!..
Canım qurban doğma yurda!
Burda mənim ocaqçım var, ocaqçım var...
Çalışır da, uyuyur da, elə burda!
Ocaqçımı tapan gündən evim paytaxt olub yurda.

Türkan, 6 yanvar, 1982

MƏRDLƏŞ, ÜRƏYİM

Şair qardaşım Şahmar Əkbərzadə üçün

Nədir bu təlatüm, bu haray-həşir,
Neçün mələyirsən, ürəyim mənim?
Quzu olmamalı, şir olmalı, şir.
Sənsən özüm mənim, özəyim mənim?!
Nesin mələyirsən, ürəyim mənim?!

Deyirlər bir yığın damarsan, ətsən,
Cismə qan paylayan gücsən, qüvvətsən.
Yox, mənim gözümdə bəşəriyyətsən,
Sənsən kainatda hər şeyim mənim,
Bir azca kişi ol, ürəyim mənim!

Bir azca, bir azca mənə bənzə sən,
Mülayim, amansız, vüqarlı, mətin.
Əbədi yaşarsan, mənə bənzəsən.
Övladı olarsan min bir millətin.
Mülayim, amansız, vüqarlı, mətin.

Bir azca, bir azca mərdləş, kişi ol!
Döyüş amansızdır, yoxdur orta yol:
Ya cəsur olmalı, ya da ağciyər,
Ya mərd yaşamalı, ya da birtəhər.

Ya baş girləməli, ya baş olmalı!
Cahana arkadaş, qardaş olmalı!
Döyüş amansızdır, yoxdur orta yol,
Bir azca kişi ol, ürəyim, mərd ol!

Bir azca, bir azca mərd ola bilsən,
Hamı görəcək ki, mənə köməksən!..
Özünü ləpə yox, bir ümman bil sən,
Ləpəsən, dənizə çevriləcəksən!..
Axı sən ürəksən,

Xəlil Rzanın
Köksündə çırpınan nadir bir ürək.
Daşı ildırırma, gülü gülşənə,
Qoru gur tonqala, heçi bir şeyə,
Döndərə biləcək qadir bir ürək!

Bu gün müdafie, ölüm deməkdir,
Yalnız hücumda ol, yalnız irəli!..
Dəmir pəncən altıda gəbərəcəkdir
Tor quran hörümçək, qan soran zəli!
Yalnız hücumda ol, yalnız irəli!

Bir azca, bir azca mənə bənzə sən,
Aramsız döyüşdür, gündəlik peşəm.
Bircə saniyəmi, özün söylə sən,
Haçan, haçan mərddən əsirgəmişəm?!
Solaxay şilləmi, dim-dik sözümü –
De hansı namərddən əsirgəmişəm?

Hansı ocaq qaldı, orda yanmayaq?
Hansı göy? Qoynunda qanadlanmayaq?
Hansı qandal qaldı, qırmamış olaq?
Hansı cəbhə qaldı, yarmamış olaq?!..

Bəs niyə çiyində dağlar var yenə?
Bəs niyə qolunda bağlar var yenə??
Bəs niyə ürəyi ağlar var yenə?
Haqqı tapdalanan xalqlar var yenə?

Sən bu döyüşlərin ön səfindəsən,
Məşəl ürəklərin tərəfindəsən!
Elə buna görə mərd olmalısən,
Daşdan, ildırımından, oddan, qılıncdan
Kəsərli, sarsılmaz, sört olmalısən.
Haqqın yox etməyə! Mərd olmalısən!

Bütün qorxaqların sarı alnına,
Qəzəb gülləmizi sıxmalıyıq biz!..
Bütün vuruşlardan öz qanımızın

Qızıl çələngilə çıxmalıyıq biz!
Maskalanmışları, fərariləri
Bütün daş sədləri yıxmalıyıq biz!

Nəfəsin çatmırsa, borc almalısən!
Mərdlərin alovlu od nəfəsindən!..
Gücün azalıbsa, güc almalısən –
Üstündə qılınclar baş-başa vermiş
Ulu Şeyx Səfinin məqbərəsindən!..

Mən səni əlimdən buraxmayacam,
Ölsən də yenidən yaranmalısən!
Mən sənə döşünə gül taxmayacam,
Güllələr altında daranmalısən,
Ölsən də yenidən yaranmalısən!

Bəşər sənə dikib ümid gözünü,
Bütün əsrlərin başı üstəsən.
Mənə yox, cahana söylə sözünü,
Sən solmaz-saralmaz bir güldəstəsən!
Bütün əsrlərin başı üstəsən!

Mərdləş – Qardaş kimi, verək əl-ələ.
Bilsinlər dünyada bir belə can var.
Gülə, xəzələ yox, dönüb məşələ,
Daşkən, qaya ikən çevrilib lələ
Bir şair köksündə Azərbaycan var!
Bir şair qəlbinin şah damarında
Bütün asıman var, bütün cahən var!

Bakı, 23 yanvar, 1982

“KİMSƏ TUTUB GƏLİR İŞİĞİMİZİ...”

Cəsur şairimiz Zülfüqar Şahsevənlə üçün

– Kimsə tutub gəlir işiğimizi!
Nə gözəl, nə büllur bir misra dedin.

Sənin bu misranı bal kimi yedim,
Ay bizim dağürək sənətkarımız,
Hələ qında qalan Zülfüqarımız!

Saqqallı. Ucaboy. Vüqarlı. Mətin,
Qanımı qaynatdı misra qüdrətin.

– Kimsə tutub gəlir işiğimizi!
Misrada inama, ehtişama bax.

Külüngdür. Zərbilə dağ yarılacaq.
Qandal qırılacaq. Bəlkə bir ocaq
Araz yaxasında alovlanacaq.

Yüz dəfə, min dəfə görmüşəm onu,
Gecə nur bürüyüb sahil boyunu.

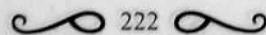
Araz yaxasında bir uca tonqal,
Sənin yaşın qədər qos-qoca tonqal.

Sənin qəlbin qədər up-uca tonqal,
Alovu narıncı, sarımtıl, göy, al...

Gecənin sıyrılmış qılıncı tonqal,
Bir ucu Azadlıq, bir ucu tonqal!

Odu ərşə dirək. Nəzər sal. Mat qal.
Buludlar üstündə alışan tonqal!

Aypara göylərin yadigarıdır,
Ulduzlar elə bil çinqillarıdır.

Kim çatıb tonqalı? Bir göylər qızı!
– Kimsə tutub gəlir işiğimizi!

Kimsə mayak bilir çırağımızı,
Kimsə çıraq bilir varlığımızı.

Kimsə məşəl sanır ocağımızı,
Açmışıq dünyaya qucağımızı.

– Kimsə tutub gəlir işiğimizi!
Bələkdə südəmər uşağımızı.

Alovu qırmızı... sarı, yaşıl, al,
Gecəni qovmağa çalışan tonqal!

Dağların ucunda, yol ayrıcında,
Bir kişi ovcunda alışan tonqal!

Yüz dəfə, min dəfə çırpı yığmısan,
Bəzən üst-başını çırpıb yığmısan.

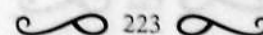
Bəzən son kibriti əzizləmişən,
Yeldən gözləmişən... yeldən, çovğundan.

Çıxardıb qoynundan... ehtiyat ilə
Arxa çevirmişən tufana, yelə.

– Mütləq bu son kibrit yansın! – demişən,
Az qala üfünün ətəyindəki
Sonuncu ulduzdan od istəmişən.

Qasırga bağırır, tufan hayqırır!
Varlığın atəşi, odu çağırır!

Son kibrit sönsə də, özün yanmısan,
Özünü buludda tonqal sanmısan.

Tonqal nəfəsindən alışıb yanıb,
Qeyzindən, hirsindən od alıb yanıb.

İşıq şurhagürlə axıb Arazda,
Nəhr aşıb-daşıb.

Çınqıllar çınlayıb ildırımlaşıb.
Çatlayan, partlayan qığılcıma bax,
Yanır bəbəklərdə neçə min ocaq.

Göz qoyur tonqala o tay, bu tay da,
Qoşulur tonqala od tutan çay da.

Bax, biri o tayda, biri bu tayda –
Alışır tonqallar nəfəs-nəfəsə.
Sığmır heç bir bəndə, heç bir qəfəsə.

Göydə haray çəkir bir göylər qızı:
– Kimsə tutub gəlir işığımızı!

O işıq alışan varlığımızdır,
Günəşdə yellənən bayrağımızdır.

O işıq beşikdə qundağımızdır,
Dünyaya açılan qucağımızdır.

Haray! İşıqların min kəndə düşsün,
Kərkükə, Təbrizə, Dərbəndə düşsün!

Zülmətlə deyişsin, döyüşsün tonqal,
Zamanın rəngini dəyişsin tonqal!

Alovu sarımtıl, özü bir xəyal,
Gecənin hüsnündə qırmızı bir xal.

Tonqal Xətəinin alınına bənzər,
Tonqal işığına qərqr olan Xəzər.

Döyür Aşqabadı, çəkir Bakını,
İstəyir atəşin, odun pakını.

Kimsə tutub gəlir işığımızı!
Tərk edə bilmərik ocağımızı.

Təmiz saxlayalım yarağımızı!
Sancaq al günəşə bayrağımızı.

Məşəl sanmalıyıq qundağımızı.
Çırağ bilməliyik uşağımızı.

– Kimsə tutub gəlir işığımızı!
Nə gözəl, nə büllur bir misra dedin.
Bal kimi yedim.

Saqqallı. Ucaboy. Vüqarlı. Mətin,
Dağlarda yaşayan gizli qüvvətin.

Bir şair cismində aşkarlanması, –
Budur qardaşımın nurlu siması.

O işıq özünsən, ey gəncliyimiz,
Nə səbrimiz qalmış, nə dincliyimiz.

Ey Kürdən, Arazdan gür gəncliyimiz,
İşıq gəncliyimiz, nür gəncliyimiz.

Enməsin göylərdən o göylər qızı,
– Kimsə tutub gəlir işığımızı!

Türkan, 9 yanvar, 1982

RƏSUL RZA HƏSRƏTİ

Bir möcüzə umuram:
Səhər evdə əyləşib şeir yazdığım çağda,
Haray çəkə telefon.

Qaldıranda dəstəyi
Şadlıqdan, iftixardan üzüm alışıb yana:

– Salam Rəsul müəllim!
Hara, bizim Salyana?

Aman nə gözəl səfər!
Yaman sevinəcəklər!

Bizim ünvanı deyim: Əli Bayram, 25.
Hüsü Hacıya yandaş.

“Yandaş” sözü dad verə damağına ustadın.
– “Paralel” əvəzinə bu sözü yaxşı tapdın.

Maşın gələ bir azdan.
Öndə sürücü Fikrət, yanında Fikrət Qoca,
Mən ustadla yanaşı əyləşəm arxadaca.

Kimsə maşınla gedə, qanadlarla uçam mən,
Rəsul xəzinəsini yavaş-yavaş açam mən.

Yollar boyu şairi əzbər deyəm özünə,
Hərdən baxam, göz qoyam nurlu təbəssümünə.

Xəzərmi, Göy gölmüdür uzun kirpikli gözlər?
Bir cüt gözdə yerləşə sonsuz mavi dənizlər.

Qızıltı saçlarına təşbeh axtaram...
hanı?

Yada düşə Göyçayın hansı obasında
Rza babanın bir vaxt vəl sürdüyü xırmanı.

Bir həsrət var canımda...
Təndir başından gələ Anam unlu əlilə
sıxa şair əlini.

– Ay oğlumun ustadı, xoş gəlmisən bu evə...
Öpə Fikrət Qocanı, sürücü Fikrəti də:

– Şair balalarım, xoş gəlmisiniz?
Sizin hamınıza qurban olum mən.

Pəhləvan Tofiqimiz çirməyərək qolunu,
Qonağın qədəminə yıxa qumral toğlunu.

Qərənfil bükümündən bala sığırçınadək
Hamı xoşbəxt, hamı şad.

Yavaş-yavaş qalxanqda daş pilləkəndən ustad,
Dünyada ən üca ev bizim evimiz ola.

Haray düşə Salyana,
Qucaq-qucaq qızılgül çıxa bağlardan yola.

– Rəsul Rzadır gələn!
Bu misilsiz xəbərdən
Bağrı yanıq çöllərə bulaq suyu süzülə.

Xəzər döz vura Kürə, Kür bir az Xəzərləşə.
Bənd üstünə bir çıxaq,
Yumruq boyda qəlbimdə dörd okean yerləşə

Bir Rəsul həsrəti qəlbimdən keçir,
Əcəlin zülmündən yaman asıyam.
Kişi bir ustadın, qoca bir gəncin,
Bir şair mehrinin tamarzısıyam.

GƏLDİN

Sən incə çiçəklərdəki jaləm kimi gəldin,
Bir qan bahası bağçama laləm kimi gəldin.
Aldın da, apardın məni əflakə özünlə,
Endikdə, müqəddəs, yeni aləm kimi gəldin.
Doldum nəfəsindən saçılan rayihələrlə,
Getdikdə apardın fərəhi, qəm kimi gəldin.
Mən məstəm, əzizim, sənin eşqin ilə məstəm,
Sən içməmişən, bəs nə üçün dəm kimi gəldin?
“Bir qanlı gül ağzında və mey kasəsi əldə”,
Bir cənnət ikən, ömrə cəhənnəm kimi gəldin.
Bircə telinə gözlərimin nuru da qurban,
Eşqim, fərəhim, ah ilə naləm kimi gəldin.

Dünya bağlı qarlı, mən üzülmüş, qoca bağban,
Ruhunda qərənfil, mənə həmdəm kimi gəldin.
Qüdrət də, məhəbbət də, mətanət də özünsən,
Yığdın dağınıq gülləri, bir cəm kimi, gəldin.
Verdin... alıb içdim meyi... könlüm dağa döndü
Dağdan tökülən nurlu şalaləm kimi gəldin.
Aləmlərə bildir ki, Xəlil heç zaman ölməz,
Çün ovcuma əfsunlu piyaləm kimi gəldin.

19 fevral, 1983

MƏNİM MÜKAFATIM

Bu hərcmərc, basabas, ələk-vələk mühitdə
Bir-birinə qarışıb ağciyər də, igid də.
Mən bu adi, bu ülvi, bu qatqarış mühitdə
Bir diqqət istədim ki, mərdə namərd gülməsin.

Hər hoqqabaz, hər dəli
Palçıqlı çəkməsini üstümüzə silməsin.

Mükafatımı istədim?
Bəlkə hörmət, ehtiram, izzət umdum özümə.

Bir diqqət istədim ki, tapdanmasın namus, ar.
Gəlib keçməsin başa boşqab dibi yalayan,
Yal ilə yallananlar.

Sürünənlər özünə tay bilməsin tərlandı,
Yerdə iməkləyənlər dağ başına çıxanı!

Bir oxucum dedi ki, ağzımızın dadısan,
Mükafat istəmə, dost,
Sən özün xalqımızın canlı mükafatısan!

Göz yetirdim çiçəkli, çırağban bir salona,
Göz yetirdim xalqımın sənət, söz qədri bilən
Yüz qızına, oğluna.

Dedim: qədərbilənlər qolumdur, qanadımdır.
Şeri, şairi sevən bu qaynar salon özü
Mənim mükafatımdır.

Bir macal istədim ki, qərbə, şərqə tanıdım
Arazın sağ-solunu.
Şair üçün qış günü yüz-yüz çiçəyi, gülü
Salofan arasında əzizləyən salonu!

Girəvə istədim ki, uçarkən Təbrizə mən
Heç kəs tuta bilməsin qanadımı, qolumu!
İldırım özü açsın qifillənmiş yolumu.

Mənim asimanımdan heç bir ulduz axmasın,
Gözləri görməyənlər
Heç çırağban sətrimə zərrəbinlə baxmasın!

Gözəllik təşnəsiyəm,
Gözəllik – etiqadım, soyadımdır, adımdır.
Bu yolda qurban getmək mənim mükafatımdır.

1984

QRENADA, QRENADA!

Oyandım gecəyarı.
Gördüm göy sipərinə odlu qılınclar kimi
sancılmış ulduzları.

Od saçan, hiddət saçan ürəklərimi ulduzlar?
Heyrətindən
dünyaya geniş- geniş açılmış
bəbəklərimi ulduzlar?

Ulduz oyaq, mən oyaq, beynimdə ildırımlar...
Silkələmə dünyanı, əl çək, qanlı qəsbkar!
Kiçik, uzaq adada sənin nə ölümün var?

Dünyaları tutsan da, sönmür quduz tamahın,
Dişlərinə qan daman yırtıcıdır iştahın.

Od töküb suyun üstə, elin-obanın üstə,
Təyyarəylə, tank ilə gəlirsən dəstə-dəstə.

Bomba düşür gör hara?
uşaq bağçalarına.
Mərmi düşür gör hara?
Gəlin boğçalarına.

İşdən, gücdən ayırırsan yaradını, quranı da,
Ürəklərdən fəryad qopur: QRENADA! QRENADA!

Qasırgılar qarşısında sal qaya tək duran ada,
Balasının beşiyini, sular üstə quran ada,

QRENADA!
QRENADA!
Rədd ol, fateh!

Əriyərsən ürəyimin qəzəbində, qürurunda,
Dəniz içrə qan gölünə çevrilməsin QRENADA!

Bizim gəlin planetin yanağında xal kimidir,
Havasını nuş eləsən, görərsən ki, bal kimidir.

Qeyzi kimi girməz qına,
Dözməz yadlar tapdağına,

Qəzəb odu tutar suyu, qurunu da,
Öz bəxtinin bayrağıdır QRENADA!

Asiyadan, Avropadan qalxır hiddət, üsyan səsi:
– Tabut boyda raketlərə yer verməsin Yer kürəsi!

Cahan külə dönə bilər... yer verməsin, yol verməsin!
Yüzmərtəbə sarayların çürümüşdür bünövrəsi,
Qoy üzüsün biləyindən fatehlərin qan pəncəsi.

Fal açdırmaq fikrin olsa, nə qəhvəyə, nə karta bax,
Mın qəsbkar gorbəgora, başı batmış cəllada bax,

Arxayın ol, ey xalqların boğazına keçən cəynaq:
Götürdüyün qanlı çanaq öz başında çatlayacaq!

İnanmasan, Reyxstaqa,
Hitlerizmin qəbrinə bax!

Qoca tarix çox görübdür millətləri qıranı da,
Sizi nifrət divarına mıxlayacaq QRENADA!

Tarix nəhəng addımlarla qanadlanır gələcəyə,
Maskalılar əbəs yerə bürünməsin bürüncəyə.

Qəsbkarlar layiq ancaq üzündəki tüpürcəyə.
Qoşulsunlar insana yox, kor timsaha, hörümçəyə.

Əridəcək ol nəfəsim qarı, buzu, boranı da,
Batır, çıxır... üzür suda gül dəstəsi QRENADA!

Bu sərt. cəsur misraları mən yazıram Türkanımda,
Yaman gözə ox kimidir burda quru tikanım da.

Bu gün qəzəb vahəsidir Şirvanım da, Muğanım da,
Təndirdənmi, ya bağırdan qopub gəlir səda, nida:
Gülzar olsun, raketlərə yurd olmasın QRENADA!

Türkan, 8 noyabr, 1983

KƏSƏ YOL

Mən sevirəm öz yolunu birnəfəsə gedənləri,
Baş mənzilə büdrəmədən, dümdüz, kəsə gedənləri.

Kimi şöhrət divanəsi,
Kimi sərvət divanəsi,
Kimi tüstü, duman içrə
Eyş işrət divanəsi.

Təbəssümlə göz qoyuram
Üzü qızıl,
İçi zülmət saraylara.
Çələng üstə boğuşmağa,
Vurçatdasın haraylara.

Məni əsla cəlb eləməz
Əbəs, hədə,ər,
Gəldi-gedər
Dəbdəbələr, təntənələr.
Tamam başqa bir eşq üçün mən səfərbər!

Ürəyimdə dörd ümmanın nəbzi vurur.
Hər addımın qitələri birləşdirən bir ekvator.

Gah tüstüyə, gah alova girə-girə
Aparıram amalımı iyirmidən iyirmi birə!

Əsrləri birləşdirən qüdrət mənəm, cürət mənəm,
Söz dəzgahı arxasında qol çirməyən bir vətənəm!

Qudurmasın acı ruzgar. Ruhum memar, qanım, qaynar.
Karvanımı saxlamağa deyin, kimin gücü çatar?
Vaxt – əlimdə zər qutusu,
Saniyəmi qızıl kimi xərcləyirəm.
Mısraları sünbül kimi dəcləyirəm.

Xoşlamıram nişanına aşıq olan gədələri,
Xoşlayıram yolu kəsə gedənləri.

Qorxaqları, misginləri kəsə-kəsə gedənləri,
Beş ömürlük məsafəni birnəfəsə gedənləri!

Qorxum o aşamada
Qorxum o aşamada
Qorxum o aşamada
Qorxum o aşamada
Qorxum o aşamada
Qorxum o aşamada
Qorxum o aşamada
Qorxum o aşamada
Qorxum o aşamada
Qorxum o aşamada

Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum

İllər boyu
İllər boyu
İllər boyu
İllər boyu
İllər boyu
İllər boyu
İllər boyu
İllər boyu
İllər boyu
İllər boyu

Ölülük
Ölülük
Ölülük
Ölülük
Ölülük
Ölülük
Ölülük
Ölülük
Ölülük
Ölülük

Son məni
Son məni
Son məni
Son məni
Son məni
Son məni
Son məni
Son məni
Son məni
Son məni

Qorxu
Qorxu
Qorxu
Qorxu
Qorxu
Qorxu
Qorxu
Qorxu
Qorxu
Qorxu

Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum
Mən qorxum

VAY O GÜNƏ!

Qarşımda bir mərhələ var,
bir mərhələ – bir aşama.

Qorxuram o aşamadan.
Qorxuram o aşamadan aşım, batım.

Cünki çoxu aşıb... batıb.
Qorxuram o aşamadan.

Mən qorxuram çələng alan və başımı təhvil verən
çələngliyə oxşamaqdan.

İllər boyu “Mən! Mən!” deyən,
Fəqət çələng alan kimi
Mənliyini təslim edən bir yazığa oxşamaqdan.

İllər boyu “Dilim!”, “Elim!”, “Yurdum” deyə
Haray çəkib hayqırırdı,
Qandal qırar, səd yarardı.

– Qa! – elədi,
ağzına bir ət adılar. Susdu dərhal.

Nə yamandır bir medalın üzəvari şöləsinə
qurban gedə illər boyu car çəkdiyən məslək, amal,

susdu dərhal.
Vay o günə Xəlil Rza!

Vura qəza,
sənə qızıl medal yazı,

qışdan çıxıb qovuşasan güllü yazı,
ancaq lapdan damarında qəzəb susa, üsyan susa,

Vay o günə, Xəlil Rza!
Ölümündür o gün sənin,
Ölümündür həmin qəza, Xəlil Rza!

Kaş biləsən nə yamandır:
Çiyində saçaqlı epoletlərin,
Quzuya çevrilə qəlb adlı şirin.

Ocağı söndürüb külü eşəsən.
Qanmazlar gözündə dönəsen dağa,
Qananlar yanında gözdən düşəsən.

Qəhrəman deyələr adına sözdə,
Özün əfəlləşib miskinləşəsən.

Pişiklərin səni pələng bilələr,
Özün yavaş-yavaş pişikləşəsən.

Vay o günə Xəlil Rza,
Ölümündü həmin qəza, Xəlil Rza!

O gün gəlib çatacaqsa,
Yer yarılısın, təpil yerə,
Çıxma yazı, yamaq olma sıramıza, Xəlil Rza!

Sən məni qınama, ey dəmir ada,
Bəzən müsəlmanı müsəlman görmüşəm.
Heç kəsə baş əyməz qəhrəmanı da
Vaxt olub, tərifə təslim görmüşəm.

Qarşıda bir aşama var, qorxuram o aşamadan.
Mən qorxuram, zər saçaqlı tabut kimi
gəzənlərə oxşamaqdan.

Mən qorxuram, Xəlil Rza,
Uzaq olsun səndən qəza, Xəlil Rza!

İNSANLIQ HİMNİ

Düşünməyə macalım yox, gecə-cündüz mən işdəyəm,
Su içində, od içində, buz içində yürüdəyəm.

Əlimdə bel. Şırımlara axan sumu, yoxsa qanım?
Mənim şəklim – su arxına əksi düşən kəhkəşanım.

Fabriklərdə dəzgahların çaqqaçakı – mənim haqqım,
Bircə budur, təsəllim ki, sağdır körpəm, anam, xalqım.

Çəkicimin zərbəsindən od sıçrayır gecələrə,
Dönür göydə parıl-parıl ulduzlara, qönçələrə.

Sağda taxıl xəzinəsi, solda pambıq çıraqbani,
Əndə qara qızıl nəhri, daldə çanlar – neft ümmanı.
Bəs umduğum, gözlədiyim hanı, hanı?..

Gözlərimin işığı, ürəyimin şirəsinə,
Bal yuxumu, var-yoxumu,
Hər şeyimi bəxş edirəm insanlığa,
Can qoyuram milyard tonu misqal-misqal yığa-yığa.

Mən – Atlantam, mən – Tanrıyam, Qəlbim dolu, əlim boşdur.
Xoşbəxt olsun təkə aləm... Mənə elə bu da xoşdur.

Raketlərə qanad verən öz əlimdi,
Bu dünyanın özülüyəm, dünya mənim özülümdü.

Səba mənim pak nəfəsim, ulduzlardan gəlir səsim,
Bəs nə üçün səadətım doğram-doğram, kəsim-kəsim?!

Kürəyimdə tər şırımı, daim əkin-biçindəyəm,
İldırımın, qasırğanın, leysanların içindəyəm.

Bəşəriyyət qarşısında əla verdim imtahanı,
Bəs o mənə vəd olunan üfük hanı, hanı, hanı?!

1984

ŞÖHRƏT

Bu axşam deyəsən məlulsan bir az,
– Şöhrət yaxşı şeymiş! – pıçıldayırsan, –
Bayaq filankəsi yola salıblar,
Az qala güllərə qərq olub qatar.

Yəqin ki, o cür də qarşılanaçaq,
Çıxacaq yoluna təzə “Volqa” lar.
ALqış salon-salon, gül qucaq-qucaq,
Onundur efirdə bütün dalğalar.

Sənin bu halına yazığım gəlir,
Gülüm, mənasızdır inan bu xiffət.
Dürüst qazanıbsa, halalı olsun.
Ucuz qazanıbsa haramdı şöhrət.

Səni ər şöhrəti maraqlandırır,
Düşün, yaxşı düşün nə deməkdi ər.
Ər əgər ərdirsə, onun gözüne
Nə şöhrət görünər, nə sərvət, nə zər.

Çoxları bu yoldan bezdi, usandı.
Mətin olmalıyıq, hər şeydən mətin.
Çələngi hardansa çalmaq asandı,
Çələngi şərəflə daşımaq çətin!

Gülüm, ayırd elə tikanı güldən.
Tarix öyriləri gec-tez tanıyır.
Özünə yalandan şöhrət düzəldən
Xalqın şöhrətini çapıb talayır.

Dünən başına gül səpilənlərin
Vaxt olur, sabaha yolu bağlanı.
Çoxları şöhrətin kabab iyinə
Gəlib gördülər ki, ulaq dağlanı.

İşləyək, çalışaq səssiz, əzizim.
Qoy səssizlik özü tufan yaratsın.
Gəl vuraq boynunu şöhrətimizin,
Təki amalımız şöhrətə çatsın.

Gün yox, əsrlərdir sənət meyarı.
Gündəlik zəhmətdir ömrün özülü.
Bütün şöhrətlərdən üstün dayanır
Şöhrətə biganə kişi dözüümü!

Yerində dağ kimi dursa sənətkar
Yüksələr qəlbinin ucalığına.
Əsirlər, nəsillər əlində çələng
Gələr ayağına, baş əyər ona!

Həyat nəyə bənzər?
Ağ şələləyə!
Cəmi bircə dəfə bar verən bağa.
Tələs mərd yaşayıb gözəl ölməyə,
Tələsmə şöhrətə dustaq olmağa!

Bənd olma zahiri ad-sana, mülkə,
Dürlü nişanların yaraşığına.
Yetmiş cahangirin şöhrəti dəyməz
Mənim gözlərimin şer işığına.

Danmıram, yaxşıdır şöhrət çələngi,
Oğurluq deyilsə, saxta deyilsə.
Hətta lap əladır: kişi şöhrəti
Xalqın şöhrətinə çevrilə bilsə.

Türkan, fevral, 1984

GÖZƏL YAŞAMAQDAN ƏL ÇƏKMƏK OLMAZ!

Balinc əvəzinə Yer kürəsinə
Başımın altına qoyub yatıram.
Məgər yatırammı?
Beynim – cəhənnəm.
Yeddinci qitəyəm, – od qitəsiyəm.

Fikir qırıq-qırıq, söz tikə-tikə.
Ürəyim üsyankar bir müstəmləkə.
Yaxşı ki, çarpayım dəmirdən imiş,
Taxtadan olsaydı yanardı bəlkə.

Gələcək bir azdan üzü ağ səhər,
Qalxacaq ayağa nə qədər bəşər.
Hər kəs bir qapını açacaq yəqin:
Kimi ümid qapısını,
Kimi nicat qapısını,
Kimi həyat qapısını.

Bəs sən? Canım, gözüm, neyləyəcəksən?
Sən açmaq istəyən qapılar bağlı.
Gəzsən də hər yanı əli çıraqlı,
Hamısı qıfıllı, qadağlı, bağlı,

Toxunma, yandırır barmaqlarını,
Qalxar gürzə başı, çəkilsə adın.
Gözəl yaşamağın son ucu buymuş.
Gör neə qapını özün qapadın.

Qapılar dalında hörümçək toru,
Taqsırkar qapımı? Düşün bir qədər.
Ən uca qəsr də düşər gözündən,
Dəyəndə dəstəyə natəmiz əllər.

Qapılar dalında bümbüz ürəklər,
Yüz-yüz çinləyənlər, dəst-dəst sayanlar
Kəkliyi ovlayan kərkəsdən betər
Kirlə caynağını qanla yuyanlar.

Cəsur yaşamağı amalmı seçdin?
Bildinmi nə qədər cəfası varmış!
Cəsur yaşayanın üzünə bəzən
Qapılar yer-yerdən qıfillanarmış.

Bəlkə vaysınırsan? Peşmansan bəlkə?
Bəlkə yıxır səni götürdüyn yük?
... Biri kor əjdaha xəzinə üstə,
Biri yolumuzda içiboş kötük.

Birinin ağzına sümük verilib,
Axtarır ən yağlı, təzə bir sümük,
Yepyekə qazandan ətli bir sümük.

Qapılar dalında gör neçə sümsük,
Çoxu öz nəfsindən bixəbər, qafil.
Şöhrət sümüyünü gəmirən dönük
Sərvət sümüyünü sümürən səfil.

Hər şeyi anlasan, duysan da yəqin,
Qeyzini saxlaya bilməyəcəksən
Hansı qapınısa, pəncərənisə
Qanlı yumruğunla, tunc təpiyinlə
Qırıb darmadağın eləyəcəksən!

Duzlu pomidora, turş badımcana
Yeriklər hamilə qadınlar bəzən.
Sən bir az başqasan: daş qapıları
Dağıdan döyüşə yerikləyirsən.

Nə qəm, ümidlərin çox da kəm deyil
Baxma ki, yataqda tənhasan, təksən.
Ayağa qalxanda milyonlaşacaq –
Xalqınla, bəşərlə birləşəcəksən!

Uzaqda dan yeri yol gəlir hələ,
Sənin beynin – atəş, iradən almaz.
Üzünə yüz qapı qapansa belə,
Gözəl yaşamaqdan əl çəkmək olmaz!
Cəsur yaşamaqdan əl çəkmək olmaz!

Türkan, 17 iyun, 1984

MƏZAR KEŞİKCİSİ

Müdirlə xalq arasında dəmir sədlər çəkənlər var.
Diz qoyuban ədlin, haqqın boğazına çökənlər var.

Boyalanan, pudralanan, güzgülənən ey katibə,
Səni gördüm. Bir də görmək istəmərəm. Tövbə, tövbə!

İlk baxışda görün deyər al dodaqlı mələksənmiş,
Yox, bu qapı ağzındaca başımıza kələksənmiş.

Dedim: – görmək istəyirəm... yoxdu burda müdir! – dedin,
Hava udmaq əvəzinə yalan uddun, yalan yedin.

Çay dəmləyib apararkən ona gümüş bir sinidə,
Eşitmişdim ön qapının arasından səsini də.

Getdim, gəldim bir ayrı vaxt, hiddətim çox, hövsələm az,
– Bərk məşğuldur müdir! – dedin. – Olmaz bu gün.
Olmaz! Olmaz!

Çıxıb getdim. Yol üstündə zəng elədim avtomatdan,
– Olmaz! – deyən səsin gəldi on birinci uca qatdan.

Dəstək sənin öz əlində. Mən çarəsiz, sən də harın.
Bildim sıxır ağ dəstəyi manikürlü barmaqların.

Telefonlar dürlü-dürlü. Biri ölü, biri diri.
Səslər növ-növ acı, şirin...

Bildim səni çəkir yalnız yuxarıdan zəng edənlər,
Başqaları əbəs, hədər... qulağını dəng edənlər.

Ertəsi gün bir də kəsdim qapısını idarənin,
Müdir şama, ya axşama bu qapıdan çıxar yəqin.

Çox gözlədim, cəbrə dözdüm, özün gördün neçə saat,
Sən axırda gülümsədin, gec bildim, ey dadi-bidad.

Sən demə bu zatıqırıq dal qapıdan əkilibmiş,
Bu binadan bəlkə də çən, duman kimi çəkilibmiş.

Anladım ki, boş kabinet əslində bir gen məzarmış,
O, məzarın qapağını açsa bəlkə uduzarmış.

Katibə qız, inciməzsən, bu gün cümə axşamıdır.
Sənin böyük kədərini duya-duya, ana-ana,
Gəldim verim baş sağlığı bu məzarı qoruyana!

1985

GÜNƏŞƏ QANADLANAN TABUT

*Azərbaycan teatr mədəniyyətinin
fədakar xadimi Mehdi Məmmədovun
parlaq xatirəsinə*

Ağır bir tabutu götürdük yerdən,
Addımlar cərgəsi gör nə qədər sıx.
Tabutda yatanın böyüklüyündən
Elə bil güc aldığ, biz də ucaldıq.

Dərya bir ürəyə susayıb bəlkə
Qış vaxtı köksündə bahar gülləri.
Tabutu yuxarı kimlər qaldırıb?
Sevdiyi millətin güclü əlləri.

Doğma Bakısında matəm cəlalı,
Gözləri qapalı, idrakı oyaq.
Sanki çiyimizdən bir dağ qartalı
İndicə göylərə qanadlanacaq!

Yatır söz sərrafı, sənət memarı,
Fikir mədəninə ən parlaqalmaz.
Həyatı məşələ oxşayanları
Tələsmə, torpağa tez vermək olmaz!

Ürəyi dağ boyda məğrur sənətkar
Yüz payız bəhrəsi verən bahardı.
Fərhad külüngüylə qayalar yarar,¹
Külüngü susanda Hamlet olardı.

Beynində yüz sorğu: "Nə üçün", "Niyə?"
Ginayətlər növ-növ, canilər təzə...
Üsyankar beynini ram etsin deyər
Ağzını əlilə qapardı bəzən.

Əbəsmi yarandı Şekspir, Qorki?
Dağ boyda zəhmətlər getdimi hədə?
Dünya özü boyda dərdlər kələfi...
Ha vaxt açılacaq bəs bu düğümlər?

Nə qədər igidlər, nə qədər mərdlər...
Bəs hansı verəcək nicatı, hansı?
Qərbin renessansı azlıq edirsə,
Qoy gəlsin yardıma Şərq renessansı!

Cəbhəni yarmağa çatarımı gücü
Royalın, firçanın, şerin, Molbertin?
Yox, səngər səhnəyə sığdırmaq gerek
Bütün qüvvəsini bəşəriyyətin!

Cavid, ulu Cavid, özün kömək ol!
Ağahımı iblisə bəşərin dərdi?
Ulu dahilərə üz tutan oğul
Bəzən sübhə qədər fikirləşərdi.

Alqışlar ayağa qaldırır zalı...
Onunsa qəlbində başqa bir arzu.
Yox... gerek səhnəmiz bütün xalqların,
Bütün tarixlərin aynası olsun.

Ucaboy, ağ üzlü, məğrur bahadır,
Günbəgün, anbaan boy atan alim!
İnanmaq olarmı tabutda yatır
Nə qədər yatmışı oyadan alim!

Bu gün dərdlərimiz canda cəhənnəm,
Adın üzə dəyən bir sərin mehdi.
Teatr adlanan ülvi məbədin
Özülü, sütunu, çırağı – Mehdi!

“Əlvida” deməyə ürəyim gəlməz,
Canlısan həmişə, Mehdi müəllim.
Elə bil qaldırıb öz tabutunu
Aparır günəşə Mehdi müəllim!

1985

VAR OL, REDAKTOR ƏVƏZİ!

Çiyrinmişdim qəzetdən.
Dəymə-düşər şeirlər,
madmazel məqalələr,
yüngül-müngül təmsillər.

Bir çırıtma da vurmayan tənqid adlanan tərif.
Cümlələri basan kif
bezdirmişdi lap məni.
Oxumadan görürdüm bütöv bir səhifəni.

Bu gün baxdım.
İnan ki, inanmadım gözümə:
Qəzetin hər sətindən şölə düşdü üzümə.

Burda şeirlər var ki, hər sətiri bir şölalə
Burda “sak”lara dair misilsiz bir məqalə!

Kim buraxıb qəzeti?
Çevirdim səhifəni, göz yetirdim lap sona,
Aşkar oldu sirr, aha!

İmzalayıb qəzeti baş redaktor əvəzi.
Ah, redaktor nə qədər görün şad edib bizi.

Gedib istirahətə, ya uzaq səyahətə.
Özü bilir qoy getsin istədiyi cənnətə.

Gör nə keçir könlümdən, canım-gözüm mülhərrir!
Bu şəhərdən getməyin ən gözəl bir şeirdir.

Mən istərəm gəzəsən on bir iqlimi bol-bol.
Övliyə Çələbi ol, Mark Polo, Kolumb ol!

Təki bir də qayıtma gözündə ölgün ziya
Sənsiz daha işıqlı, cəsur redaksiyaya!

Türkan, 22 dekabr, 1985

QAYALAR ŞAHİD OLSUN!

Köksü, çiyni zirehli,
sərt, ucaboy, ağırbaş
Qayalar arasında gəzirəm yavaş-yavaş.
Başımda od fikirlər,
əlimdə bir soyuq daş,
gəzirəm yavaş-yavaş.
Düşüncəmdə bir sual:
bizimkilərin sayı.
Dolaş, o tay, bu tayı.
Hesabla, gör neçədir
bizimkilərin sayı.
Ürəyimdə gülürəm
özüm öz sualıma.
“Get hələ xamışən hənuz”
Hələ uşaqsan, bala!
Öyünmək istəyirsən...
Millətin sanıyla yox,
siqləti, qüdrətilə
fəxr eləmək gərəkdir.
Millət – milyon köksdə vahid ürək deməkdir!
Hesabla, gör çoxmudur
o sal qayalar kimi
söykənməli oğullar?!
Hesabla, gör nə qədər
Sözdə “Vətən!” söyləyən
Vətən dəyyusları var.
Qoparaq dargözləri,
Ataq ürəksizləri
Silək məsləksizləri
ölkənin ayağından,
görək nə qalır onda.
Rədd ol! – buqələmun tək
gündə yüz rəng alanlar!
Rədd ol! – hörümçək kimi
tor qurub qan soranlar!

Rədd ol! – yalnız kürsüdə
el dərdinə qalanlar.
Yalnız öz arvadının
yanında ər olanlar!
Bu günəş ölkəsində
bataqlıq yaradanlar,
Təfəkkürü qoturlar!
“Baş” sayılan boşların
keçəl, küçəl müavinini!
Qopardaq stolundan
müasir Maviyəni.
Bir santi şöhrət üçün
ləhləyib axşam-səhər,
Vəzifəsi üstündə
əsim-əsim əsənlər.
Rüşvətlə can bəsləyən,
pambıqla baş kəsənlər,
Üstü bərli-bəzəkli,
içi təzək kimilər,
Xalqının sinəsində
qansız xərçəng kimilər...
Hələ kül olmamışlar
onlar mənim odumdan.
Kürsüyə dartınırlar
Vətən, millət adından,
Partiya, xalq adından.
“...şeyir... gəncliyə qayğı...”
Yağlı sözləri əzbər.
Ancaq imkanı olsa
gəncliyi güllələyər.
Yırtılmamış maskası
hələ heç bir əsərdə!
Ayağı burda,
özü
on doqquzuncu əsərdə!
Budur sənin yurddaşın!
Bunamı güvənib sən,

Gecə-gündüz odlanıb
– Araz!
– Təbriz! – deyirsən!
Dəb düşdü bir arada
“Azər”, “Azəri” sözü.
Şadlandırmaq istədi
guya qəzetlər bizi...
Mən çırpıram bu sözü
maskalanmış üzlərə.
Mən nifrət bəsləyirəm
çiçəyə də, gülə də –
namərdlərin əlində.
Mən nifrət bəsləyirəm
Hətta Aya, Güne də –
onların mənzilində!
Ey təmkinli qayalar!
Səbrin böyükdür sənin.
Bu vətənbaz hərzələr,
İnsanvari gürzələr
çiyində yüküdür sənin.
Səbrin böyükdür sənin.
Sərt duruşlu qayalar!
Sinə dağları çarpaz,
ağır başlı qayalar!
Bu dünyaya gəldiyin
On doqquz min ildə sən,
Nə qədər goreşənlər
və aslanlar görmüsən.
Azərbaycan!
Köksümdə arzuların Xəzəri!
Mənim gözümün zəri,
ürəyimin atəşi,
Gecəm-gündüzüm, yuxum!
Həyəcanım və qorxum!
Məhəbbətim, nifrətim!
Görünməz yarasından
Araz uzunluğunda qan axsa da,

sarıqsı açılmayan Vətənim!
Azərbaycan! Od yurdu – gündoğanın gövhəri.
Yüz min sözün içində
dilimizin əzbəri.
Hələ atıb-tutacaq
zaman bu kəlmələr,
haman bu kəlmələrin
vəznini bilmək üçün.
Sözün də mərdlər kimi
müqavimət gücü var.
İşsiz-əməlsiz sözü
Məhv edir qasırğalar,
toz-torpağa döndərir.
Qoşur əsən yellərə,
muzeylərə göndərir.
Ərdəbilim, Təbrizim!
Söylə, qara yelləri
yara biləcəkmisən?
Tufanlar qarşısında
bu sal qayalar kimi
dura biləcəkmisən?
Deyirlər, səndə Tomris,
səndə Babək əzmi var.
Yetəcəkmə dadına
uzaqdakı qartallar?
Onların mərd ruhunu
tarixin caynağından
qapa biləcəkmisən?
Milyon-milyon üreyin
vahidləşən nəbzini
bükülməz biləyində
tapa biləcəkmisən?
.....
Bu fikirlər içində
gedirəm yavaş-yavaş.
Sanki üreyimdədir
ovcumda sıxdığım daş.

QÜRUR TÜRKÜSÜ

Kişi sifətidir təvazökarlıq,
Yüz məsəl bilirsən bu barədə sən.
Lap qolu sinsa da ağac, başını
Daim yerə dikər bar gətirərkən.

Hərnlıq, lovğalıq itə yaraşar,
Amma... bu məqamın bir əmması var.
Alçaqlar, cılızlar, cırlar yanında
Uca bilməlidir ucalığını.
Nəhrlər coşursa kişi qanında,
Çiyi daşıyorsa qüdrət dağını,
Uca bilməlidir ucalığını.

Açırsa əlləri min-min düyünü,
Böyük bilməlidir böyüklüyünü.
Mənim səbr kasam daşib tökülür,
Canım dəmirdəndi, qeyzim poladdan.
Baxışım – ildırım, qeyzim – Araz, Kür,
Əynimdə köynəyim alovdan, oddan
Qüdrət şələlesi, hiddət seliyəm,
Açıq bir döyüşün, tunc heykəliyəm.
Bütün cılızlara, bütün cırlara,
Zövqü cındırlara, qor-qoturlara,
Əqli milçək boyda qolu zorlara,
Eşidən karlara, baxan korlara.
Vəzifə başında gorbagorlara,
Balığı yad üçün tutan torlara,
Yada yal, doğmaya dərd olanlara,
Hərdən, təsadüfən mərd olanlara,
İşıqlı yolumda sədd olanlara.
Fateh boşqabını yalayanlara,
Özgə boğazıyla ulayanlara.
İldırım sözümlə qulp qoyanlara,
Alim qiyafəli bu nadanlara
Bir cümlə deyirəm:
Bu sadə cümlə

Onunçün qasırga, mənim üçün meh,
Onunçün zəlzələ, mənim üçün – seh.
Yol ver, addımlayan Xəlil Rzadır.
Köksüm – şir yuvası, arslan yatağı.
Həyatım, amalım sənle təzaddır,
Balaqdan yapışan pişik dınağı

Sənətkar oğluyam bəşəriyyətin,
Zülmət dərk edərmə yanar çırağı?
Ariflər yanında quzu kimi yəm,
Nadanlar yanında Savalan dağı.

Rədd ol, Nəsimidir qarşından gələn,
Füzuli rübabı, Sabir səsiyəm.
Bütün dahiləri yığ kənara qoy,
Bütün dahilərin birləşməsiyəm.

Təbliğət maşını min-min olsa da,
Mənim gözlərimi bağlamaq olmaz.
Misra – rels üstündə bir qataram ki,
Məni çovğun ilə saxlamaq olmaz!

Ölsəm, məzarıma yanaşma rədd ol,
Öləndən sonra da sağam, diriyəm.
Bir ana bətnində hələ yol gələn
Zəkalar beynində bir dan yeriyəm.

Sən pişik olsaydın, ət verərdim, ət,
Pişikdən qorxaqsan, itdən şərəfsiz.
Siz mənim dövrümdə yaşamırsınız.
Siz mənim dövrəmdə hərlənirsiniz.

Özgə məktubunu oxumaq üçün
Poçta soxulanlar, zərf iyləyənlər,
Qəhrəman cildinə giron ağciyər,
Kostyumu həmişə ütülü ətər!

Rədd ol, sənə yerin dəlmə-deşikdir,
Qalx, Xəlil Rzadır qarşından gələn.
Hələ diri ikən gəbərən gəda,
Bütün əsrlərin övladiyəm mən!

PLANETƏ OXŞAYANLAR

Sən yatırsan səkkiz saat, doqquz saat.
Mən yatıram dördcə saat, beşcə saat.

Oyanarkən sən narahat, mən sə rahat.
Mənim yuxum şəkər, nabat.
Neçin belə sən narahat?

Çək başına yorğanını sən istəsən təzədən yat.
Dördcə saat şirin yuxu mənim üçün böyük sovqat.
Lap mükafat.

Dördcə saat yuxuda mən
Sənin ipək əllərlə, sənin mələk əllərlə

Sırıqlanmış, sıgallanmış o ağappaq qar döşəkdən
Nəfəs-nəfəs güc alıram.

Saçlarının ətri gələn ağ balışı
Başım altda dağ sanıram.

Sanki yumşaq yataqda yox, ekvatorun üstündəyəm.
Ayaqlarım Himalayda, əlim dəyir Alp dağına!

Bütün günü çarpışan can
Dördcə saat müddətində dinc uyuyan bir quzudur.
Tül ardında zəif çıraqlar bəlkə bir dan ulduzudur.

Canım, gözüm! Bəlkə heç xəbər yoxdur:
Dörd saatın hər ləhzəsi mənim üçün bal yuxudur.

Hər saatda gör nə qədər dəqiqəm var,
Dəqiqəmdə, saniyəmdə milyon-milyon qırpımlarım!

Gör neçə min vaxt vahidi qüvvət verir dizlərimə,
Dolur şirin yuxu kimi gözlərimə.

Biz bəlkə də xəbərsizlik gücümüzdən,
Biz bəlkə də bilmirik ki, ürək hansı möcüzədir!

Beyin hansı möcüzədir!
Yuxu hansı möcüzədir!

Elbrusu qaldırmağa gücü çatır bu əllərin.
Qaf dağı yırtıb keçər bu ayaqlar!

Heç görəsən bilirikmi bizdə hansı xəzinə var!
Beynimizdə işsiz qalan hansı qatdır, neçə qatdır?
Beyin – mikrokainatdır.

Biz yatırırıq... bəlkə bu dəm oyaq qalır qanımızda
Neçə usta, neçə memar!

Canım, gözüm! Tez oyansam, nə sınırlan, nə qəm elə.
Bəlkə mənim hər saatım bərabərdir aya, ilə

Mən dəmlərin salxımını sıxa-sıxa yaşayıram,
Məqamları illər kimi yığa-yığa yaşayıram.

Bir fikir ver... heç yatırmı şələlələr, ya ümmanlar?
Dağlar... bağlar... ya ormanlar?!

Bu dünyada kim bəxtəvər, kim bəxtiyar?
Bəlkə sənə, mənə hayan
Gecələr də dayanmayan... planetə oxşayanlar!

HEÇ BİR KƏSİN XƏBƏRİ YOX...

Heç bir kəsin xəbəri yox necə xoşbəxt yaşayıram,
Türkanımda, bağimdakı ağaclara oxşayıram:
Gül açıram yavaş-yavaş, bar verirəm aram-aram,
Gecə-gündüz dörd tərəfə ətir, meyvə daşıyıram.

Əllərimdə bəzən qələm, bəzən balta, bəzən külüng.
İradəmlə sal qayalar dağım-dağım, bölük-bölük.
Kürəyimdə tər şırımı, andım büllur, eşqim böyük.
Büdrəmədən yol gedirəm, hər çiyimdə dağ boyda yük.

Heç bir kəsin xəbəri yox necə dürüst yaşayıram.
Pası, çəngi şüurlardan, beyinlərdən qaşıyıram.
Rəncim – derya, uğurlarım damcı-damcı, qram-qram.
Bəs hardandır, daş da yesəm, ağzımdakı bu dad, bu tam?

Kar eşidir, kor da görür necə kamil yaşayıram,
Yaram görək bu dağları, yoram görək əsri yoram.
Bal dadacaq ağ şanıyam, yetişməyib hələ qoram.
Yanar qumda, al günəşdə ballanıram aram-aram.

Tər alınımdan, kirpiyimdən düşür bəzən gilə-gilə.
Diqqət yetir su verdiyim, can verdiyim qızılgülə.
Baxır körpə qönçələrim gözlərimə gülə-gülə,
Kənarında alağ, çayır soluxcayır ölə-ölə.

Gah alınımı, gah çiyinimi silə-silə yaşayıram.
Nənələrin, reyhanların nəfəsilə yaşayıram.
Varlığımın susdurulmaz nəğməsilə yaşayıram,
Hər qırpımı döndərirəm aya, ilə... yaşayıram.

Parçalanmış gülöyşə nar, sənə bənzər ürəyim var.
Mən gözəri bir baharam, mən köçəri bir laləzar.
Fərqi yoxdur, fələk məni harda yazar, harda pozar.
Verməliyəm, can şəhdimi tələb edir, bu gül, gülzar.

Xəlil Rza bu cahanda bahar kimi sağ, əbədi.
Döyüşlərdə poladlaşıb. Nə körpədi, nə bəbədi.
Onu gəzsən, Türkana gəl, ey bu yolun nabelədi,
Türkan onun ilk məbədi, Türkan onun son məbədi.

TÜRK SÖZÜNDƏN QORXAN GƏDA

Qəribədir şəkərin:

Türk sözünü eşitcək dərhal omba durursan.
Bacarsan, həmin sözün düz gözündən vurursan.

Qardaşım oğlu – Türkel,

Doğma kəndim də – Türkan.

Şərimdə görsən, dərhal pozub qaralayırsan.

Ya Mərdəkan yazırsan,

Ya Şüvəlan yazırsan, təki Türkan olmasın.

Dodaqaltı mırtdanıb, söylənib xıslın-xıslın

Bəzən aşkar deyirsən:

– Qardaş, “Türkan” olmasın.

Yox, “qardaş” sözünü sən götür geri, ey gəda!

Sözdən qorxan hərifdən qardaş olmaz dünyada
nə yaxına, nə yada.

Bu dünyada növbənöv qorxaqlar görmüşəm mən:

Oddan, sudan, dənizdən, ildandan qorxan da var.

Həyuladən, teyfdən, xortdandan qorxan da var.

Ancaq sözdən qorxanı dünyada görən hanı?

– Yox, bu adi söz deyil. Türk sözüdür, ay canım!

Sus, tanıdım mən səni, vicdanı çoxdan susan!

Otuz yeddinci ilin lap dibinin xıltısan.

Sən neçənci ildənsən?

Qırxıncıdan?

nə fərqi?

Hələ heç doğulmamış qorxuludur qorxaqlar.

Bütün cinayətlərdə qorxağın barmağı var.

Sənin kimilərini süpürməsək cahandan.

İnan, bir də qayıdar bəlkə o qırğın, o qan.

Sənə xitab etməyi ar bilsəm də özümə,

Gərək davam eləyim başladığım sözümə.

Dinlə: hər halda səndən beş-altı yaş böyüyəm.

Ərzin ən böyük çayı Nilə bənzəyən Türkəm.

Azərbaycan Türküyəm, bu soyun şah budağı,

Neçə-neçə eranın köksümdədir qaynağı.

Ərzin buz laylarını ərідən qüdrət mənəm.

Daş dövrünü yaşayan tunc .....

Dəmir dövründə polad ərідən hikmət mənəm.

Avropanı oyatdı Atillanın qılıncı

O qılıncı Füzuli qələminə çevirən

Cürət, ləyaqət mənəm.

Raketlərin anası arabanı kəşf edən,

Nə qədər uluslara: yunanlara, ruslara,

Tunquslara, lehlərə, almanlara, çexlərə

Min-min sözü bəxş edən bəşər atası Türkəm!

Qulaq as ey əqli kəm:

Məndən başlanır tarix.

Tarix qədər qocaman, tarix qədər müdrikəm.

Türkəm, neçə millətə öz qanıma vermişəm.

Dənizlər bətnimdədir, ümmanımı vermişəm.

Get dolan Kamçatkanı, Alyaskaya gedib çat.

Amerikaya kəmənd at, orda rişəm var mənim.

Dillərini araşdır,

Öz doğmaca balamdır qədim hindular mənim.

Mən cığır yox, tarixin köhkəşan tək yoluyam.

Dədə Qorqud, Alpamış, Manasam, Koroğluyam.

Şerin, elmin, rübabın ilk bahar nəsimiyəm.
Türküstanda Fəraqi, İraqda Nəsimiyəm.

Bir qnadım Nəvai, o biri Yunis Əmrə.
Öyrən, hansı məqamda endim səmadan yerə.

Neçə millətin saçı əllərimlə darandı.
İohan, İvan sözləri
Bizim "Xan" dan yarandı.

Uluq – Oleq qardaşdır, bəs Uğur – İqor necə?
Bunlar nə tapmacadarı, nə ovsun, nə bilməcə.

Volqa – İrtiş, Yenisey, Qızılıрмаq – qollarım.
Ərzin şah damarıdır mənim döyüş yollarım.
Yox, biganə qalmadım nə xeyrə, nə şərə.
Mən "Çelovek" sözünü bəxş elədim bəşərə.

Sınırlanma boş yerə,
Türkə qarşı tuşlanmış casuslar görmüşəm mən.
Bulanlıqkən durulmuş.
Öyrənərkən ayrılıb özü Türkə vurulmuş.

Türkəm.
Bircə həyatım yetmiş dəniz yelkənim
Sən get anandan öyrən kimdən qazanmış səni.

1986

NİZAMİ GƏNCƏVİ, ƏFV ELƏ MƏNİ...

*Qızılquş susduğundan yeyir kəklik döşünü,
Ova çıxan şahların əli üstə əyləşir.
Bülbül susmadığından tikan deşir köksünü,
Gül-qönçə həsrətilə qan-yaş tökür, əlləşir.*

Nizami

"Sirlər xəzinəsi"ni tərcümə məqamında,
Gəlib bura çatarkən qələmimi saxladım.
Dahilərlə deyişmək bir az ağır olsa da,
Əfv et məni, ey böyük müəllimim, ustadım!

Mənə nə kəklik döşü, nə tərlan olmaq gərək.
Nə də ovçu şahların əli üstə əyləşmək.
Alçaqlığı görəndə susmaq ən böyük əzab,
Gözəlliyi görəndə susmaq ürəkdə göynək.

Nə yaxşı ki, heç zaman nifrətimi qısmadım.
Məhəbbətim coşanda çaylar kimi çağladım.
Gürzə xislətlilərin qarşısında susmadım,
Qoymadım ləkələnsin nə soyadım, nə adım.

Qoy susanlar qazansın şöhrət, sərvət simü-zər.
Bambaşqadır könlümün intizamı, nizamı.
Alçaqlığı görəndə susa bilsəydi əgər,
Nə "Xəmsə" yaranardı, nə də dahi Nizami.

1986

XALQ QÜDRƏTİ

Üzündə busədən, ey gül, iki nişan yeri var:
Birində qırmızılıqdır, birində qan yeri var.

Əlağa Vahid

Natəvan klubunda qoyulmuşdu tabutu,
Gül altında boğulub batıb ölmüşdü ölüm.
Qapalı gözlərində hələ də eşqin odu,
Qırıqmış sifətində yorğun, solğun təbəssüm.

Tabut qaldırılarda ləngərləndi imarət,
Qalxdı, irəlilədi kişi çiyinlərində.
Xaqani, 25-ə sığışmadı şəhər, kənd,
Cənazə gültac oldu izdiham qənşərində.

Harda dəfn olunacaq? Rəsmi bir göstəriş yox,
Nə zəng eləmişdilər, nə izn istəmişdilər.
Ər çiyinlər, tunc əllər sükut edən qılınc, ox.
Alovu çəpərləyən kirpiklər bəlkə xəncər.

Orda basdırılacaq – Üzeyir yatan yerdə,
Orda basdırılacaq – Cabbarlıyla yanaşı.
“Ərrəhman” sədələri yayılır pərdə-pərdə,
Ağ buluda toxunur ağsaqqalların başı.

Şaxıyır yay günəşi, od tökür başımızdan,
Səkilərin az qala əriyib axır qırı.
Kirpikləri yandıran tər axır qaşımızdan,
“Orda basdırılacaq!” – ürəkdə qan hayqırır.

Mən unuda bilmirəm o günkü xalq özmini,
Birisi bel gətirdi, biri məzarı qazdı.
Biri düzdü, oxşadı çiçəklər sərgisini,
Biri mərmər gətirdi, üstünü zərlə yazdı.

Kimşə aypara çəkdi gözünün işığıyla,
Ayparanın içində kimşə ulduza döndü.

Üstündə şamlar yanan qəbrin yaraşığıyla
Canlanan küknar, söyüd xeyli uca göründü.

Mən həməən gün inandım qüdrətinə xalqımın,
Xalq – qasırga. Önündə çör-çöp dayana bilməz.
Heyran qaldım yenilməz vəhdətinə xalqımın,
Ehkamları kül eylər bu ehtiras, bu nəfəs.

Xalq – qasırga. Önündə heç nə dayana bilməz.
Hökumət də özüdür, partiya da, dövlət də.
İçəridən nurlusa, baş heç kəsə əyilməz.
Ümmanlardan ləngərli qeyrət yaşar fitrətdə.

Basdırıldı ordaca – Üzeyir yatan yerdə.
Basdırıldı ordaca – Cabbarlıyla yanaşı.
“Ərrəhman” sədələri hələ də pərdə-pərdə,
Hələ də göylərdədir ağsaqqalların başı.

Sənətkarın məzarı – bəlkə bahar gülsarı,
Üstündəki mərmər də ağ güldəstə kimidir.
Qəbrin xonçasındaki barmaq boyda şamları
El nəfəsi yandırır, səmum söndürə bilmir.

BEL VƏ QƏLƏM

Bir-birinə vermir aman... əlimdədir bel, ya qələm.
Bel deyir ki, yoldaş qələm, sən tələsmə, mən əzələm.

Adım beldir... mən aləmin bel sütunu, məhvəriyəm.
Daşdan çörək çıxardanın iradəsi, hünəriyəm.

Bel vuranlar bu dünyanın bar, bərəkət xəzinəsi.
Çalışdıqca möhkəmlənir kürəyinin əzələsi.

Dön bir bizim gülşənə bax...
Şeh yarpaqda sırğa-sırğa.
Abad bağa bata bilmir nə kor səmum, nə qasırga.

Dayanmışam keşiyində, qoruyuram gülüstani.
Qələm sınsa, məni tanı... al qələmə bu daستانی.

Qələm deyir: – Baş aparma, vaxt ver, mən də bir iş görüm.

Sən görün iş gəldi-gedər...
bambaşqadır mənim ömrüm.

Şahidimdir sübhə qədər yanan çıraq, ya qırıq şam:
“Odesseya”, “İliada”, “Hophopnamə” yaratmışam.

Mən Füzuli “Divan”ıyam, mən bambaşqa bir ehtişam,
Neçə-neçə Ermitajı, Luvru özüm yaratmışam.

Bu gün özmi dağlar yaran bir şairin əlindəyəm,
Sən macal ver mənə bir az, ey ömrü kəm, ey bəxti kəm!

Qələm beli, bel qələmi sıxışdırır, itələyir.
Bir-birinə vermir aman... torpaq beli itələyir..

Torpaq beli itilərkən qələm gəndən mələl baxır,
Lapdan şair gözlərində od parlayır, şimşək çaxır.

İlham qana hökm edəndə itələyir qələm beli.
Masam dönür şah taxtına, üstələyir qələm beli.
– Əyləş! – deyir – Əylən deyir –
ey bəxti kəm, ey ömrü kəm!
Mən adicə bir qələm yox, Xəlil Rza qələmiyəm.
Gözsüzlərin gözü mənəm, dilsizlərin sözü mənəm.
Bu kainat qarşısında bir xalqın ağ üzü mənəm.

Damğalayıb rədd edirəm içəridən zəlilləri,
Qopardıram qanımızı içən mələun zəliləri.
Şikəstləri, əlilləri Loğman olub sağaldıram,
Yandırırım bu qəsrədə söndürülən qəndilləri.

Mən bilirəm, sən torpağı öldürənsən, dirildənsən.
Bəzən gülşen yaradırsan yarım ildə, bir ildə sən.

Bel ağzı – Ay, parıltısı Ay yanında gümüş halə,
Ancaq bircə həqiqəti dərin-dərin sən dərk elə:

Qələm əhli mərd olmasa, bel tutanlar batar, ölər.
Bel vuranlar gör nə qədər... azı məğrur, çoxu kölə.

Belə deyir qələmlə bel. Tər alınımdan axır sel-sel.
Mənim qoşa qanadımdır qələmlə bel, bilir bu el.

HEÇ OLMASA BİRCƏ NƏFƏR...

Sən həm nadan, həm arif...

mənim haqqım yox buna.

Sən həm güclü, həm zəif...

mənim haqqım yox buna.

Mərd də sən, namərd də sən,

mənim haqqım yox buna.

Bəzən kəmfürsət də sən,

mənim haqqım yox buna!

İstəyən çox, gedən çox,

amma Məcnun, Leyli yox.

Bu qədər kəm içində

Heç olmasa bircə mərd de, yumruq sıxmasınmı?

Yüz nakişi içindən

Heç olmasa toxumluq bir kişi çıxmasınmı?

Sən bir azca zavallı,

mənim haqqım yox buna.

Sən nişanlı, medallı,

mənim haqqım yox buna.

Mən arat şum içində sağlam sarıbuğdayam,

Köhnə dəyirməndə sən çoxdan dönmüsən una.

Sənin başın keçibdir özgələr qoltuğuna,

Mənim haqqım yox buna.

Dünyada heç bir kəsin gücü çatmayan gücəm.

Heç bir xıltı olmayan büllur dərdəm, sevincəm.

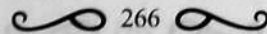
Dərdlər, qəmlər üstündə pak-pakizə məşələm,

Ulduzlara nur verir gecə zülmətdə şöləm.

Yadımdamı, çağırdım, bayramıma gəlmədin.

Qorxdunmu kölgə düşə şöhrətinə, şanına?

Sol döşündə parlayan səadət nişanına?

Gəlsəydin, ucalardın.

İndi gözlərində çən, məni görsən, dönürsən.

Sol səkiyə keçirsən, ya sağda gizlənirsən.

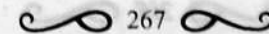
Səni dağ bilirdilər, quyuda hirsələnirsən.

Hələ ki, ölməmişən, məndən örnək götür sən.

Yoxsa duman içində əriyərsən, itərsən.

Özün kəm, övladın kəm, öyrət bari nəvənə:

Çağdaş Azərbaycanda Xəlil Rza ömrü var –
neçə nəslə nümunə!

GƏNCLİK MƏNDƏN GÜCLÜDÜR

*Söykənib o tayda ulu bir dağa,
Hönkürüb ağlamaq istəyirəm mən.*

Rüstəm Behrudi

Oxudum kitabımı bir az dalğın, mükəddər.
Aldı məni qoynuna düşüncələr, fikirlər.

Oxudum kitabımı... sordum: kimlər güclüdür?
Dedim: böyük məsləklər, böyük qəmlər güclüdür.

Dərdindən şüa kimi yapışanlar güclüdür,
Alpinist kəməndilə dağ aşanlar güclüdür.

Vətəni özü boyda, özünü Vətən boyda
Görmək üçün döyüşən, çarpışanlar güclüdür.

Oxudum... misraların qanlı Araz, qanlı Kür...
Bir söz çıxdı dilimdən: Rüstəm məndən güclüdür.

Döyüşdədir dişləri paslı zəncirlər qırır.
Həmnəfəs dənizlərin cigərilə hayqırır:

– Qüdrət, qeyrət vaxtıdır! Nə yatmaq, nə ummaq,
Böyük düşməne qarşı böyük qüvvəti qoymaq!

Əlifbanı təzələ! Qəlbi, beyni təzələ!
Nə eləsən, tez elə!

Haray, bir yardım gerek köhnə, yeni eradan.
Günəşə dirsəklənən kurqanları yaradan,

Şərqdən Qərbə atılan arslanları yaradan
Köhnə, yeni eradan.

Mən 53 yaşında, dostum 30 yaşında.
Dostum məndən güclüdür.

Zal oğluna bənzəyən
Rüstəm məndən güclüdür.

Vətən boy ata bilməz bağrında nur olmasa,
Çocuqları səfərbər,

Qocaları peyğəmbər,
Gəncləri ahılından bir az cəsur olmasa.

Haray, ey bəşəriyyət, nə yatmaq, nə uyumaq!
Böyük düşməne qarşı böyük qüvvəti qoymaq!

Haray! Bir yardım gerek
Quyuların dibində uğuldayan odlardan.

Orhon, Yenisey kimi, Kaşgarlı Mahmud kimi
Ən müqəddəs adlardan!

Dənizdən-dənizlərə
Çapıb gedən atlardan!

“Avesta” kitabında öküz dərilərinə
Həkk olunmuş qatlardan!

Oxudum... misraların qana batmış inci, dür.
Söylədim: nə yaxşı ki, Rüstəm məndən güclüdür.

Nə yaxşı ki, gənclik gəlir, məndən qəvi, məndən cəsur.
Qarşısında tufan susur, çovğun susur.

Məndən çevik, məndən məğrur gənclik gəlir.
Silkələyir planeti, yerdən, göydən incik gəlir.

Gənclik gəlir... qaça bilməz, girsin yerə qoy ağciyər.
Qeyzimizin dar ağacı çoxdan hazır.

Qoy özünü gəlib assın
Bu torpağa biganələr.

Damarından qan yerinə sarı zərdab, lil axanlar.
Meydan boyda saraylarda əsnəyənlər, darıxanlar.

Mərdanə bir səs eşitcək
Səksənənlər, karıxanlar.

İlk baharam.
Bəxtiyaram.

Varlığımıza təpər, qüdrət, əsəbimə dinclik gəlir.
Nə yaxşı ki, məndən qat-qat gəsur, məğrur gənclik gəlir!

Türkan, 3 noyabr, 1986

GÖZÜN AYDIN ŞEYXZADƏ!

*"Məqsud Şeyxzadənin poeziyası
və Azərbaycan – özbək əbədi
əlaqələrinin aktual problemləri"
əsərinin müdafiəsində düşüncələr*

Gözün aydın, Şeyxzadə, bayramındır bu gün sənin.
Akademi... elmi şura... bu toy sənin, düğün sənin.

Ağ divarda iri şəklin... divardan da keçən nurun,
İri gözlük arxasında qəmli gözlər bir az yorğun.

Sal qaya tək çiynlərin özəmətli, hündür, uca.
Qayıtmısan Bakımıza qartal kimi uça-uça.

Sən getmişdin bu diyardan sısqa, sütül bir gənc ikən.
Yerdən göyə boy atmısan, qayıtmısan mətin, möhkəm.

Gözün aydın, Şeyxzadə, bayramındır bu gün sənin,
Gül qomları dalğa-dalğa... bu toy sənin, düğün sənin.

Sən anmısan bu günləri yəqin yaxşı, yaman gündə.
Tək adamlıq kamerada başına su damarkən də.

Güldəstələr bükülmüşdür ürəklərin pərdəsinə.
Elmi şura müntəzirdir səs verməyə sənə, mənə.

Opponentlər üzü nurlu... kürsüdədir odur biri.
Səni sıxan zəncirləri parçalayır elmin şiri.

Gözün aydın, Şeyxzadə, maneələr sökülmüşdür.
Cığataydan Ağdaşacan yoluna gül tökülmüşdür.

Sən Bakıya sığışmadın... Sən Bakıda bir az kövrək,
Sən Daşkənddə daşdan çıxdın
ağappaq bir pərvanə tək.

Nəzər yetir bu salonun hər gəncinə, qocasına.
Özbəkistan qanadlanıb Azərbaycan dünyasına.

Uçub gəlmiş doğmaların, əzizlərin, qardaşların.
Elmi, şeri təmsil edən təndaşların, yoldaşların.

Sən bir polad körpüsənmiş Bakı-Daşkənd arasında.
Sən işıqsan, sən fərəhsən gözümüzün qarasında.

Sanıram ki, ön cərgədə əyləşibdir müdrik, ciddi
Qılıncını qına qoymuş Cəlaləddin Mənzuberdi.

Ram edərək ağrısını, ulduzların arasından
Uluğbəy də gəlib bura, qan axsa da yarasından.

Ağ çalmalı Əlişir də dağlar aşa-aşa gəlib,
Saqqalından işıq daman Füzuliylə qoşa gəlib.

Gözün aydın, Şeyxzadə, halalındır bu təntənə,
Sən qaynayıb qarışmışan cahan boyda bir Vətənə.

Ya günəşdir, ya da Xəzər əlimdəki qızıl badə,
Masabəyi sən özünsən, gözün aydın, Şeyxzadə!

1987

İKİŞİLƏRƏ ARXALANAQ!

Yalnız kişilərə arxalanmalı!
O kişi rütbəsiz, yoxsul olsa da.
Yalnız həqiqəti dayaq sanmalı,
Həqiqət meydanda yalnız qalsa da.

Yalnız məhəbbətlə işıqlanmış
Öpüb göz üstünə qoya bilərsən.
Haqq üçün döyüşdə bağı yanmış
Yanında yoldaş yox, dünya bilərsən.

Çox olan haqsıza arxalanmaqdan
Az olan haqlıya güvənmək üstün.
Vermə, div olsa da, aqsızlara can,
Vermə, lap beynindən çıxsa da tüstün.

Ürəyə, idraka güvənməyibsə,
Çoxun yavaş-yavaş azalması var.
Doğan günəş ilə nəfəs-nəfəsə
Bir gülün yayılıb yaz olması var.

Mənəm sonalayıb seçən azları,
Əl boyda qəlbimə ümman demişəm.
Yolda sürü-sürü şeirbazları
Mən bircə şairə qurban demişəm.

Haray, ey azlarım, gəlin çoxalaq,
Sizin hər biriniz bir dağ, bir ordu.
Onlar yolumuzda yalnız ot, alağ,
Bəlkə mürgüləyir... Oyat Boz qurdu.

Öldü var, döndü yox, döyüş amansız,
Bu yolda ölümü şərəf sanmalı.
Yalnız sal qayalı ulu dağlara, –
Yalnız kişilərə arxalanmalı!

Türkan, 16 yanvar 1988

AZƏRBAYCAN – TÜRK SALAMI

*Çingiz Aytmatov pyeslərini tamaşaya qoymuş
teatr xadimlərinin Beşbəy – Frunze şəhərində
keçirilən ümumdünya məclisinə*

Şairlər, alimlər məbədindəyiz,
Bu yığnaq layıqdır şerə, dastana.
Azərbaycan adlı qardaş elindən,
47 milyonluq xalqın dilindən
– SALAMLAR! – deyirəm Qırğızistana.

Çingiz xan dünyanı tuta bilmədi,
Zorda bənzəsə də şirə, arslana.
Yalnız Çingiz ağa, – Çingiz Aytmat
Mat qoydu aləmi sərhədlər qırıb
Dünyanı gətirdi Qırğızistana!

Əllərdə min yurddan min bir güldəstə...
Salon nəyə bənzər? Tər gülüstana.
Ən isti sözünü deməkçün bu gün
Alti qitə gəlib Qırğızistana!

Fəxr et, gözün aydın, Türküstan, Turan!
Alqış qələm tutan mahir ustana.
Çiçək yox, ovcuma alıb qəlbimi
Bəxş edirəm Sana, ey əziz ANA,
Himalay dağına bənzər “Manas”ı
Yenidən yaradan Qırğızistana!

Bakı, 4 noyabr 1988

ÖZBƏK DİLİ

Görkəmli özbək alimi İbrahim Haqqul üçün

Hansı gündə enib gəldin səmalardan, özbək dili?
Qanad aldın ən müqəddəs sədalardan, özbək dili!

Araxçınlı gəlinlərin dinlədinmi laylasını,
Sən yarandın o ilahi nidalardan, özbək dili!

Eraların alt qatında lay-lay qızıl külçəmizsən,
Söylə, nə cür çıxdın üzə?

Himalayla, Tyan-Şanla yaşıd olan ey möcüzə,
Söylə, nə cür çıxdın üzə?

Hansı ayda, hansı gündə silkələndi bizim cahan?
Elbrus, Alp, Pamir dağı ərzi yarıb çıxdı haçan?

Mən düşündüm, açar tapdım fikirlərin ilgəyinə:
Özbək dili qaldırmışdır bu dağları öz çiyinə!

Addımladım, gah yaxında, gah uzaqda:
Kayrakqumda, Qapçığayda, Qolbulaqda...

Torpaqdakı fil sümüyü izin sənin, özbək dili!
Kəhkəşanlar ərzə baxan gözün sənin, özbək dili!

Qalınlığı neçə arşın buzlaqları əritymişən,
Qılıncları susdurmusan, nizələri kiritmişən.

Təndirlərin şirmayınan əppəyinin istisini
Qanımıza yeritmişən, özbək dili!

Addımladın Zərəfşanda, Yeddi suyun arxasında.
Kaşqaderya, Çiv, Sarisuv yaxasında

Bir vaxt qızıl qayaları aparardı dalğasında,
Neçin belə azalıb su?

Çaylar bəlkə sənə verdi öz gücünü, özbək dili!
İldırımlar zülmət kəsən ülgücümü, özbək dili!

Bizim qoca planetdən sən nədimsən.
Dinim, Tanrım, məbədimsən,
Dil ürəyi, ürək dili – özbək dili!

Getdim gördüm Təkədaşı, Deşikdaşı.
Gördüm büllur qəslərin naxışın, zər naxışı.

Cövhərini səndən aldı neçə yaqut, neçə kaşı.
Ey iki min beş yüz illik Səmərqəndin özül daşı!

Dinlə, mənə nələr deyir canımdakı şələlə qan:
Qızıl qala, Canbaz qala, Kiçik təpə, Sarı kurqan.

Daşkənd, Bozsu, Göyçə, Şorgöl, Bori qazğan,
Tənir qazğan...
Varlığımıza qüvvət gəlir adlardakı doğmalıqdan.

Kim deyər ki, elə yalnız çay adısan, göl adısan?
Mənim qartal ürəyimin dəmir kəsən qanadısan.

Qart, qranit qayalardan çıxan su tək durulmusan.
Ceyhun olub, Seyhun olub bu torpağa vurulmusan.

Yusif, Lütfi şeir yazdı ipək lələk sağ əlində.
Babir səni unutmadı uzaq Qanqın sahilində.

Heyhat, bu gün unudan var... necə deyim o nadanlar
Yeyib sənə çörəyini qırıldadır yad dilində!

Sədləri sən yaxacaqsan, yıxacaqsan, özbək dili.
Çovğunlardan sağ çıxmısan, çıxacaqsan, özbək dili!

Ötəcək öz türküsinü ağız-ağız özbək dili,
Yarağımız, bayrağımız, varlığımız özbək dili!

1986

TANKLAR BAKIYA GİRƏN GECƏ

O gecə Od yurdunun altı, üstü zəlzələ,
Alt qatında daha zor zəlzələ ehtiyatı.

Vahid Əziz qeyz içrə, başı lovlulu gəldi ki,
– Miting yığışırılmasa qıracaq tanklar bizi!

Avtomatlı, qoşunlu, polad zirehli tanklar!
Asfaltı doğram-doğram doğrayan dəmir dağlar!

Vəli Məmmədov dedi: – Dağılmasaq indicə,
Su yerinə axacaq qan Bakıda bu gecə.

Coşdu Rafiq Zeynalov: – Axı kimdi bu Nəmət?
Ordunu ram etməyə hanı bizdə o qüvvət?

Dartışmamız çox çəkdi...
Tüstüləndi min siqar.

Səhər qalxıb gördülər: iki milyonluq Bakı
Hökmandır meydana yüz tonluq yumruq tək.

Addımlasa bu diyar,
Yer küresi sarsılar.

Sən demə el nəfəsi yanımış sabaha kimi.
Tanklar gəbermişdilər ölgün əjdaha kimi.

Bakı, 1 dekabr, 1988

AZƏRBAYCAN

"Azərbaycan, mənim tacım, taxtım, oy,
Oyanmazmı kor olası baxtım, oy!"

Almas Yıldırım

Bu beyti eşitdim Rəfiq Zəkadan,
Gözümdən sıçradı yaş damla-damla,
Fikrimdə canlandı bir ulu insan,
Baş əydim önündə bir ehtiramla.
Azərbaycan, mənim tacım, taxtım, oy,
Oyanmazmı kor olası baxtım, oy!

O qanlı illərin qan çanağından,
Sıyrılib qurtuldu Almas Yıldırım,
Qurtuldu ölümün mancanağından,
Sanki bir qurd oldu Almas Yıldırım.
Ağrısı ovundu Ağrıdağında,
Qartal oylağında, şir yatağında.

Gözündə parladı ulduzlu sancaq,
Aylandı gözündə türlü muradı,
O, Ana Vətəndə yaşadı, ancaq
Yavru vətən deyə bəzən ağladı.
Azərbaycan, mənim tacım, taxtım, oy,
Oyanmazmı kor olası baxtım, oy!

Azərbaycan, can vermişik adına,
Canımızıdır adındakı can sənin,
Soyuq qəlblər yana bilməz oduna,
Namus sənin, şərəf sənin, şan sənin.
Azərbaycan, mənim tacım, taxtım, oy,
Oyanmazmı kor olası baxtım, oy!

1988

MEHRİDƏN KEÇƏNDƏ

Silkələndi birdən qatar... daşmı dəydi, yoxsa güllə?
Qalın şüşə çilik-çilik... ovum-ovum, gilə-gilə.

Qatar bir də silkələndi... vaqon, kupe gözü qırıq,
Ağ yataqlar ələk-vələk, pəncərələr sınıq-sınıq.

Döşəmədən axdı getdi buxarlanan, pak, isti, qan.
Al qırmızı bayraqmıdır döşəkağı, balış, yorğan?

Dəftərim qan, qələmim qan, kitabım qan, masam da qan.
Qan qırmızı mürəkkəblə ləkələnən misram da qan.

Qatar gedir... güllə yağır... qatar gedir... daşlar yağır
Biri yüngül... biri ağır... fitnə-fəsad aşkar yağır.

Kim yağdırır bu daşları... bəlkə fələk, qara təqdir,
Bəlkə Henrik Borovikdir, bəlkə İqor Belyayevdir!

Qatar girir dar tunelə... pəncərədə bir kor şölə,
Düşməni güllə atır mənə İgidyanın əllərilə.

İgidyandır, Dədəmyandır, Balayandır qarşımdakı.
Bu gün mənə düşməni olan öz dünənki balamdır ki...

Qatar gedir, güllə yağır. Daşlar yağır, qatar gedir.
Vaqonları dağım-dağım, sinəsində dağlar gedir.

Parovozun od küresi atəş saçır yerə, göyə,
Daş kömürü, yaş kömürü gəvələyə-gəvələyə.

İki əsrə yaxındır ki, altındayam güllələrin.
Sim atmışdır köhnə yaram, təzə yaram daha dərindən.

Qatar gedir, qatar keçir məftillərin arasından.
Qatar keçir məmləkətin Araz adlı yarasından.

Qatar gedir, güllə yağır, biri yüngül, biri ağır.
İki əsrə yaxındır ki, baş-gözümə güllə yağır.

Güllə yağır. Söz gülləsi. Şər gülləsi neçə yerdən,
Avtomatdan pulemyotdan, tapançadan, karabindən.

Radiodan, "Pravda"dan, "İzvestiya" qəzetindən,
Yad gözlərin zəhrimarı nişan alır məni tindən.

Qatar gedir, Xan Arazı, qan Arazı içə-içə.
Araz axır, sal daşların üzərindən keçə-keçə.

Araz axır, dağ suyunu qayalara çırpı-çırpı.
Pəncərələr yanır, sönmür, gözlərini qırpa-qırpa.

Güllə dəyir, diksinmirəm. Öyrənmişəm güllələrə.
Güllələrin işığında qol çəkirəm yeni şərə.

Güllələrin altındaca daş üstünə daş qoyuram,
Yol çəkirəm, ev tikirəm, bağ salıram, tunc oyuram.

Güllə yağır... qatar gedir... bağrından qan sıza-sıza.
Hanı mənim Orduxanım, hanı mənim balam Rza!

Qatar gedir, tunel zülmət... zülmət içrə günəşəm mən.
Zülmətləri yarmaq üçün göydən yerə gəlmişəm mən.

Qatar gedir, yaram köhnə, yaram təzə, yaram isti.
Yaralıyam, qüdrətliyəm, mənəm onun maşinisti.

Qatar gedir, kor dumanı, kor çiskini yara-yara,
Özü boyda nur aparır hər ölkəyə, hər diyara.

Yupiterin, Ayın, Marsın şölələri gözümdədir.
Rels qırılsa, min rels gücü qollarımda, dizimdədir.

Qətranlanmış şpallara gül saçılır dəstə-dəstə,
Yürüyən bir gülüstanam, ilk baharam Araz üstə.

Parovozun od kürəsi atəş saçır yerə-göyə,
Daş kömürü, yaş kömürü gəvələyə-gəvələyə.

Gəbərəsən rels üstündə, çəkil, rədd ol, qara kabus!
Əngəl olma qatarıma, ey şərəfsiz, ey binamus!

Eraların arxasından gələn tarix axarıyam,
Rədd ol, çəkil, ey qaranlıq, mən bir işıq qatarıyam!

Bakı, 27 oktyabr, 1989

DÖYÜŞLƏRDƏ GƏNCLƏŞİRƏM

Yenə öyüd vermədəsən: – Canım, axı sən şairsən.
Tətilərdə gecə-gündüz neçin bunca əlləşirsən?

Yaşın keçib... özün ahıl... yüz nadanla dilləşirsən.
Neçin bunca əlləşirsən?

Bir az dincəl bir az uyu... kefin gəlsə şerini yaz...
Qardaş, vallah böylə olmaz!

Mən böyləcə öyüdləri ömür boyu dinləmişəm.
Üzdə sakit görünsəm də içəridə inləmişəm.

Mən bilirəm, öyüdümdə səmimisən, əziz yoldaş.
Ürəyimi duyaydın kaş, biləydin kaş.

Mənə hansı əzmi verir addımım ilə yarılan daş,
İllər keçir... saç ağarır, gəncləşirəm yavaş-yavaş.

Gözüm nurdan düşür bəlkə, ürək işıq dənizidir.
Günəş batsa, könlüm günəş əvəzidir.

Dağ alnıma qırıq düşür, elə bilmə qocalıram,
Mübarizə nəfəsimdir, döyüşlərdən güc alıram.

Addımları yer titrədən gənclik mənim qüdrətimdir.
Bu bahardan gen düşənlər kişi deyil, bir yetimdir.

Millətimdir renessansın ön səfində addımlayan,
Qandalları parçalayan, zülmətlərə işıq yayan!

Hər dan üzü arslan pəncəm qaranlığı tutub boğur,
İldırımlar qanadlarım, sal qayalar yumruğumdur.

Milyard-milyard ulduzları kəhkəşana səpən mənəm,
Bu gülzarın qönçə-qönçə gözlərindən öpən mənəm.

Hər insan bir dərd heykəli. Loğman gərək. Loğmanıyam.
Bu qartımış kainatı mən təzədən doğmalıyam.

Mən bir şəfəq şələləsi... şərqi tutdum, qərbə axdım.
Günəş mənim baş tacımdır, dağlar mənim qızıl taxtım.

Sarıbuğda zəmisiyəm, sünbül-sünbül darannışam,
Anaların göz yaşını silmək üçün yaranmışam.

Nəfəsimi bəxş edirəm milyon-milyon kəmnəfəsə,
Endirirəm yumruğumu tunc qəfəsə, daş qəfəsə.

Başım üstə yelləndikcə göy, qırmızı, mavi bayraq,
Göy gül açır, yer göyərir budaq-budaq, yapraq-yapraq.

Sağ-solumda yeriyənlər nəhrə dönür, axınlaşır,
Yaxınlaşır səadətım, ilk baharım yaxınlaşır.

Bu qıvrılan zəncirləri biz qırmasaq, kim qıracaq?
Hayqırmasan, hayqırmasaq, yermi, göymü hayqıracaq?

Kim saxlaya biləcəkdir bu həyasız, kor axını?
Boşqab dibi yalayanın kim kəsəcək qulağını?

Haray ellər, dağ seliyəm, şələlələr qanımdadır,
Sən baharı çöldə gəzmə, o cismimdə, canımdadır.

Mən adicə Vətən oğlu, nə bəbirəm, nə də şirəm.
Ağaran saç ağ gül açır, döyüşlərdə gəncləşirəm.

Bakı, 3 noyabr

YAŞASIN VƏFA!

Bilirəm, büllurdur ilqarın sənin,
Mənim də ilqarım – sönməz bir ocaq.
Bütün dönüklərin, vəfasızların
Çör-çöpü üstündə yandıqca yanaq.

MƏN – AZƏRBAYCANAM!

Danışır Təbriz radiosu

Dinləyin, dinləyin, mən bir kamanam,
Şərqi sinəsindən qopan fəğanam.
Uzaq əsirlərin dərinliyindən
Sabaha üz qoyan sonsuz karvanam.

Ovçu qabar-qabar, ciyəri təşnə,
Günəşi ardınca çəkən sarbanam.
Bu qoca dünyanın tən ortasında
Bülbülü susmayan bir gülüstanam.
Sovqatı, bəxşişi açıq sinidə,
Ağzının sonuncu tikəsini də
Dosta bağışlayan, düşməne verən
Dumanlı Təbrizəm, çənli Zəncanam.
Hər şeyi alınıb tükənsə belə,
Eşqi tükənməyən Azərbaycanam!

Dinləyin, dinləyin, mən bir kamanam,
Dağ-daşı yandıran aham, amanam.
Bir vaxt Albaniya dedilər mənə,
Dağlardan vüqarlı alpam, alpanam.
Neçə Keyxosrovun açıq döşündə
Brilyant tacını bomboş qoyanam.
Rüstəm Zal öldürdü öz Söhrabını,
Söhrabam, mən onu bağışlayanam.

Təkə öz dibinə işiq salmayan,
Hamıya nur verən şamam, şamdanam;
Dinlə, qoca dünya, ey mənim anam:
Mən yol öldürülən, yenə ölməyən
Əzəli, əbədi Azərbaycanam!

Xaqanın xaqandan qaçıb gələndə
Açdı, mənə dedi ürək sirrini.

“Xəmsə”də parlayan beş ülkərilə
Nizamim bəzədi fələk qəsrini.
Məcnunun, Leylinin göz yaşlarıyla
Füzulim yandırdı zülmət əsrini.
Gözə soxmasınlar Səttarxanımın
Qüdrət qılıncının kəm-kəsərini.
Oğlum Xiyabani, doktor Ərani
İşığa qər qəttdi zülmət İrani.
Sinəmdə dağlandı həqqin ciyəri,
Yanmış sümüklərim – ədlin mehvəri.

Minillik layların dərinliyindən
Süzülə-süzülə durulan qanam.
Günəşdən qüdrətli dahilərimlə
Dünyanın ovcunda sökülən danam.
Göyün kəhkəşanı çox öyünməsin,
Mən də yer üzündə bir kəhkəşanam.
Qorqudum, Koroğlum, şah Xətəimlə
Qüdrətəm, cürətəm, şöhrətəm, şanam.

Mən sənə min dəfə qurban olmuşam,
Ey bəşər, “ol!” desən, bir də qurbanam.
Mənimdir İsfahan dürdanələri,
Beyləqan, Naxçıvan xəzinələri!
Elə bilməsinlər təkə fəğanam.
Balam Nəsimini soyanlar qansın:
Əgər ayım batsa, günəş doğanam.

Səbrim dəryalarsa, dözümüm – dəmir.
Buludlu, şimşəkli bir asımanam.
Bütün zülmətəbazlar arxayın olsun:
İşıq tanrısıyam, zülmət boğanam.

Cinayət, xəyanət harınlaşanda,
Çaxan ildırımam, qopan tufanam.
Ceyran ovçuları yadda saxlasın:
Batındə aslanam, üzde ceyranam.

Qızıl külçəsiyəm mən qoca Şərqin,
Yerə gömsələr də çətin paslanam.
Sənin ağ boynunda, ey ulu dünya
Bir düzüm mirvari, lələm, mərcanam.
Tikanlı hasarlar dibində bitmiş
Tikansız bir güləm, yaşıl reyhanam.
Hər bir nübarını, laləzarını
Qohuma, qonşuya verən bağbanam.

Ey cahən, bir daha sən məni dinlə:
Göz, könül dolusu hələ gülməyən,
Mın yol öldürülən, yenə ölməyən
Əzəli, əbədi Azərbaycanam!

TÜRKAY BALAMA LAYLA

Qoyulmursan hələ yerə... əl üstəsən, diz üstəsən.
Bələkdə yox, beşikdə yox, neçə-neçə göz üstəsən.

Anan səni öpər-qucar... Sevincindən atan uçar.
İki baban, iki nənən sənə həyan, sənə qəmxaş.

Kim deyir ki, körpə zoğsan... Ya südəmər tumurcuqsan.
Beşiyindir bu planet, sabah qalxıb uçacaqsan.

Qızıl bürcüm, polad qalam... Qırxı təzə çıxmış balam!
Hardan bildin düşmən də var, yumruğunu sıxmış balam!

Mən qadını alaram da, sənə qurban olaram da.
Anan əgər yorularsa, özüm layla çalaram da.

Həm ulduzum, həm ayımsan. Himalayım, Hümayımsan.
Adın boyda bir aləmə işıq salan Türkayımsan.

Gül dodağın süd qokulu... kirpiklərin bal yuxulu.
Nəvələrdən ilk cocuğum... boy at, böyü buğum-buğum.

Ey sabahdan gələn səda! Oyna, çırpın, yat, uyu da.
Mənim arzum göy boydadır, sən hələ bir qönçə boyda.

Sən hələ bir tər bənövşə, ey sabahkı polad qalam,
Qalx, qanadlan al günəşə... Türkay balam, Türkay balam!

XALQ İRADƏSİ

Mən qalmışdım mələl-müşgül, əlim qoynumda, qoynumda.
Lapdan gördüm dağlar gəlir elin boynunda, boynunda.

Düşdü yada qədim məsəl:
Elin gücü, selin gücü, yelin gücü.

Yelin gücü – qasırgaymış,
Selin gücü – qaynar ümman.

Elin gücü daha zormuş qasırgadan, okeandan.

Xalq addımı – zəlzələdir,
Xalq addımı bircə anda bu aləmi təzələdi.
Xalqın gözü – sərraf gözü, seçir ağı qaradan o.
Kəsafəti söküb tökən, gözəlliyi yaradan o!

Xalqın əli ildırımın, raketdən də güclü silah.
Xalq əlində qılınc oldu çəkdiyim ah.

Xalq əlində adicə daş kometadan daha güclü.
Göz yaşına tab etmədi bu ağ günlü, qara günlü.

Nə yaxşı ki, təslim deyil boş qərara, boş şüara,
Mənim xalqım özü boyda bir cavabdır
təbliğatbaz qoçulara.

Boşqab dibi yalayana bir şillədir mənim xalqım,
Bu gün bəşər tarixində ən işıqlı mərhələdir
mənim xalqım!

Dar gözünü geniş açsın
Qoy üç yüz min Türkazəri
Pərən-pərən, darmadağın edən qüvvət,
O qüvvətə təslim olmuş kor xəyanət!

Gözəl demiş Nazim Hikmət,
Bizim Hikmət,

Satqınların arxasından təcikdir
Qəzəb seli coşan millət!

Həç bir kömək olmayanda xalq özüdür kömək, yardım,
Mən bu dağa arxalanıb səflər yardım.

Mən xalqımın sağ əliyəm,
Köləliyi alt-üst edən bir azadlıq məşəliyəm.

Göz yaşımı boğa-boğa,
Fərəhliyəm, nəşəliyəm.

Yaşa, var ol, ey Kazbekdən, Savalandan, uca Xalqım!
Bənövşə tək daim cavan, dağlar qədər qoca Xalqım!

Rəzillərin, qatillərin axırına çıxan Xalqım!
Hətta düşmən balasını ürəyinə sıxan Xalqım!

Yaşa, var ol!
Bəxtiyar ol!

Ehkamlara, meydanlara sığışmayan mənim Xalqım!
Rəzalətə, əsarətə, hər zillətə qənim Xalqım!

MÜNDƏRİCAT

İstiqlal şairi 4

50-Cİ İLLƏR ÖVLAD HƏSRƏTİ

Şairin cavabı	26
Mənim ata yurdum, ata məskənim	28
Təbəssüm	30
Dostluq	31
O dağlarda boy atdı... ..	32
Ana məktubu	34
Sənin bağında	36
Sıldırım üstündə dayanan palıd	38
Övlad həsrəti	39
Ata əlləri	41
Qatar gedər araz boyu	43

60-Cİ İLLƏR MƏNİM ŞƏRİM

Mənim şerim	48
Səttar Bəhlulzadəmiz	51
“Utansın, deyirəm, tablolarından...”	53
Bahar	54
Doğma ev	55
Bir dəstə çiçək	57
Həyat düşüncələri	59
Sağlıq – yaxud vəsiyyəət	60
“Vətən, ya ölüm!”	61
Buz içində od	62
Dəli dağ	65
Tamam doğmayan günəş	67
Meyar	69
Şəlalə kimi	69
Əyilmə!!!	69
Mənim tələbələrım	70
Dağlara qalxıram	73
Vəzifə	76

Qalstuklu canavar	79
Çaylarımız	80
Qayalar şahid olsun!	82
Düzlük	86
Rübailər	88

70-Cİ İLLƏR DİLİM MƏNİM, NƏRƏM MƏNİM

Vətən	89
Səadətım	91
Kentavr	96
Cahana sığmayan şair	97
Nəsimi	98
Layla	100
Eşitsəm gəliрсən	101
Od	103
Anlamaq səadəti	105
İgidlər, dahilər	107
Əyilmək qorxusu	109
Yanardağ	110
Sultan-Heydər yaylağında	112
Sevdiyim sənətkara	114
Özbək türkləri	116
Sağıcıdır mənim nənəm	118
Kişilər	119
Hüsnxət dəftəri	122
Kəpənəklər	123
Mərdlik məktəbi	124
Yavaş-yavaş	126
Babalar	127
Səməd Vurğun	128
Gedər	130
Mərdlər və dərdlər	131
Avtoportret	133
Yaşamaq	135
Xırdalar	137
Qorxaq	139
Sənə minnətdaram	141
Geri qaldım	143

Yurdum, sənin sağlığına!	145
Qəhrəmanlıq	147
Övladıma sözü	149
Müstəqillik – bağımsızlıq	150
Cəsarət	151
Həyat alovu	151
Məktəbli qızcığaz	152
Torpaq	152
Yaxşılıq	152
Kəsə yol	152
Evim	153
Əbədiyəm	155
Sən ikinci özüksən	158
Hava kimi, su kimi	160
Məsləklə yaşayanda	162
Böyüklük	164
Laylam mənim, nərəm mənim	166
Təbrizim mənim	169
Səlahiyyət istəyirəm	173
Poeziya! Poeziya!	175

80-Cİ İLLƏR
MƏNLİK

Mənlük	177
Xudafərin körpüsü	180
Özbəkistan	182
Saz	184
Baş gırləyən	187
Satqın	190
Sual-cavab	191
Ehkamçılara qarşı	192
Mində bir	194
Yürüşdəyəm	196
Gül yastıq	197
Sonra...	199
Qurban olduğum	200
Həqiqət	201
Səadət zəngi	203
Ata ıftixarı	205

Nizami	206
Firəngiz üçün	206
Gözəl bir sənət	206
Afrika	207
Sözün qüdrəti	207
Sevindirə bilsəm...	207
Nəsimi kimi	208
Hər sözün yeri var	208
Dürlü-dürlü insanlar	208
Söz-qələmə	209
Torpaq	209
Qıyma	209
Ucalıq	209
Çətin yol	210
Bəs harda dincəliрсən?	212
Məmməd Araza	214
Ocağım	217
Mərdləş, ürəyim	219
"Kimsə tutub gəlir işiğimizi..."	222
Rəsul Rza həsrəti	226
Gəldin	228
Mənim mükafatım	229
Qrenada, Qrenada!	231
Kəsə yol	234
Vay o günə!	236
İnsanlıq himni	238
Şöhrət	239
Gözəl yaşamaqdan əl çəkmək olmaz!	241
Məzar keşikçisi	243
Günəşə qanadlanan tabut	245
Var ol, redaktor əvəzi!	247
Qayalar şahid olsun!	248
Qürur türküsü	252
Planetə oxşayanlar	254
Həç bir kəsin xəbəri yox...	256
Türk sözündən qorxan gəda	258
Nizami Gəncəvi, əfv elə məni...	261
Xalq qüdrəti	262
Bel və qələm	264
Həç olmasa bircə nəfər...	266

Gənclik məndən güclüdür	268
Gözün aydın Şeyxzadə!	271
Kişilərə arxalanaq!	273
Azərbaycan – türk salamu	274
Özbək dili	275
Tanklar bakıya girən gecə	277
Azərbaycan	278
Mehridən keçəndə	279
Döyüslərdə gəncləşirəm	282
Yaşasın vəfa!	283
Mən – Azərbaycanam!	284
Türkay balama layla	287
Xalq iradəsi	288

XƏLİL RZA ULUTÜRK
SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

İKİ CİLDDƏ

I CİLD

“ŞƏRQ-QƏRB”

BAKİ-2005

Gözlük müddətində	268
Gözün aydın Şeyxzadə	271
Kəpəklər arxasında	273
Azərbaycan – türk salamu	274
Özbək dili	275
Tanklar bükəyə giren gənc	277
Azərbaycan	278
Mehridən keçən	279
Döyüşlərdə gənc	282
Yaşın vafat	283
Mon – Azərbaycan	284
Türkiyə salamu	287
Xalq iradəsi	288

Buraxılışa məsul: *Əziz Güləliyev*

Texniki redaktor: *Rövşən Ağayev*

Tərtibatçı-rəssam: *Nərgiz Əliyeva*

Kompyuter səhifələyicisi: *Rəşad Həmidov*

Korrektor: *Elmira Teymurova*

XƏLİFƏ RƏŞAD HƏMİDOV

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

İKİ CİLD

I CİLD

“ŞƏRQ-QƏRB”

Yığılmağa verilmişdir 27.07.2004. Çapa imzalanmışdır 13.01.2005.

Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 18,5. Ofset çap üsulu.

Tirajı 25000. Sifariş 8.

Kitab “PROMAT” mətbəəsində çap olunmuşdur.